

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

üniversite
gençliğinin
değişen din
anlayışı

Yrd. Doç. Dr. Celil Abuzer

Üniversite Gençliğinin Değişen Din Anlayışı

üniversite gençliğinin değişen din anlayışı
yrd. doç. dr. celil abuzer

iç düzen ve kapak tasarım
furkan selçuk ertargin

1.Baskı
ekim 2010, İstanbul

ISBN
978-975-8788-82-8

ipek yayın dağıtım pazarlama a.ş.
alemdar mah. çatalçeşme sok.no:52/1 cağaloğlu
fatih / istanbul
tel: 0212 528 71 94/95 faks: 0212 528 71 96

kültür bakanlığı yayıncılık
sertifika no:17357

baskı ve cilt
alioğlu matbaacılık
litros yolu fatih sanayi sitesi
K.2 Davutpaşa/İstanbul
t: 0212 612 95 59

yayın hakları
Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
İpek yayın Dağıtım Pazarlama A.Ş.' ye aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Üniversite Gençliğinin Değişen Din Anlayışı

Yrd. Doç. Dr. Celil ABUZER

Yrd. Doç. Dr.Celli ABUZER

1969 yılında Hatayın Hassa İlçesine bağlı Aktepe beldesinde doğdu. İlköğrenimini burada, liseyi Antakya'da okudu. 1993 yılında da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu.

1994 yılında Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Sosyolojisi Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı.

Yüksek Lisansını; 1996 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde ve Doktorasını; 2003 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı.

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde doktor araştırma görevlisi olarak çalışırken, 2008 yılında; Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı.

Halen, Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölüm Başkanı olarak görevine devam etmektedir.

Evli ve dört çocuk babasıdır.

İçindekiler

Önsöz.....	11
Giriş.....	15
A. KONU VE AMAÇ	15
B. ÖNEM	21
C. PROBLEM.....	22
D. VARSAYIMLAR	24
E. METODOLOJİ	26
1- Yöntem	26
2- Evren	28
3- Örneklem	29
4- Veri Toplama Araçları ve Verilerin Değerlendirilmesi.....	30
5- Uygulama ve Sınırlar	31

Birinci Bölüm

TEORİK ÇERÇEVE

A. DİN VE TOPLUM.....	35
B. GELENEK.....	40
C. MODERNLEŞME.....	43
D. TOPLUMSAL DEĞİŞME	47
E. ÜNİVERSİTE VE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ.....	55

İkinci Bölüm

ARAŞTIRMA EVRENİ

A. ARAŞTIRMA EVRENİ	
HARRAN ÜNİVERSİTESİNİN TANITIMI.....	61
B. ARAŞTIRMAYA KATILAN DENEKLERİN	
KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	64
1- Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı	64
2- Öğrencilerin Okudukları Fakülteler	65
3- Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri.....	66
4- Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Yerleri.....	67
5- Öğrencilerin Ekonomik Durumları.....	67
6- Öğrencilerin Baba Meslekleri	69
7- Öğrencilerin Ailelerinin Dindarlıkları.....	70
8- Öğrencilerin Kaldıkları Yerler	71

Üçüncü Bölüm

DİNİ HAYAT

A. DİNİN İNANÇ VE İBADET BOYUTU.....	77
1- Din Hakkında Düşünce.....	78
2- Allah İnancı.....	82
3- Namaz İbadeti	86
4- Dini İnancı Yaşama Gayreti	93
5- Kur'an Okuma Durumu	97
B. GÜNDELİK YAŞAMDA DİN.....	100
1- Bir İş Yaparken Dine Uygunluk Arama	101
2- Arkadaş Seçiminde Dindarlık Arama	104
3- Dini Eğitimi Alma Yerleri	105
4- Modernitenin Sunduğu Yaşam Tarzını Değerlendirme	107
5- Alış-Verişte Dindarlık Arama	108
C. AİLE VE DİN	109
1- Evlilik Öncesi Flört Yaşamına Bakış.....	110
2- Kız Kardeşin Erkek Arkadaş Edinmesine Bakış	111
3- Evlenilecek Adayda Aranılan Özellik.....	113
4- Evlenilecek Adayın Önceden Bir İlişki Yaşamış Olmasına Bakış	115
D. DİN ve SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAM	118
1- Dini Emir ve Yasaklara Uyuma.....	118
2- İçki Kullanımı	120
3- Dini Sorunları Çözme	122
4- Zorda Kalındığında Yapılan İşlemler	124
5- Dinin Giyim-Kuşama Müdahalesine Bakış.....	125
6- Üniversitenin Dini Yaşama Etkisi.....	126
7- Dini Törenlere Bakış.....	130
8- Dünya ve Kader Algısı.....	132
9- Toplumun Dindarlığına Bakış	138
10- Misyonerlik Konusuna Bakış	141
11- Kutsal Mekanları Ziyaret.....	143
Sonuç ve Değerlendirme	149
Anket Formu Örneği.....	167
Kaynakça	179

Tablolar Listesi

Tablo 1. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı	64
Tablo 2. Ankete Katılan Deneklerin Okudukları Fakültelere Göre Dağılımı	65
Tablo 3. Ankete Katılan Deneklerin okudukları Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı	66
Tablo 4. Ankete Katılan Deneklerin Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerleşim Yeri ne Göre Dağılımı	67
Tablo 5. Ankete Katılan Deneklerin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı	68
Tablo 6. Ankete Katılan Deneklerin Baba Mesleğine Göre Dağılımı	69
Tablo 7. Ankete Katılan Deneklerin Ailelerinin Dindarlık Durumuna Göre Dağılımı	70
Tablo 8. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Kaldıkları Yerlerin Dağılımı	72
Tablo 9. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Din Hakkındaki Düşünceleri Dağılımı	79
Tablo 10. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre İnanç, Değer ve İbadetlerle İlgili Tutumları Dağılımı	81
Tablo 11. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Allah İnancı Dağılımı	83
Tablo 12. Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarıyla Allah İnancı Dağılımı	85
Tablo 13. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Namaz Kılma Dağılımı	88
Tablo 14. Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarına Göre Namaz Kılma Dağılımı	90
Tablo 15. Ankete Katılan Deneklerin Aile Dindarlığına Göre Namaz Kılma Dağılımı	92
Tablo 16. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Dini İnançları İçin Yaptıkları Faaliyet Dağılımı	94
Tablo 17. Ankete Katılan Deneklerin Sınıf Dağılımına Göre Dini İnançları İçin Yaptıkları Faaliyet Dağılımı	96
Tablo 18. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Kur'an Okuma Dağılımı	98
Tablo 19. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Bir İşte Karar Verirken Dine Uygunluk Arama Dağılımı	101
Tablo 20. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımıyla Gündelik Hayattaki Bir İşin Din İle Çatışması Durumunda Ne Yapılacağına Dair Dağılımı	102
Tablo 21. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Arkadaş Seçiminde Dindarlığın Önemi Dağılımı	104
Tablo 22. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Din Eğitimi Aldıkları Yer Dağılımı	105
Tablo 23. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre "Modernitenin Sunduğu Yaşam Tarzının İnsanı Mutlu Ettiği" Görüşüyle İlgili Dağılımı	107
Tablo 24. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Alış-Veriş Yapılan Kişinin Dindarlığına Dikkat Etme Dağılımı	108
Tablo 25. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Evlilik Öncesi Bireylerin Flört Hayatı Yaşamalarını Değerlendirme Dağılımı	110

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN DEĞİŞEN DİN ANLAYIŞI

Tablo 26. Ankete Katılan Erkek Deneklerin Sınıf Dağılımına Göre Kız Kardeşinin Bir Erkek Arkadaşının Olmasını Değerlendirme Dağılımı	112
Tablo 27. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Evlenilecek Adayda Aranılan Özellik Dağılımı	113
Tablo 28. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Evlenilecek Adayın Daha Önce Bir İlişkisinin Olmasını Değerlendirme Dağılımı	115
Tablo 29. Ankete Katılan Deneklerin Yaşadıkları Yerlere Göre Evlenilecek Adayın Daha Önce Bir İlişkisinin Olmasını Değerlendirme Dağılımı	116
Tablo 30. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Dini Emir ve Yasaklara Uyma Dağılımı	118
Tablo 31. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlerine Göre İçki İçme Dağılımı	120
Tablo 32. Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarına Göre İçki İçme Dağılımı	121
Tablo 33. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Dini Sorunlarını Kimle Konuştuğu Dağılımı	122
Tablo 34. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Zorda Kalındığında Yapılan İşler Dağılımı	124
Tablo 35. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Dinin İnsanın Giyim-Kuşamına Karşması İle İlgili Düşünce Dağılımı	126
Tablo 36. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Üniversiteye Geldikten Sonra Dini Yaşamlarındaki Değişiklik Dağılımı	127
Tablo 37. Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarına Göre Üniversiteye Geldikten Sonra Dini Yaşamlarındaki Değişiklik Dağılımı	129
Tablo 38. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dini törenlerle ilgili tutumları Dağılımı	131
Tablo 39. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dünya Algısı İle İlgili Görüş Dağılımı	135
Tablo 40. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Kader Anlayışı Dağılımı	136
Tablo 41. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Toplumun Din İle İlişkisini Değerlendirme Dağılımı	139
Tablo 42. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Misyonerlik Konusunu Değerlendirme Dağılımı	142
Tablo 43. Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Kutsal kabul Edilen Mekanları Ziyaret Dağılımı	147

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bil.	: Bilim
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Enst.	: Enstitü
Har. nv.	: Harran Üniversitesi
Haz.	: Hazırlayan
MİFVY.	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
OM.	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sos.	: Sosyal

Önsöz

Her din az ya da çok inananlarına bir dünya görüşü, bir yaşam tarzı sunar. İslam dini de bu anlamda toplumsal yaşamın her alanı ile ilgili öneriler ileri sürer. Ancak, modernizme geçiş süreci yaşayan ülkemizde insanlarımız, zaman zaman modernitenin sunduğu yaşam tarzı ile, örf-adet ve inançlarından gelen yaşam tarzı arasında bir ikilem yaşamaktadırlar.

Bu kitapla; Tanzimatla gün yüzüne çıkan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte "Muasır Medeniyetler Seviyesine Çıkma", "Batılılaşma", "Çağdaşlaşma" gibi argümanlarla dillendirilen modernleşme sürecindeki toplumumuzun din-toplum etkileşimini, üniversite gençliği örneklemleriyle incelemeye çalıştık. Üniversite gençliği toplumun aynasıdır. Toplumun farklı katmanlarından gelen öğrencileriyle bütün renklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu yönüyle, toplum incelemelerinde önemli bir örneklem oluşturur. Ayrıca, geleceğin yöneticilerini, elit sınıfını yetiştirmesi açısından toplumun yarınını anlamamıza ışık tutar.

19 ve 20. yüzyılla başlayıp toplumlara hızlı ve yoğun bir değişim yaşatan modernite akımı, başta din olmak üzere gündelik yaşamın büyük oranda geleneksel örf ve adetlerle be-

lirlendiği Türk toplumunu da etkilemiş ve yer yer kültürel çatışmalara yol açtığı görülmüştür. Bir anlamda din, gelenek ve modernite, toplumun gündelik yaşamında yer edinme yarışına girmiştir. Gelineen süreçte bu durumun hala devam ettiği gözlenmektedir.

Bu bağlamda, yaşanan bu sürece dayalı olarak Türk toplumu, hızlı bir toplumsal değişim-dönüşüm yaşamaktadır. Bu değişim ve dönüşüm sonucu toplumsal ilişkilerde, toplumun din ve dünya anlayışında, gündelik yaşamında önemli farklı anlayış ve tutumlar ortaya çıkmaktadır. Din de modernitenin karşısında kendisini sorgulayıp yeni görüntü, sembol, kimlik ve argümanlarla toplumsal yaşamda varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.

Gelineen noktada; “dinin modernitenin karşısında zamanla yok olacağı” tezinin çok da gerçekçi olmadığı görülmektedir. Modern yaşam tarzı, bireylere ve toplumlara vaat ettiği mutluluğu temin edememiştir. Modern zaman insanı, her geçen gün daha da mutsuzlaşmakta, teknolojik ve maddi alandaki gelişmeler onu daha da yalnızlaştırmaktadır. Modernitenin madde merkezli dünya anlayışı bireyin manevi yapısını görmezlikten gelmekte ve tatminsiz bırakmaktadır. Böyle olunca da, toplum yeniden kendisine ait olana, geleceğe ve dine yönelmektedir.

Bütün bunların yanında, Türk toplumunun özellikle batı toplumlarından farklı olarak, tarihi birikimine dayalı kendisine has bakış açıları, hayatı ve dünyayı algılama biçimleri vardır. Dolayısıyla, modernleşmemiz de, toplumsal değişmemiz de, dini yaşayışımız da biraz bize özgü olmaktadır. Toplumumuzun yapısı incelenirken bu özelliği sürekli göz önünde tutulmalı ve içerden bir bakış açısı geliştirilmelidir diye düşünüyorum.

Kitap; bahsettiğimiz bu konuları bir giriş ve üç bölümde incelemektedir. Giriş bölümünde; kitabın konusu, ama-

cı, problemi, varsayımları ve metodolojisi ele alınmaktadır. Birinci bölümde; teorik çerçeve oluşturulmakta ve “din-toplum ilişkileri”, “gelenek”, “modernleşme,” “toplumsal değişme”, “üniversite ve üniversite gençliği” gibi konular işlenmektedir. İkinci bölümde de; çalışmanın uygulandığı, evrenini oluşturduğu “Harran Üniversitesi” tanıtılmakta ve buradan alınan örneklemin kişisel özellikleri incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise; üniversite öğrencilerinin gündelik yaşamında din ilişkilerini anlama adına “dini hayat” çeşitli değişkenlere göre; “dinin inanç ve ibadet boyutu”, “gündelik yaşamda din”, “aile ve din”, “din ve sosyo-kültürel yaşam” gibi başlıklarla incelenmektedir.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde de çalışmanın geldiği nokta vurgulanmakta ve varsayımlar doğrultusunda sonuca gidilerek din-toplum ilişkileri bağlamında bazı önerilere yer verilmektedir.

Elbette bu çalışma için bir çok kişi teşekkürü hak etmektedir. Başta eşim ve çocuklarım olmak üzere; beni çalışma boyunca sürekli destekleyen ve konunun seçiminden son güne kadar değerli fikirleriyle daima yanımda olan bütün saygıdeğer hocalarıma ve arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ederim. Onların desteği olmasaydı bu çalışma olmazdı...

Celil ABUZER
Şanlıurfa 2010

Giriş

A. KONU VE AMAÇ

Toplumsal ve toplumsal şartlardan doğan toplumsal etkiye sahip olayların ilmi olan sosyoloji,¹ bir açıdan insanı ve toplumu tanıma sanatıdır. Bir toplumun alışkanlıkları, beklentileri, örf ve adetleri, dünya algısı, kısacası; yaşam biçimi sosyoloji yardımıyla öğrenilebilir. Toplumsal hareketlilikler, kurumlar ve yapılar arası ilişkiler yine, sosyoloji marifetiyle bilgimize sunulur.

Her toplumun az ya da çok etkilenmeye açık zaaf noktaları vardır. Bu zaaf noktalarının bilinmesiyle, toplumun değişimler karşısındaki direnç derecesi, dinamizmi anlaşılabilir. Bütün bu bilgiler bize; toplum halinde yaşama zorunluluğu olan insanı tanıma ve anlama imkanı sunar. Bugün, toplumların özlemle bahsettiği toplumsal barış, toplumsal huzur ancak, bu anlama ve tanıma sonucu sağlanabilir. İn-

1 Hans Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, Çev: Nermin Abadan, Ajanstürk Matbaası, Ankara, 1957, s.1.

sanın temel hak ve özgürlükleri, ihtiyaçları karşılanmadan onu mutlu etmeniz zor görünmektedir.

Bu bağlamda; din ve inanma, en temel insani bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih boyunca din hep var olmuştur ve dinsiz bir topluma rastlanılmamıştır. Toplumların yaşam biçiminin şekillenmesinde din hep etkin rol oynamıştır. Dolayısıyla, dini bir tarafa bırakarak ya da yok sayarak toplumu tanımak mümkün gözükmemektedir. Tam da bu noktada din-toplum etkileşimini konu edinen Din Sosyolojisinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Din Sosyolojisi, yeni bir bilim olmasına karşılık din üzerindeki çalışmalar onunla sınırlı olmayıp çok eskidir. Toplum ve din olayları üzerinde düşünme ve araştırma en az tabiat olayları kadar eskidir. Bunun kaynakları ilk çağ Yunan Felsefesine kadar gider.²

Eski çağlardan beri din, dini inançlar, ibadetler, dini kurumlar ve bunların sosyal hayata tesiriyle toplumun bunlara etkileri gibi konular üzerinde de düşünülmüş ve çalışmalar yapılmıştır. Mukaddes Kitapların peygamberler tarihiyle ilgili açıklamaları bu konunun ilk vesikaları sayılır. Eski Yunan düşüncesinde Din Sosyolojisine dair önemli bilgilere rastlanmaktadır. Eflatun (M.Ö. 347)'u fikirlerinden dolayı, ilk Din Sosyoloğu sayanlar vardır. Eflatun felsefe, ahlak ve siyaset sisteminin temeline dini koymak istemiş, "Devlet ve Kanunlar" adlı eserinde din ve dinin toplum yaşamındaki öneminden bahsetmiştir. Aristo (M:Ö: 322), din hakkındaki görüşlerini daha çok metafizik ve psikolojik temellere dayandırmıştır.³

Buradan hareketle, insan düşüncesinin olduğu her yerde dinin de olduğunu söyleyebiliriz. Yümni Sezen'in de belirtti-

2 Taplamacıoğlu, Mehmet, *Din Sosyolojisi*, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1968, s.43

3 Er, İzzet, "Din Sosyolojisi Mad.", *DiA.*, İstanbul, 1994, C. IX, s. 345

gi gibi; din, insan ruhunun en karanlık noktalarına girerek, bir hayat anlayışı, yaşam neşesi ve dayanma gücü vermekte ve sosyal kurumları meydana getiren birimleri kaynaştırmaktadır. Bu nedenle, insan manen ve ruhen tatmin olabilmesi için ilahi bir varlığa dayanmak ihtiyacını tarihin her döneminde hissetmiştir.⁴

Bu bağlamda, halkın yaşamakta olduğu ve topluma bir hayat görüşü ve kişisel denge yöntemi sağlayan dinin -ki Türkiye’de ümmet yapısından yeni çıkmış olan Türk toplumuna din, bir dünya görüşü ve bir kişisel denge yöntemi sağlamaktadır- farklı boyutlarıyla ele alınması, din ve toplum ilişkilerinin belirlenmesi, din ve toplum ilişkilerini incelemeyi kendine konu edinen din sosyolojisi açısından bir zaruret olmaktadır.⁵

Bu bağlamda, soğuk savaş sonrası her geçen gün daha da küreselleşen/küreselleştirilen dünyada dinin öneminin daha da arttığını görmekteyiz. Dinin toplumsal yaşamdaki yeri üzerine Aydınlanma felsefesine dayalı hakim anlayışın yeniden gözden geçirilmesi gereği açıktır. Dünyanın her tarafında din kaynaklı hareketlerin yeniden ortaya çıkışı ve bu hareketlerin dünya ve ülke politikaları üzerinde sistem dönüştürücü etki oluşturma başarıları, din-toplum etkileşimini yeniden düşünmeye zorlamaktadır. Dinin, modern zamanlarda toplumsal yaşam içerisinde yavaş yavaş yok olacağına ilişkin modern söylemin aksine, bugün dinsel kimliğin dünya düzeyinde dışa doğru patlamasını ve yaygınlaşmasını, toplumsal hayatın her alanında farklı varoluş tarzları, farklı siyasi biçimler ve farklı kimlik söylemleri içinde yaşamaktayız.⁶ Bütün bir dünya genelinde dinin ve dinsel

4 Sezen, Yümnü, *Sosyoloji Açısından Din*, İFAV. Yay., İstanbul, 1988, s. 36

5 Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi, İnsan Yay.* İstanbul, 1998, s.52-53.

6 Keyman, E. Fuat, “*Din, Gelenek ve Demokratikleşme: Türkiye Deneyimi*,” *Karizma*, yıl: 5, Sayı: 19, Eylül, 2004, İstanbul, s.26.

kimliğin bu yeniden canlanışının ve önemli bir aktör olmasının farklı eklemlenme biçimleri sürecini “dinin yeniden dönüşü” olarak görmek mümkündür.

Yirminci yüzyılın hakim görüşü olan; “toplumlar modernleştikçe kaçınılmaz olarak din başta olmak üzere topyekûn geleneğin marjinalleşeceği, özel alana itileceği ve yavaş yavaş da yok olma süreci yaşayacağı” tezinin gelinen süreçte sorgulanması kaçınılmazdır. Her şeye rağmen, gelenek önemini kaybetmiyor, tam tersine giderek modern toplumsal yaşam içinde daha da önemli oluyor, yok olmuyor, giderek güçleniyor. Özelde de din, yeniden topluma dönüyor ve toplumsal dönüştürücü rolüne şöyle veya böyle sahip çıkıyor. Birey, modernitenin yıkıcı etkisine karşı kaybolmama, yabancılaşmama adına geleneğe, dine sığınıyor. Bir anlamda modernite geleneği teyakkuza geçirerek güçlendiriyor.⁷

Ancak, dinin topluma geri dönerken eski yapıyı koruyamadığını, modernleşmeye karşı direnme süreci içinde olmasına rağmen, köklü bir zihniyet değişimi yaşamakta olduğunu da söyleyebiliriz. Modernlik bilincinin yükselmesi ve yaygınlaşmasıyla popüler/tüketim kültürünün kuşatıcılığı bütün dünyada sürekli değişen ve yenilenen bir yaşam biçimini ortaya çıkarmaktadır. Popüler/tüketim kültürünün metalaştırdığı hayatın içinde din ve geleneksel değerler de dönüştürülerek, yeni tarz dindarlıklar doğurmaktadır. Din ve modernleşme arasında ilginç bileşimler ve gerilimler yaşayan Türk toplumunda da, popüler kültür/tüketim kültürünün yaygınlaşan etkisi, farklılaşan dindarlıkları gündeme getirmektedir.⁸

Modernleşmenin etkisiyle artık popüler kültüre ait olan İslam, Müslümanlara özgü bir yolla modernizm karşısında bir konum arayışına girmekte ve bir anlamda modern dün-

7 Bodur, Hüsnü Ezber, “Modernleşme ve Din”, Türk Yurdu, C. 11, S. 42, 1991, s. 15.

8 Perşembe, Erkan, “Popüler Dindarlık Çağı: Tüketilen İslam,” Eskiye, sayı:7, Sonbahar 2007, Ankara, s. 6-7.

yanın nasiplerinden yararlanarak eğitim, tüketim, medya ve siyaset yoluyla modernleşen ve gittikçe de sekülerleşen bir Müslümanlık anlayışına dönüşmektedir.⁹

Değişen yalnızca mekanlar değil, insan ilişkileri ve tutumlar da değişmekte, dindarlığın belirleyici değerleri, özellikle gençlerin dünyasında hızla anlam kaymalarına uğramaktadır. Başörtülü manken defileleri, sokaktaki başörtülü ama mini etekli, streç kot pantolonlu genç kızların görüntüleri “öteki” ile aynı mekan (podyum), aynı bedeni (manken), aynı ritüeli (defile) kullanarak modern dünyanın nasiplerinden yararlanarak modernleşen, sekülerleşen bir Müslümanlık sentezleri oluşturmaktadır.¹⁰

Bu çerçevede Türkiye’ye baktığımızda; Cumhuriyetle birlikte kendimize özgü modernleşme/kurumsallaşma ve düşünce alışkanlıklarının ortaya çıktığını görmekteyiz. Türk toplumuna ekonomik, toplumsal, siyasal, yasal ve kültürel gibi hangi alandan bakarsak bakalım, çelişkilerle dolu karmaşık bir yapıyla karşılaşırız.

Toplumumuz, modernleşme sürecini sıkıştırılmış bir biçimde yaşarken, bir yanıyla değişse de öteki yanıyla aynı kalmakta veya biçimsel değişimlerden daha derine inme imkanı bulamamaktadır. Geçmişine göre epeyce farklı bir çehre kazanmaya çalışan Türkiye’de modernleşme aşısı bir açıdan oldukça tutmuş görünürken, bir başka açıdan pul pul dökülmektedir. Eski ile yeni, geleneksel ile modern arasında uzunca bir süredir gidip gelen bu “geçiş” toplumundan, bu iki farklı sosyo-kültürel bileşimden, geleneğin modern, modernin de geleneği tümüyle dönüştüremediği karmaşık ve çelişkili yapılar çıkmaktadır.¹¹

9 Göle, Nilüfer, *İslam ve Modernlik Üzerine Melez Desenler*, Metis Yayınları, 2004, İstanbul, s. 54.

10 Perşembe, a.g.m. s. 10-11.

11 Koray, Meryem, “21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Eski ve Yeni Sorunlar ve Gelecek Tartışmaları,” yıl: 5, Sayı: 19, Eylül, 2004, İstanbul, s.66-67.

Bu anlamda biz de, konu olarak; modernleşme eksenini çerçevesinde, Türk toplumunun en yüksek öğrenim gören sınıfı olarak bir anlamda elit tabakayı oluşturan üniversite öğrencilerini aldık. Öğrencilerin, modernleş(tir)me süreciyle gelen noktada gündelik yaşamlarındaki dini algılarındaki ve dini yaşantılarındaki değişimleri, etkileşimleri din sosyolojisi bağlamında incelemeyi düşünmekteyiz.

Toplumsal değişmelerin en bariz bir şekilde ortaya çıktığını düşündüğümüz üniversite gençliğinin dini anlayış ve yaşayışının bilinmesi, Türk toplumu adına son derece önem arz etmektedir. Üniversite gençliği, toplumun bütün katmanlarından farklı çizgileri barındırması yönüyle, aslında toplumu anlama ve yorumlama açısından iyi bir malzemedir. Türk toplumunun bir anlamda aynasıdır.

Kendi kontrol alanları dışında daha özgür, daha bağımsız karar verme ve davranma durumunda olan üniversite gençliğinin incelenmesi, gelecekte Türk toplumunun dini yapısı hakkında da ip ucu verir kanaatindeyiz. Ayrıca, Türk toplumunun geçirmekte olduğu toplumsal değişme çizgisinde, değişimin boyutlarının anlaşılması açısından da bu çalışmanın önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Türk toplumu, özellikle son yüzyılda önemli toplumsal değişmelere sahne olmuştur. Osmanlı Devletinin batıya açılma politikaları ve peşinden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile geleneksel toplumsal yaşamı etkileyecek önemli bir değişim süreci başlamıştır. Bu süreç, yer yer geleneksel toplumsal kabullere karşı din anlayışını da içerisine alan bir sorgulama/yüzleşme anlayışını doğurmuş ve dinin toplumsal etkinliğini azaltıcı, sınırlandırıcı bir anlayış oluşmuştur.

Kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel ilke olarak "laiklik" ilkesini esas alması ve "muasır medeniyetler arası- na çıkma" formülüyle ifade edilen çağdaşlaşma, modernleş-

me anlayışı, yer yer toplumun din anlayışı ile çatışır gibi görünmüştür. Bu çerçevede Türk toplumunda geline süreçte zaman zaman bir ikilem yaşandığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, toplumumuz, modernitenin sunduğu yaşam tarzı ile dini anlayışları arasında kendine özgü ara formül geliştirme yoluna gitmektedir. Tabi bu ara formül her zaman da mümkün olamadığından bir tercih yoluna başvurulmaktadır. Bunun sonucu olarak zaman zaman toplumsal travmalar yaşanabilmektedir. Bireyler, dini anlayışları ile “zamanın icapları!” arasında sıkışıp kalmaktadırlar.

Buradan hareketle, bu çalışmayla üniversite gençliğinin gündelik yaşamında dinin yerini, önem derecesini inceleyerek toplumsal değişimler karşısında Türk toplumunun geldiği noktayı anlamayı amaçlamaktayız.

Üniversite gençliği bir yönüyle toplumun aynası olurken bir yönüyle de ileri dönemlerdeki Türk toplumunun alacağı yapısal doku hakkında bilgi vermektedir. Topluma yön verecek olan bireylerin genelde üniversite sıralarından yetişiyor olması, toplumu tanıma, anlama adına “bu elit tabakayı” araştırmayı gerektirir kanaatindeyim.

B. ÖNEM

Yukarıda konu seçiminde değinmeye çalıştığımız argümanlar bu araştırmanın önemini de gösterir düşüncesindeyiz. Türk toplumu, modernleşme, çağdaşlaşma, muasır medeniyetler seviyesine çıkma gibi söylemlerle açığa vuran hızlı bir toplumsal değişim süreci yaşamaktadır.

Din eksenli köklü kültür ve geleneğe sahip Türk toplumunun bu değişimler karşısında aldığı/alacağı toplumsal görünüm önem arz etmektedir. Dinin ve geleneğin yok olacağına olan “modernist inanç!” geçerliliğini yitirmektedir. Dinin

yeniden toplumsal yaşama dönüşü söz konusudur. Ancak, dönerken kabuk değiştirmekte, değişim ve etkileşime dayalı yeni örüntülerle karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun bilimsel verilerle araştırılması Türk toplumunu tanıma, anlama adına bir gerekliliktir.

Bir konunun önemi, onun yeni oluşu, zamanlı oluşu ve akademik olduğu kadar pratik bir değer taşımasıyla anlaşılır. Araştırma konumuzun bu ilkeleri taşıdığını düşünmekteyiz.

Bu çerçevede, hemen hemen bütün toplumsal motifleri taşıyan üniversite gençliğinin gündelik yaşamındaki dinin incelenmesiyle toplumumuzun geldiği noktayı anlamak mümkündür. Bunu sağlama adına, bu çalışmanın önemli olduğunu düşünmekteyiz. Üniversite gençliği, toplumun sosyal ve kültürel yapısını yansıtmaktadır. Gelecekte alacağı görevlerle ülkenin üst yönetimini ve üst toplumsal tabakasını da oluşturacak olması, çalışma adına son derece önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, Din Sosyolojisi açısından bir alan araştırması niteliğinde olan bu çalışmamızın, Türk toplumunun yaşamakta olduğu toplumsal değişme sürecindeki din ilişkilerini anlama adına, kendisinden sonrasına ışık tutacağını ümit ediyoruz.

C. PROBLEM

Bir araştırmanın problemi; araştırmada neyin ve niçin araştırılacağını sunduğundan, hedeflerinin anlaşılabilmesi noktasında büyük öneme sahiptir. Bunun için bir araştırmanın en önemli ve bir o kadar da güç aşamalarından birini oluşturur problem kümesi...

Bu çerçevede çalışmamızın problemini aşağıdaki sorular şekillendirmektedir:

-Ülkemizin Cumhuriyetin ilanı ile birlikte modernleş(tir)me süreciyle girdiği hızlı toplumsal değişimlerden Türk toplumu ne kadar etkilenmiştir?

-Yaşanan bu toplumsal hareketlilikten Türk toplumunun toplumsal yapısı, toplumsal ilişkileri, dini inanç ve tutumları nasıl bir değişim geçirmiştir?

-Geleneksel kültürel yaşamında etkin olan din, gelinen noktada Türk toplumunun gündelik yaşamında ne kadar yer almaktadır?

-Din, geleneksellik-modernlik etkileşiminde toplumsal yaşamın görüntülerinde kendisini nasıl ifade etmektedir?

-Bir anlamda toplumun aynası olan, onun hemen hemen bütün renklerini taşıyan üniversite gençliğinin gündelik yaşamında din ne ölçüde vardır?

-Üniversite gençliği her geçen gün dinden uzaklaşmakta mı yoksa yeniden dine dönüş mü yaşamaktadır?

-Dinin inanç, ibadet ve toplumsal yaşamdaki boyutları açısından üniversite gençliğinin durumu nedir? Gündelik yaşamında dine ne kadar yer vermektedir?

-Gündelik yaşamda dini emir ve yasaklara ne ölçüde önem verilmekte ve uyulmaktadır?

• Üniversite gençliği toplumun kurtuluşunu nerede görmektedir? Dinin bu konuda etkisi nedir? Ne olmalıdır?

-Toplumun üst tabakasını oluşturacak olan üniversite gençliği, Türk toplumunu nasıl görmektedir? Toplum her geçen gün daha kötüye mi gitmekte yoksa bir ilerleme mi söz konusudur? Bunun sorumlusu nedir?

D. VARSAYIMLAR

Konunun tanıtımı ve problem kümelerinden hareketle çalışmada aşağıdaki varsayımlara ulaşılmıştır:

-Türk toplumu Cumhuriyetin ilanı ile birlikte; “batılılaşma,” “çağdaşlaşma,” “muasır medeniyetler seviyesine çıkma” gibi söylemlerde ifadesini bulan “modernleşme süreci” ile, geleneksel dini ve sosyo-kültürel yaşamı bir çok yönden etkileyen hızlı ve yoğun toplumsal değişimin içine girmiştir. Bu değişmeye karşı toplumumuzda açık ya da gizli bir direncin olduğunu da söylememiz gerekir. Bu direnç, çeşitli değişkenlere göre farklı şekillerde kendisini gösterebilmektedir. Örf adetler, tarihten gelen geleneksel yapılar, geleneksel dini kabul ve anlayışlar bu dirençte etkin olabildikleri gibi, bu yapıların da yaşanan değişimlerden farklı boyutlarda etkilendikleri düşünülmektedir.

-Türk toplumu, yaşanan bu toplumsal değişim sürecinde gelenek-modernlik arasında sıkışıp kalmakta ve buna dayalı olarak bir orta yol bulma, bir tarafı tercih etme ya da kendisini tamamen ötekine kapatma içine girmektedir.

-Bütün dünyada olduğu gibi Türk toplumunda da; “modernizmin karşısında dinin/geleneğin yok olacağı”na olan modernist kabulün! tutmadığı ve yeniden bir “dine/geleneğe dönüş”ün yaşandığı görülmektedir. Fakat, bu dönüşle din ve gelenek toplumun çeşitli katmanlarında yeni anlayışlar, kimlikler, toplumsal görüntüler içinde kendisini ifade etmektedir.

-Bu bağlamda, üniversite gençliği hemen hemen bütün renklerini taşıması bakımından toplumun aynası gibidir. Aynı zamanda en üst öğrenim gören sınıfı olarak toplumun yarınını yönlendirecek, yönetecek, şekillendirecek olan elit sınıfı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, üniversite gençliği üze-

rinde yapılacak bir çalışma, dinin Türk toplumunun gündelik yaşamındaki yerini, önemini ve etkisini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

Aynı zamanda üniversite ortamında öğrenciler, toplumun farklı katmanlarından gelen arkadaşlarını görerek bir etki-leşim içerisine girmektedirler. Buna bağlı olarak kendi anlayışlarında ve yaşam biçimlerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Bu temel varsayımlar çerçevesinde şu alt varsayımlar oluşturulmuş ve geçerliliği test edilmiştir:

-Cinsiyet bağımsız değişkeni başta olmak üzere, okuduğu sınıf, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yer, ailenin ekonomik durumu, baba mesleği ve ailenin dindarlık derecelerine göre üniversite gençliğinin gündelik yaşamını din farklı şekillerde etkilemektedir.

-Bu bağlamda, üniversite gençliği dinin inanç boyutuyla ilgili olarak özelde Allah inancı olmak üzere; bir sorgulama içine girmekte ve taklidi ya da tahkiki inanç biçimi şeklinde, veya red ya da şüpheci anlayış içinde bir farklılaşmayı yaşamaktadır.

-Üniversite gençliğindeki bu farklılık, yine özelde namaz ibadeti olmak üzere, dinin ibadet boyutunda da yaşanmaktadır. Diğer taraftan, gündelik yaşamı şekillendirme, kontrol etme bakımından dini emir ve yasaklarda da benzer farklılıklar görülmektedir. Zaman zaman, bir tarafta dinin direktifleri, diğer tarafta “zamanın icapları!” arasında kalan üniversite öğrencilerinin bir ikilem içerisinde oldukları görülmektedir. Buna bağlı olarak davranış farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

-Dinin toplumsal boyutu açısından, üniversite gençliğinin gündelik yaşamında, arkadaş seçiminde, alış-verişte, kız-

erkek ilişkilerinde, giyim-kuşamda, dünya algılamalarında gelenek-modernlik ikileminde farklılıklar yaşanmaktadır.

-Gelinen süreçte, modernizmin madde merkezli dünya görüşünün insanları mutlu etmediği açıktır. Bu görüşün üniversite öğrencileri tarafından da genelde benimsendiği görülmektedir.

-Üniversite ortamı öğrencilerin düşünce ve yaşam biçimini etkilemekte olduğundan öğrencilerin gündelik yaşamında üniversite öncesi ve sonrası arasında farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

-Öğrencilerin dini açıdan toplumun geleceğini değerlendirmelerinde de farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, Ülkemizde zaman zaman tartışma konusu olan misyonerlik konusunda da ayrışmalar olmakta ve bir taraftan “inanç hürriyeti” açısından değerlendirenler olurken, genelde de Türk toplumunun toplumsal bütünlüğüne ve egemenliğine yönelik planlı projelerin bir parçası şeklinde değerlendirmeler olmaktadır.

E. METODOLOJİ

1- Yöntem

Sanayileşme ve kentleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan modern anlayışın, toplumların sosyo-kültürel yapısında önemli değişimlerin yaşanmasına yol açtığı bilinmektedir. Bu değişimlere bağlı olarak; birey ve toplum bazında önemli roller üstlenmiş olan dinin, nasıl bir şekil aldığı/alacağı sosyal bilimcilerin temel uğraşlarından biri olmuştur.

Bu bağlamda; Türk toplumunda dinin çok önemli bir yeri vardır. Dindarlık, Türk toplumunun ulusal karakteri

olmuştur.¹² İslam ile birlikte Türk toplumu, gerçek birleştirici unsura kavuşmuş ve bu unsur sayesinde Anadolu Türk vatani haline gelmiştir. İslam'ın bu birleştirici yönü Türk toplumuna derinden nüfuz ederek onu günlük hayatın her sahasında etkilemiş ve şekillendirmiştir.¹³

Ancak, yaşanan toplumsal değişimler paralelinde Türk toplumunun dindarlık algılama ve yaşama biçiminde önemli farklılıkların ortaya çıktığı da bir gerçektir. Bu farklılıkların incelenmesinde araştırmacının izleyeceği yöntem, metot çok iyi seçilmelidir.

Metot zihni bir süreçtir. Zihin gerçeğe ulaşmak için çeşitli yollar izler. Fakat herkes aklına esen bir yol tutarsa çabalar boşa gider ve çoğu zaman gerçeğe varılamaz. Bunun için en uygun yolların neler olduğunun belirlenmesi gerekir. Uygun bir yöntem, Metot zihninin düzenli çalışmasını sağlar. Çok bilgi sahibi olmak yetmez, bunları yerli yerinde kullanmak ve uygulamak lazımdır. Bilimsel yöntem denilince araştırmada aşama aşama kullanılması düşünülen teknikleri sistematik tarzda düzenlemek akla gelir.¹⁴

Toplumsal yaşam ve onun bir unsuru olan dini yaşam incelenirken seçilecek olan yöntem, bu yüzden son derece önemlidir. Sosyal araştırmalar, temelde toplum yapısının ve yapısındaki değişikliklerin kalitatif (sayı ile ifade edilebilen) ve kantitatif (sayı ile ifade edilemeyen) değerlerini toplama ve yorumlama işlemidir. Elbette böyle bir çalışma yapılırken bir takım güçlüklerle karşılaşılması doğaldır.¹⁵ Bir

12 Bilgin, Beyza, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Eğitimi, Emel Matbaacılık, Ankara, 1980, s. 100.

13 Bayyigit, Mehmet, "Dinin Ferdi ve Sosyal Rolü Üzerine Genelleme", Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, sayı: 3, yıl:1994, Konya, s. 159.

14 Arslantürk, Zeki, Amman, M. Tayfun, Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s. 47.

15 Bilgiseven, Amiran Kurtkan, Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 164

de incelenen konu dini hayat olursa bu güçlükler daha da artmaktadır.¹⁶

İşte bu nedenledir ki dini hayat üzerinde çalışmanın zorlukları ancak, iyi seçilmiş bir yöntemle aşılabılır.

Araştırmamız bir Din Sosyolojisi çalışmasıdır. Konu açısından daha çok bir saha araştırması niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla araştırmada deskriptif (tasvirsel) yaklaşım benimsenmiştir. Ülkemizde konumuzla ilgili yapılmış teorik ve saha araştırmaları gözden geçirildikten sonra, araştırma evrenimiz içinden seçilen örneklemimizde, dini ve sosyal yaşam ampirik bulgularımızla tasvir edilip, değişik yönleriyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu arada gözlem, anket ve istatistik tekniklerinden istifade edilerek, yer yer mülakat tekniğinden de yararlanılmıştır.

Böylece deneysel araştırma yöntemi kullanılarak Genel Sosyolojinin “vasıflama”, “karşılaştırma”, “anlama” ve “açıklama” yöntemi çerçevesinde konular temellendirilme yoluna gidilmiştir. Bütün bunlar yapılırken bilimsel objektiflik ilkesinin daima göz önünde bulundurulması¹⁷ gereğine azami ölçüde dikkat edilmeye çalışılmıştır.

2- Evren

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Araştırma, sonuçlarının genellenebilirliği arttıkça değer kazanır. Bilim genellenebilirliği olan bilgiler bütünüdür. O halde bilim üretmenin yolu, olabildiği ölçüde geniş bir alanda genellenebilirliği olacak bilgiler

16 Wach, Joachim, Din Sosyolojisine Giriş, Çev: Battal İnandı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987, s. 2

17 Kaptan, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara, 1977, s. 12). Amiran Kurtkan Bilgiseven, Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982, s.167

elde etmeye çalışmak, yani, evreni geniş tutmaktır. Ancak evren büyüdükçe soyutlaşır ve ona ulaşmak güçleşir.¹⁸

Bu bağlamda; “Üniversite Gençliği ve Din” adını verdiğimiz çalışmamızın ana evrenini, adından da anlaşılacağı üzere üniversite gençliği oluşturmaktadır. Ancak, değerlendirmeye aldığımız evrenimizi ise; 2006-2007 öğretim yılı Harran Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Bu dönem içinde Harran Üniversitesinde okuyan bütün fakülte ve meslek yüksek okullarındaki öğrenciler, çalışma evrenimizi oluşturmaktadır. Harran Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığından alınan bilgiye göre bu dönemde Harran Üniversitesinde 2779 kız, 6044 erkek öğrenci olmak üzere toplam 8823 öğrenci bulunmaktadır.

3- Örneklem

Örneklem, en genel anlamıyla belli bir evrenin, bir bütünün kendi içinden seçilmiş bir parçasıyla temsil edilmesidir. Ancak, örneklem oluşturulurken örneklemin temsil yeteneğini taşımasına ve yeterli olmasına dikkat edilmelidir.¹⁹

Alan araştırmaları genellikle örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrenlerine genellenir. Bir insanın vücudundaki tüm kanı incelemek yerine, alınacak bir miktar kan örneği ile sonuca gitmek daha mantıklı bir yoldur.²⁰ Örneklem üzerinde çalışmak, araştırmacıya büyük zaman, enerji ve para tasarrufu sağlar.²¹

Bu genel bilgiler ışığında biz de çalışmamıza esas olan evrenden, daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için örneklem alma yoluna gittik. Bu çerçevede, araştırmamızın örneklem

18 Karasar, a.g.e., s.109-110.

19 Sencer, a.g.e. s. 110.

20 Arslantürk, Sosyoloji, s. 58.

21 Karasar, a.g.e. s. 111.

grubu; 215 kız ve 245 erkek olmak üzere 460 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem grubu oluşturulurken basit tesadüfi ve kotalar örnekleme sisteminden²² yararlanılmıştır. Ayrıca, bütün bölümlerden öğrencilerin örnekleme girmesine özen gösterilmiştir.

4- Veri Toplama Araçları ve Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmamıza temel oluşturacak bilgi ve belgelere ulaşmada gözlem, görüşme ve anket tekniklerinden yararlandık. Teorik bölümü oluşturan konularda ise; temel kaynaklar taranıp bilgi ve belgeleri toplama yoluna gidilmiş, dokümantasyon tekniği kullanılmıştır. Bizden önce yapılmış benzer çalışmalardan da yararlanılmıştır. Bütün bunlarla birlikte ağırlıklı olarak anket ve görüşme tekniği esas alınmıştır.

Görüşme, toplumbilim araştırmalarında en sık başvuru bir gözlem tekniğidir.²³ Biz de anketin yanında sıklıkla bu teknikten yararlanmaya çalıştık. Oluşturulan güven ortamında karşılıklı samimi bir diyalog içerisinde gelişen görüşmede konuyla ilgili önemli bilgilere ulaşmak mümkündür.

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS programı esas alınmıştır. Anket verileri SPSS programı ile bilgisayar ortamında işlenmiş ve istatistiksel analizler buna göre, aynı programla Ki Kare anlamlılık testinde yorumlanmıştır. Bilindiği gibi, Ki Kare anlamlılık testi iki değişken arasında bir bağıntının varlığının ya da yokluğunun araştırılmasında etkili bir yöntemdir.²⁴

Diğer taraftan, araştırmamız, aynı zamanda bir davranış araştırması olduğu için, seçilen güven düzeyi; “P = 0.05

22 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Arslantürk, *Sosyoloji*, s. 59-60.

23 Sencer, a.g.e., s.141

24 Arslantürk, Zeki, *Araştırma Metod ve Teknikleri*, İFAV Yay. İstanbul, 1999, s. 143.

önemli” kriteri esas alınmıştır. Bu da; Ki Kare değerinin kuramsal değerden gösterdiği farkın anlamlılığı konusunda %5’lik yanılma ihtimalinin olabileceği anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, çalışmamızda öğrencilerin cinsiyeti, sınıfı, ailesinin gelir durumu, üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yer, ailesinin dindarlık durumu ve baba mesleği gibi bağımsız değişkenlere göre ilişkiler ele alınmakla birlikte, daha çok aralarında anlamlı ilişki olan (P değeri 0.05’ten küçük olan) ve araştırmamızın sonucunu doğrudan ilgilendiren tablolara yer verilmiştir. Ayrıca, araştırma varsayımlarının sınanmasında frekans dağılımı ve korelasyon teknikleri kullanılmıştır.

5- Uygulama ve Sınırlar

Anketin hazırlanması ve uygulanması aşamalarında konuyla ilgili uzmanların görüşleri alınarak, araştırma problemlerimize uygun sorular oluşturulmaya çalışılmıştır. Anket tekniğinin uygulanması da, yer yer, sohbet ortamı içerisinde karşılıklı konuşma ve güven atmosferi içinde dikkatle yapılmıştır.

Ankette; deneklerin kimlikleri ile ilgili bağımsız değişken anlamında yedi adet soru bulunmaktadır. Bunun dışında kalan 29 soru ise; konumuza dayalı değişen toplumsal anlayışlar çerçevesinde, üniversite öğrencilerinin dini algı ve yaşayışları ile ilgili soruları içermektedir. Ankette toplam 36 soru bulunmaktadır.

Uygulama, mayıs – haziran 2007 tarihinde yapılmıştır. Bu tarihte Harran üniversitesinin mevcut olan; Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İktisat Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Veteriner Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Meslek Yüksekokulları öğrencileri üzerinde büyük-lüklerine göre uygulama evrenini yansıtacak şekilde yapıl-

mıştır. Uygulama esnasında büyük ölçüde bu Fakültelerde derse giren Öğretim elemanlarından yararlanılmıştır.

Bu bağlamda; toplam olarak 720 kadar anket formu dağıtılmış, ancak, bunlardan 460 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

Diğer taraftan, araştırmamızın sınırını, Harran Üniversitesi öğrencileri çalışma evreni ile bu evrenden örnek grup olarak oluşturduğumuz ve anket uyguladığımız 460 öğrenci belirlemektedir. Bu gruptan elde ettiğimiz bilgi ve verilerden hareketle yerine göre genellemelere gidilmiştir.

Birinci Bölüm

TEORİK ÇERÇEVE

Teorik Çerçeve

A. DİN VE TOPLUM

Din, toplum için vardır. Dinsiz bir toplum düşünülemez. Din-toplum etkileşimi sürekli bir biçimde gündemde olmuş ve bilim adamlarının temel uğraş alanlarını oluşturmuştur. Acaba din ile toplum arasında nasıl bir bağ vardır? Din mi toplumu etkilemekte yoksa toplum mu dini etkilemektedir? Aralarındaki etkileşimin boyutu nedir? Toplumların yükselişinde ve çöküşünde dinin rolü var mıdır ya da ne derece vardır?

Kutsalın tecrübesi olan din, insan ruhunun en gizli köşelerine girmesi ve inananlarına bir dünya görüşü, yaşam tarzı vermesi noktasında gündelik toplumsal yaşamı şekillendirme eğilimindedir. Teoride toplum hayatını düzenleyici normlar koyan din, öteden beri var olan toplumun içine nüfuz etmek sureti ile onu yeniden düzenler.¹ Bu anlamda toplumu yönlendirme, onu kendi anlayışı çerçevesinde değiştirme ve geliştirme gücünü de elinde bulundurmaktadır. Dolayısı ile, toplumda yeni değerlerin yaratıcısı olmakta ve

1 Wach, *Din Sosyolojisine Giriş*, s. 7.

böylece toplumsal değişme olgusunda temel etken olarak işlevsel görünebilmektedir.²

Bu bağlamda sosyolojinin kurucularından olan Max Weber; dini değer ve fikirlerin toplumların değişmesinde etkin olabileceğine vurgu yapmaktadır.³ Karizmatik dini önderler, karizmaları ile geleneksel toplumda güçlü bir reform ve devrim yaparak toplumu çok farklı bir boyuta taşıyabilirler. Peygamberlerin içinden çıktıkları toplumu değiştirmeleri bunun iyi bir örneğidir.⁴ Weber'e göre; bunun için toplumların yükseliş ve çöküşünde din, çok önemli bir etkindir ve batı kapitalizminin gelişmesindeki rolü de bunu gösterir.⁵

Bu çerçevede, dini toplumsal yapının şekillenmesinde işlevsel gören sosyologlara göre; “insan davranışını, gidişini, sosyal değişimleri belirleyen dini inançlardır. Yeni bir din yeni fikirler getirir, yeni fikirler yeni bir toplumsal yapı oluşturur. Hayatta ve tarihte gerçek etken hep din olmuştur. İnsanlık şimdiye kadar inançları olmadan yaşayamamıştır. Din olmasaydı insanlık normal bir gelişim, ilerleme sağlayamazdı. Dinin kuvveti bireyleri ortak bir hayata kendilerini feda etmeye götürür. Bu sayede toplum devamlılığını sağlar. Din ne kadar güçlü ise toplumsal bütünlük de o kadar kuvvetli olur.”⁶

Yine bu konuda Peter L. Berger, tarih içerisinde en yaygın ve en etkin meşrulaştırma aracı olarak dini görmektedir. Din, insani açıdan tanımlanan realiteyi sonsuz, evrensel ve kutsal bir realiteye bağlamak sureti ile yasallaştırarak sos-

2 Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 335.

3 Aron, Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev: Korkmaz Alemdar, Bilgi Yay. İstanbul, 1986, s. 375.

4 Günay, a.g.e., s. 336-337.

5 Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yay. Ankara, 2000, s. 495.

6 Sezen, Yümnü, *Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, İFAV Yay. İstanbul, 1990, s. 223.

yal kurumlara güven ve kalıcılık görünümünü verir. Başka bir deyişle, beşeri olarak kurulan nomoi'ye (düzen) kozmik bir statü verir.⁷ Bu da, bireylerin dine sıkı bir şekilde bağlanarak hayatlarına yön vermelerini sağlar.

Buradan hareketle, her zaman için yaratıcı değerleri ile toplumsal yapıda etkin rol üstlenme eğilimi ve gücünü en azından potansiyel olarak kendinde bulunduran dinin, içinden çıktığı toplumu değiştirebileceğini İslam tarihinden örneklerle görmek mümkündür.

Putperest inançları ve katı gelenekleri içerisinde bocalayan bir toplumda, Hz. Peygamberin çağrısının kısa bir zamanda nasıl köklü dini-sosyo-kültürel değişimler yaptığını ve üstelik yalnızca Arap yarımadasıyla sınırlı kalmayarak bütün bir dünyayı etkilediğini görmek, dinin toplumsal işlevini ortaya koyacak niteliktedir.⁸ Dolayısı ile, dinler her zaman tutucu yönünün yanında, toplumu değiştirici ve devrimci güçler olarak etkili olabilirler.⁹

Dinin toplum hayatındaki en önemli işlevlerinden birisi de toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik yaptığı katkılardır.¹⁰ Bunu yaparken, tabiat üstü bir inançlar sistemi ile, grup amaçları ve bunların üstünlüğü hususunda bir açıklama getirir. Ortak ayinlerle inananlarını bir araya getirerek ortak duyguların güçlenmesini sağlar. Sınırsız ödül ve cezalar sistemi aracılığı ile vicdanları kontrol altında tutar ve sosyal sapmaları önleyerek bütünleşmeyi sağlar.¹¹

7 Berger, Peter L., *Dinin Sosyal Gerçekliği*, Çev: Ali Coşkun, İnsan Yay. İstanbul, 1993, s. 69.

8 Günay, a.g.e., s. 337.

9 Giddens, a.g.e., s. 496.

10 Berger, Peter L., "Dini Kurumlar", Çev: Adil Çiftçi, D.E.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı IX, İzmir, 1995, s. 432, 433.

11 Arslantürk, M. Tayfun Amman, a.g.e., s. 263.

İşte bu nedenle din, toplumda istikrar faktörü olarak değerlendirilmiş, bunun sonucunda da, toplumsal anominin önleyicisi ve toplumsal değişimin freni olarak görülmüştür.¹²

Ancak, dinin bu özellikleri, toplumda gücü elinde bulunduran yönetici ve elit kitle tarafından kendi iktidarlarını sürdürbilmek için meşru bir kılıf bulabilmek ve toplumun gelişmesini, ilerlemesini önleme aracı olarak kullanmaları için de uygundur.¹³ Bu nedenle Cemil Meriç, Marx'ın "Din halk için afyondur" sözünü; Hristiyan dininin öfkeli kalabalıkları ve halkı sakinleştirici ve yatıştırıcı, tevekküle zorlayıcı, aynı zamanda da egemen sınıfın yaptığı eylemleri meşrulaştırıcı işlevinden dolayı söylemiş olacağına vurgu yapmaktadır.¹⁴

Diğer taraftan, dinin sosyal yapıyı değiştirici ve yeni yapıyı örgütleyici işlevi, genellikle bir toplumda ilk örgütlenme ve yayılma dönemlerinde görülürken, bundan sonra dinin oluşan bu yapının korunması ve sürdürülmesi noktasında işlev gördüğü görülür.¹⁵ Ancak, zamanla dinin bu şekilde gelenekselleşerek anlamını ve dinamizmini yitirmesi¹⁶ sonucu alternatif üretemediğinden, değişen ve gelişen toplumun gerisinde kalması da söz konusu olabilir.

Bu çerçevede, Osmanlı'nın son dönemlerinde toplumundaki din anlayışındaki anlam kayması iyi bir örnek olabilir. Bu dönemde dini anlayış gelenekselleştikten, artık, sosyal ve ekonomik alanda kalkınmayı sağlayacak gücünü yitirmişti.¹⁷ Dolayısı ile, yüzyıllardır anlam kaymasına uğramış olan din, gündelik hayattaki değişmelere yeterli ce-

12 Günay, a.g.e., s. 334.

13 Mardin, Şerif, *Din ve ideoloji*, İletişim Yay. İstanbul, 1983, s. 76.

14 Meriç, Cemil, *Sosyoloji Notları ve Konferansları*, İletişim Yay. İstanbul, 1993, s. 143.

15 Dursun, Davut, *Din Bürokrasisi*, İşaret Yay. İstanbul, 1992, s. 31.

16 Weber, Max, *Sosyoloji Yazıları*, Çev: Taha Parla, İletişim Yay. İstanbul, 1993, s. 376.

17 Bilgin, Vejdi, *Sosyal Çözülme ve Din*, Etüt Yay. Samsun, 1997, s. 36-37.

vap veremediğinden yenilikçi aydınlar tarafından değişimin önündeki engel olarak görülmüştür.

Ancak, dinin toplumsal değişiminin tamamen karşısında olduğunu söylemek güçtür. İçinde bulundurduğu anlam ve dinamizme her ne zaman dönülürse o zaman tekrar toplumsal değişimin motoru olabilir. Gelenekselleşen dinlerdeki ihya hareketleri bunun göstergeleridir. Ama şunu da söylemek gerekir ki, din aynı zamanda muhafazakarlık yönü de olan bir olgudur.¹⁸ Bu nedenle, bazı toplumlarda toplumsal değişimin önündeki engellerden birisi de din olabilir.

Din-toplum ilişkileri bağlamında üzerinde durulması gereken bir diğer konu da, dinin ve din anlayışlarının toplumdan ne düzeyde etkilendiğidir. Dinin, toplumu etkileyip değiştirirken kendisinin de toplumdan etkilendiği kabul edilmektedir.¹⁹

Bu çerçevede özellikle, günümüzde toplumlar modernleşme ile birlikte hızlı bir toplumsal değişme süreci yaşarken acaba dinin, bu süreçten nasıl etkilenmekte olduğu hala tartışılmaktadır.

Genel olarak geleneksel toplum, din ekseninde şekillenmiş bir toplumdur. Endüstri toplumuna doğru değişme sürecinde din sosyal hayatı belirleme gücünü kaybetmekte, siyasi hayattan ise tamamen çekilmek zorunda kalmaktadır.²⁰ Bu süreç, erken dönemlerde endüstrileşmiş olan batı toplumlarında sosyal dinamiklerin etkisi ile “laikleşme/sekülerleşme” şeklinde olurken, onları model alarak gelişmek isteyen toplumlarda planlı bir şekilde “laikleştirme/sekülerleştirme” tarzında gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunun sonucunda, geleneksel din anlayışının gerilemesi, dinin kurumsal niteliğinin zayıflaması, kişiden kişiye değişen

18 Günay, a.g.e., s. 334-335.

19 Berger, a.g.e., s.448.

20 Berger, a.g.e., s. 457,458.

din anlayışlarının ortaya çıkması, dinin ibadet boyutunun geri plana itilmesi, yeni din ve mezheplerin ortaya çıkması yönünde bir etkilenme görülmektedir.²¹

Bu çerçevede, değişen toplumsal anlayışlara bağlı olarak ortaya çıkan laikleşme ile dinin toplum hayatının çeşitli alanlarındaki etkisinin kaybolduğu düşünülmektedir. Ancak, bu değişmelere karşı din de savunma olarak, akılcı bir bakış açısı ile hayatı yeniden biçimlendirme gayreti içindedir.²²

Sonuçta, modern sanayi medeniyetinin, tüm toplum ve dinlere ne denli köklü toplumsal değişme ve uyum problemlerini empoze ettiğini son birkaç yüzyıldan beri görmekteyiz. Buradan hareketle, yeni bir yaşam ve dünya anlayışı sunan modernizm, bütün toplumların geleneksel yapısını, kültürünü derinden etkilemiş ve geleneksel kurumlaşmış dini inançları, uygulamaları, kurumları, normları ve değerleri etkileyerek bir değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Bunun sonucunda da, geleneksel dini tutum ve davranışları, dünya görüşleri altüst olduğundan geleneksel dine olan ilgisizlik ve sekülerizasyon, modern dönem toplumlarının çok önemli adaptasyon sorunları arasında yer aldılar.²³

Buradan da anlaşıldığı gibi, din toplumsal değişmelerden kendisini tam anlamıyla koruyamamakta ve etkilenmektedir. Çünkü her din aynı zamanda, içinden çıktığı sosyolojik çevrenin etkisi altındadır.²⁴

B. GELENEK

Toplum bilimlerinde gelenek kavramı, bir topluluğun kendinden önceki nesillerden devralıp kısmen dönüştürerek sonraki nesillere devrettiği, inanç, kurum ve seremonileri de

21 Arslantürk, M. Tayfun Amman, a.g.e., s. 397.

22 Giddens, a.g.e., s. 493,495.

23 Günay, a.g.e, s. 340.

24 Wach, Din Sosyolojisine Giriş,, s. 7.

içeren her türlü toplumsal pratiği ve bunlara bağlılığı²⁵ ifade etmektedir. Durağanlık ile değişme ekseninde sıkışıp kalmış olan gelenek, modernistlerle muhafazakarlar arasında öteden beri başlıca anlaşmazlık konularından birisi olmuştur.

İnsanlık tarihinin başlangıcından Rönesans devrine kadar devam eden geleneğin hükümranlılığı, Rönesans'ın her şeyin ölçüsünü din yahut gelenekten değil de "insan"ı temel alma anlayışı ile ve her şeyi insana göre biçimlendirmesi ile gücünü yitirmiş, yerini bireycilik, hümanizm, rasyonalizm gibi beşeri ideolojilere terk ederek, yavaş yavaş yeryüzünden kendini çekmiştir.²⁶

Diğer taraftan, toplumdaki inanç, kurum ve kuralların meşruluklarını, geçmiş dönemlerde de uygulanmış olmalarına dayandırmak, geleneksel olanı modern olana tercih etmek, gelenekler ya da geleneksel değerlerin korunup yaşatılması gerektiğini savunmak da gelenekçiliğin göstergesi kabul edilmektedir.²⁷ Bu anlamda gelenek, gücün dinsel olarak meşrulaştırılmasıyla rollerin yöresel atfedilmesindeki yaygınlığın bir bileşimi olarak geçmişe bağlılık olarak görülür.²⁸ Kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, düşünce ve kültür birikimini ifade eder.²⁹

Bu aktarma işlemi, toplumsal istikrar ve sürekliliği, devamlılığı güvence altına alan sosyal bir işleve sahiptir.³⁰ Gele-

25 Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Ekin Yay. Ankara, 1997, s. 300.

26 Armağan, Mustafa, Gelenek ve Modernlik Arasında, İnsan Yay. İstanbul, 1995, s. 63-65

27 Demir, Ömer, Acar, Mustafa, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yay. İstanbul, 1993, s.143

28 Smith, Anthony D., Toplumsal Değişme Anlayışı, Çev. Ülgen Oskay, Ege Ün. Basımevi, İzmir, 1988, s. 94-95

29 Valliere, Paul, "Tradition", The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 15, s. 1

30 Canatan, Kadir, "Gelenek, Din ve Modernite", Bilgi ve Hikmet, Sayı, 9, Kış, 1995, s. 28

nek, geçmişin şimdiye aktarımıdır, bir önceki “an”a ait olanın bir sonraki “an”da yinelenmesidir.³¹

Toplumdaki devamlılık ve süreklilik, geleneğin sosyalizasyon süreci tarafından yeni kuşaklara aktarılması yolu ile sağlanmakta; ancak, yeni kuşaklar kendilerinden önceki kuşağın toplumsal hayatını aynen tekrarlamadıkları için, bu sosyalizasyon hiçbir zaman tam bir sosyalizasyon olmamakta ve dolayısıyla, gelenekler konusunda her zaman eleştiriler, inkarlar ve yenileşmeler görülmektedir.³²

Bu çerçevede, geleneğin karşıtı kabul edilen “modern”i, geleneğin ıslah edilmiş şekli olarak görenler de vardır.³³ Sağlıklı yeniliğin ve değişimin ilk şartı gelenektir ve en sağlam kurumlar, köklü geleneklere sahip olanlardır. Gelenek ve geleneğe sahip kurumlar, toplumların bel kemiği gibidir. Bu anlamda gelenek, değişimin tam karşısında duruyormuş gibidir.

Eğer, geleneği tanımlarken, donmuş, hayatiyetini yitirmiş, değişmesi imkansız alışkanlıkları anlıyorsak bu doğrudur. Ancak burada vurgulamak istediğimiz, değişmeyi önleyen değil, değişirken de devam eden prensiptir, devamlılıktır.³⁴ Tarihin bir ürünü olmayıp tarihi yapan bir girişimdir.³⁵

Gelenek, çoğu zaman değişimde bir meşrulaştırma kaynağı da olabilir. Günün ihtiyaç ve özlemlerine göre yeneden biçimlenebilme özelliğiyle, modernlik anlayışı-

31 Çelik, Ömer, “İslamcı Gelenek ve Geleneksel İslam”, Bilgi ve Hikmet, Sayı, 9, Kış, 1995, s. 22.

32 Bottomore, T.B. Toplumbilim, Çev: Ünsal Oskay, Der Yay. İstanbul, 1998, s. 333

33 Armağan, a.g.e., s. 13

34 Ayvazoğlu, Beşir, “Gelenek ve Değişme”, Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993, s. 23-25

35 Nortbourne, Lord, Modern Dünyada Din, Çev: Şahabeddin Yalçın, İnsan Yay. İstanbul, 1995, s.37.

na güç verebilir.³⁶ Bu anlamda, klasik olarak kabul gören geleneksel ve modern arasındaki kesin ayrım yeniden sorgulanmaktadır.³⁷ Modern olan her şeyin mutlak manada geleneğe karşı olması gerekmemektedir.³⁸

Görüldüğü gibi, geleneğin bir toplumda olumsuz sonuçları kadar olumlu sonuçları da vardır.³⁹ Sosyal ilişkilerin biçimlendirilmesinde, etkili ve verimli iletişimin kurulmasında geleneğin değeri yadsınmaz.⁴⁰ Bu formülden anlaşılması gereken, kendimizi ve projelerimizi gelenekten bağımsız bir biçimde üretemeyeceğimiz gerçeğinin daha baştan kabul edilmesi olmakla birlikte, içerisinde yaşadığımız geleneğe karşı alacağımız eleştirel tutum sayesinde de toplumun sürekliliğinin sağlanması olacaktır.⁴¹

C. MODERNLEŞME

Batıda Rönesans ve reformasyon hareketleriyle başlayan bilim ve teknolojiye ilerlemelerin bir ifadesi⁴² kabul edilen “modern” kelimesi İngilizcede on altıncı yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Latince, “Modernus” biçimiyle, resmen Hristiyan olan o dönemi, Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanılmış olup⁴³, anlam olarak, eskiye ve gelene-

36 Çelik, Celalettin, “Değişim Sürecinde Merkez-Çevre İlişkileri ve Çevresel Dini Yönelimler”, İslamiyat, cilt, 5, sayı, 4, 2002, s.88

37 Lash, Scott, “Modernite mi, Modernizm mi? Weber ve Günümüz Toplumsal Teorisi”, Çev: Mehmet Küçük, Modernite Versus Postmodernite, der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000, s. 162.

38 Armağan, a.g.e., s. 66

39 Türkdoğan, Orhan, Çağdaş Türk Sosyolojisi, At. Ü. İ.F. Yay. Erzurum, 1977, s. 283

40 Cüceloğlu, Doğan, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 548.

41 Göka, Erol, “Gelenegin Yaratıcı Yenilenmesi”, Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993, s. 36-37

42 Swanson, Guy, E., Social Change, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois, London, 1971, s.140

43 Demirhan, Ahmet, Modernlik, Ağaç Yay. İstanbul, 1992, s. 12.

ğe karşı yeniliği, değişimi ifade etmektedir⁴⁴ ve bir rasyonelleşme sürecini içerir.⁴⁵

Bu çerçevede “modern”, radikal bir değişmeden sonra ortaya çıkanı adlandırır ve insana olduğu kadar çevresine de uygulanır. Modern dünya, tarımsal dünyanın yerini alır ve yeni bir dünya görüşü ortaya koyar. Modernite önce insanı, daha sonra insanın dünyasını etkiler. Modern olmak, artık düne ait olmayan ve başka yöntemlerle ele alınması gereken bir dünyada yaşamak demektir.⁴⁶

Bu bağlamda modernlik, ilerleme, gelişme, kalkınma düşünceleri ekseninde toplumsal değişim ve dönüşüme gönderme yapmaktadır.⁴⁷ Avrupa’da 17. Yüzyılda meydana gelen teknolojik birikimin sebep olduğu ekonomik büyüme, toplumları adına “modernleşme” dediğimiz kurumsal ve kültürel değişim sürecine sokarak, etkileri dünya çapında görülen yeni bir hayat tarzı ve sosyal örgütlenme biçimi yarattı. Bu ise mevcut tüm geleneksel sosyal düzenleri beklenmedik bir şekilde altüst etti ve günlük hayatın samimi ve şahsi ilişkilerini derinden etkiledi.⁴⁸

Toplumsal yaşamı alt üst eden bu değişimler aynı zamanda toplumsal hareketlerin de tetikçisi olmuştur.⁴⁹ Bundan son-

44 Wilson, John F, “Modernity”, The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 10, s.18

45 Küçük, Mehmet, “Postmodernin Modern Karakteri ya da Dönemleştirmenin İronisi”, Modernite Versus Postmodernite, der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000, s. 28.

46 Janniere, Abel, “Modernite Nedir”, Çev: Nilgün Tunal, Modernite Versus Postmodernite, der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000, s. 96.

47 Perşembe, Erkan, “Modernlik Gerçeğinden Postmodernlik Söylemine Din Sorunu”, EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 13, Güz, 2002, s. 3-4.

48 Sarıbay, Ali Yaşar, “Postmodernite ve Kültür Olarak İslam”, Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993, s. 46

49 Laroque, Pierre, Sosyal Sınıflar, Çev: Yaşar Gürbüz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969, s. 36

ra, hiçbir şey eskisi gibi değildir. Dünya üzerinde yaşayan herhangi bir ülkedeki yaşam, artık diğerlerinden bütünüyle ayrılmış değildir. Ülkeler arasındaki sınırları aşan toplumsal, politik ve ekonomik bağlar, her bir ülkede yaşayanların kaderini önemli ölçüde etkileyecektir.⁵⁰

Bu çerçevede modernleşme, çağdaş değişim modeli olarak algılandığından, basitçe eski biçimlerin yerini çağdaş biçimlerin alması olarak görüldü. Bu anlamda “modernlik”, modernleşme ruhunu ifade etmekle⁵¹ birlikte bir modernleşme projesidir ve bir bilinçlilik halidir, içinde yaşanılan çağın bilincinde olmaktır.⁵²

Bu da, farklılaşmayı, uzmanlaşmayı, bireyselleşmeyi sözlüşmeye dayalı ilişkileri, bilimsel bilginin ve teknolojinin egemen olduğu bir yaşam biçimini ön görmektedir. Aşkınlıla ilgili tüm bağların koparılıp aklın ön plana çıkarılmasını hedefler.⁵³ İnsanın düşünme kapasitesinin, aklının bütün diğer sosyal ve kültürel alanların, (ekonomiden, kainatın açıklanışı olan kozmolojiye vs. kadar) kendi açıklama çerçevesine göre, yeniden kurmasını ima eder.⁵⁴ Çünkü, modern bakış açısı; anti-geleneksel, ilerici, hümanist, akılcı, materyalist, deneyci, ferdiyetçi, eşitlikçi ve serbest düşüncüyı savunan bir bakış açısıdır.⁵⁵

Ayrıca, modernleşme batı kaynaklı olduğundan aynı zamanda batı kültürünü de ifade etmektedir.⁵⁶ Hatta, temel

50 Giddens, a.g.e., s.67.

51 Smith, a.g.e., s. 65-66

52 Demirhan, a.g.e., s. 51.

53 Urhan, Veli, “Modernizm, Postmodernizm ve Personalizm”, Doğu Batı, Sayı, 8, 1999, s. 133

54 Armağan, a.g.e., s. 48

55 Northbourne, a.g.e., s. 21.

56 Dessouki, Ali E. Hillal, “Islamic Modernism”, The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 10, s. 16

çıkış noktası kutsal karşılığı olsa da Hristiyan kültüründen de kopmamıştır.⁵⁷ Dolayısıyla, biraz da ideolojik değerlendirmeye tanımlandığında modernleşmek demek, batılı gibi olmayı da gerektirir.⁵⁸ Bu anlayış, bilim ve teknolojinin yanında kültüre de gönderme yapmaktadır. Bu çerçevede modernleşme, bir süreci takip eder. Bunlar, bilimsel, siyasal, kültürel ve endüstriyel devrimlerdir.⁵⁹ Modernleşme, bu aşamalardan sonra gerçekleşir.

Ancak, her ne kadar modernlik, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika Ülkelerini niteleyen bir terim olmasından dolayı modernleşme ile batılılaşma özdeşleşmiş ise de, günümüzde Japonya gibi modern olduğu tartışmasız kabul edilen bazı Uzak Doğu ülkelerinin varlığı, bu iki kavramın ayrışmasına neden olmuş ve bir “batı-dışı modernlik” gündeme gelmiştir.⁶⁰

Bu bağlamda, modernleşme veya batılılaşma, bir toplumun iç dinamiklerinden çok, yönetici elitler tarafından gerekli görülen planlı bir toplumsal değişme sürecini ifade ederse, bu durumda “modernleştirme” ve “batılılaştırma”dan söz edilmektedir.⁶¹

Diğer taraftan, modernlik, ürettiği toplumsal problemlerden dolayı sert eleştirilere de muhatap olmaktadır. Bu eleştirilere göre; modernlik, toplumsal yaşam içinde kendi çe-

57 Reardon, Bernard M. G., “Christian Modernism”, The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 10, s. 7-8

58 Kumar, Krishan, Sanayi Sonrası Toplumdan Post- Modern Topluma, Çev: Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara, 1999, s.105

59 Janniere, a.g.e. s. 97.

60 Arabacı, Fazlı, “Osmanlı Modernleşmesinde “Yeni Osmanlıların Din ve Siyaset Anlayışları”, Dini Araştırmalar, Cilt: 2, Sayı: 5, Eylül-Aralık,1999, s. 51-52.

61 Arslantürk, Sosyoloji, s. 358.

lişkilerini de taşır. Birbiriyle uyuşmayan arzular dizisi ve tatmin edilmesi mümkün olmayan arzular doğurur.⁶²

Toplumun geleneği, inançları, normları bir şekilde toplum bütünleşmesini sağlamaktaydı. Ancak modernliğin değiştirici-dönüştürücü gücüyle bu değerler etkinliğini kaybederken modernlik, toplumda bunların yerini dolduracak ortak bir değer koyamamış,⁶³ gerçek bir kültür yaratamamıştır.⁶⁴ “Modernlik krizi” olarak adlandırılan bu durum, yarattığı toplumsal sorunlar ve gerilimler bağlamında, düşünürleri alternatif arayışlara itmiştir.⁶⁵

Dolayısıyla, tarihin modernlikle birlikte bittiği söylenir, çünkü; meydana gelmiş çoğulcu evreni, genel terimlerle anlatmanın hiçbir yolu yoktur artık.⁶⁶ Bundan dolayıdır ki Jürgen Habermas, modernlik projesinin tamamlanmadığından bahseder ve onu, hem kendi içinde taşıdığı eksikliklerden ve hem de ona karşı yapılan anti-modern saldırılardan kurtarmak için yol bulmaya çalışır.⁶⁷

D. TOPLUMSAL DEĞİŞME

Toplumsal değişme kavramı, geniş anlamlar içermekle birlikte toplumsal yapı ile beraber sosyolojinin temel kavramlarından biri olma niteliğindedir. Toplumsal yapı, toplumda yeri olan bütün kurumlar ve değerler sistemini kapsayan statik bir durumu belirtirken, toplumsal değişme, bu ku-

62 Poole, Ross, *Ahlak ve Modernlik*, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay. İstanbul, 1993, s.191.

63 Demirhan, a.g.e., s. 67-69.

64 Kumar, a.g.e., s. 106-107

65 Perşembe, Erkan, “Modernlik Gerçeğinden Postmodernlik Söylemine Din Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi*, Sayı: 13, Güz, 2002, s. 6.

66 Giddens, a.g.e., s. 558-559

67 Habermas, Jürgen, “Postmoderniteye Giriş: Bir Dönüm Noktası Olarak Nietzsche”, *Modernite Versus Postmodernite*, Der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000, s.236-242.

rumlar ve değişme sisteminin gösterdiği dönüşümleri anlatan dinamik bir kavramdır. P.A. Sorokin'in veciz ifadesiyle; "fizyolojide kan dolaşımı ne ise sosyolojide de değişme odur."⁶⁸

Buradan hareketle, toplumsal bilimlerde değişimin yapısı, nedenleri, hızı, kanunları gibi konularda çeşitli yaklaşımların olduğu da bilinmektedir. Toplumlar insanların karşılıklı etkileşimleri sonucu oluşan tarihsel bir üründür. Toplumları toplum yapan etken de değişme olgusudur. Dolayısıyla, değişme her toplumun temel bir karakteristiğidir. Değişimin olmadığı bir insan topluluğu düşünülemez. Bütün insan topluluklarında hızlı veya yavaş bir değişme vardır.⁶⁹

Bu çerçevede, toplumsal değişme, temelinde insanoğlunun doğayı denetimine almak için oluşturduğu teknolojik değişmelerin yattığı, insanlar arası ilişkilerin değişmesidir.⁷⁰ Doğada, toplumda ve insanda gözlenen başkalaşmalar, "değişme" kavramıyla ifade edilmekle birlikte, sosyoloji açısından değişme; toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağıının ve bunları belirleyen kurumların değişmesidir.⁷¹

Toplumsal ilişkiler ağını belirleyen kurumların genelde, aile, eğitim, siyaset ve din kurumları olarak sınıflandırıldığı göz önünde tutarsak, değişimin de bunlara yönelik olacağını söyleyebiliriz.⁷²

Değişmeyle birlikte bu kurumlar çözülebilir ya da tümüyle biçimlerini değiştirebilirler. Eğilimler, adet ve gelenekler, inanç ve deneyimler hepsi başkalaşır. İletişim, eğitim, üre-

68 Arslantürk, Sosyoloji, s. 354.

69 Erkal, Mustafa E., Sosyoloji, Der Yay. İstanbul, 1996, s.232

70 Kongar, Emre, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, s.23

71 Tolan, Barlas, Toplum Bilimlerine Giriş, Savaş Yay., Ankara, 1983, s. 276

72 Toku, Neşet, "Üç Tarz-ı Siyasetin Gölgesinde Toplumsal Değişim", Bilgi ve Hikmet, Sayı, 9, Kış, 1995, s.112

tim ve tüketim alışkanlıkları, aile yaşamı, giyinme, sanat, bireysel davranış ve alışkanlıklar vb.⁷³ kısacası, yaşamın her alanı değişmeden etkilenirler.

Toplumun değişmezlik (istikrar) halini maddi alanda coğrafyası, manevi alanda da dil, din, kültür ve gelenekleri oluşturur. Aslında bunlar da mutlak değişmezliğe mahkum şeyler değiller. Bir toplum yerini değiştirdiği gibi, onun gelenekleri de değişmeye uğrayabilir.

Ancak, her değişiklik toplumun kendi özünü koruyarak gelişmesine yardımcı olmalıdır. Aksi halde toplumun istikrarı sağlanamaz. İstikrar olmayınca toplum kendi özüne yabancılaşmaya, başkalaşmaya başlar ve kimlik bunalımına girer.⁷⁴

Sosyologlar değişmeyi; toplumsal ve kültürel kabullerin, yaklaşımların farklılığından dolayı, birbirlerinden ayrı şekillerde değerlendirebilmektedirler.⁷⁵ Bu anlamda, değişme, gelişme, ilerleme, evrim gibi kavramların eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmekle birlikte, bu kavramlar arasında önemli farklılıkların olduğu da belirtilmektedir.⁷⁶

Bu çerçevede, gelişme, belirli bir alanda kat edilen olumlu mesafeyi ifade etmektedir. Ekonomik refahın artışı, insan gücü ve kaynaklarının gelişmesi, orta sınıfın yaygınlaşması, akılcı düşünme alışkanlığının yerleşmesi, sosyo-kültürel düzeyin yükselmesi vs. toplumsal gelişme örnekleridir.

Görüldüğü gibi, gelişme kavramı bilinçli bir çabayı içermektedir. Evrim kavramı da ilk kez biyolojik terim olarak literatüre girmiştir. Osmanlıcada “tekamül” karşılığı olan

73 Smith, Anthony D., Çev: Ülgen Oskay, Toplumsal Değişme Anlayışı, Ege Ü. Basımevi, İzmir, 1998, s. 65

74 Türk Düşünce Hareketi, Türk Düşüncesi, İrfan Yay. İstanbul, 2007, s. 125.

75 Erkan Perşembe, a.g.t., s. 29

76 Swanson, a.g.e., s. 2

evrim, Türkçe sözlükte “derece derece (tedricen) meydana gelen değişim” anlamına gelmektedir. Her şeyin zaman içinde ve aşama aşama gerçekleşmiş olması evrimle açıklanır. Toplumsal evrim kavramı ise, on dokuzuncu yüzyılda tarih felsefesinin sosyoloji üzerindeki etkilerini güçlü bir biçimde pekiştiren biyolojik evrim kuramlarından esinlenerek kullanılmıştır.

Buradaki yanlışlık, konusu doğal olaylar olan biyolojik fenomenlerden hareketle, konusu toplumsal ilişkiler olan sosyolojik çıkarımlara uyarlama çabasıdır. Bu yüzden, Ogburn gibi çağdaş sosyologlar biyolojik teori ile toplumsal evrim arasındaki farka özellikle dikkat çekmektedirler.⁷⁷

Bu bağlamda toplumsal değişme, olumlu veya olumsuz bir yargı olmaksızın toplumun yapısındaki başkalaşmaları, yenilikleri ifade etmektedir.⁷⁸ Aslında değişme, bütün insan toplumlarında ve sosyal sistemlerinde sürekli işleyen karşı konulamayan bir süreçtir. Bunun için Heraclius; “Dünyada hiçbir şey sabit değildir, değişme müstesna” demiştir.

Ancak, aynı zamanda toplumsal sistemler; biri toplum sistemin yapısını korumak ve sürdürmek olan, diğeri de gerektiğinde toplumun yapısını, kültürünü değiştirmek amacını güden iki süreci de içermektedir.

Bu çerçevede, normlar sistemi, sosyal kontrol mekanizmaları, norm ve standartlardan sapılmasını önlemeyi hedefleyen bütün mekanizmalar birinci süreci hedeflerken, ikinci süreç de; var olan yapı unsurlarıyla devamına imkan bulunmayan sistemi, yapı unsurlarını değiştirerek yeni gelişmelere uyumlu hale getirmeye çalışır. Sonuçta, her ikisi de aslın-

77 Doğan, İsmail, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Sistem yay. İstanbul, 2000, s.272-274

78 Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 266, Erkal, a.g.e., *Der Yay*, İstanbul, 1996, s.234

da toplumsal sistemin varlığını ve devamını koruma amacını gütmektedir.⁷⁹ Sağlıklı bir toplum ancak bu mekanizmaların uyum içerisinde çalışmasıyla mümkün olabilir. Bir toplumsal sistem büyük ölçüde değiştiği zaman onun bütün parçaları da yeniden ayarlanmak zorundadır.⁸⁰ Aksi takdirde toplumda çatışma ve kaos kaçınılmaz olur.

Değişmenin nedeni konusunda toplum bilimciler genel olarak; değişik şartlardan etkilenen bireyin eylemleri, yapısal değişimleri ve baskı altına almaları, kültürel temaslar gibi dış etkileri, ihtilaller gibi değişik kaynaklardan gelen unsurların belli bir noktada iç içe girerek birbirlerini etkilemeleri ve toplumda değişme doğrultusunda ortak bir amacın ortaya çıkmasını saymaktadırlar.⁸¹ Bütün bunlar, toplumun her an ve her yönde dinamik bir değişme sürecine mahkum olduğunu göstermektedir.⁸²

Diğer taraftan değişme, aynı zamanda çağdaş toplum olmanın temel niteliklerinden biri olarak da görülmektedir.⁸³ Bu anlamda, günümüz toplumsal değişme kuramları, toplumsal değişmeyi genel olarak eski toplum tipinin yeni bir tipe dönüşmesi olarak da anlayıp, çağdaş toplumsal değişme olgusunu; “kır toplumundan kent toplumuna”, “tarım toplumundan endüstri toplumuna” ya da “geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş” olarak tanımlamıştır.⁸⁴

Bu tanımlamaya göre toplumsal değişme, özellikle kırsal yapı ve tarımsal ilişkiler üzerinde biçimlenmiş ve kurum-

79 Dönmezer, Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Basım Yay. İstanbul, 1994, s.399-400

80 Zimmerman, Carle C., *Yeni Sosyoloji Dersleri*, Çev: Amiran Kurtkan, İstanbul Ün. Yay. İstanbul, (tarihsiz), s.37

81 Bottomore, a.g.e., s. 331-332.

82 Türkoğlu, Orhan, *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözüm*, Birleşik Yay. İstanbul, 1996, s. 69

83 Swanson, a.g.e., s. 54

84 Sencer, Muzaffer, *GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması 1*, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, 1992-1993, s. 549-550

laşmış gelenekçi bir yapının, kentsel, endüstriyel ilişkiler üzerinde gelişmiş modern (çağdaş) bir örgütlenme ve yaşam biçimine dönüşümünü ifade etmektedir. Bu yaklaşım bağlamında toplumsal değişim; çağdaşlaşma olgusunun modernleşmeyi, batılılaşmayı çağrıştırmasından, batılılık anlamında modern bir toplum olmayı hedefler.

Ancak, her toplum kendi toplumsal gerçekliği ile uyumlu bir modernleşme, çağdaşlaşma projesi ortaya koymalıdır. Bir başka toplumdan özünsenmeden, olduğu gibi alınacak bir değişim modeli toplumsal sorunların nedeni olabilir.⁸⁵ Çünkü, her toplumda değişmemesi, korunması gereken olgular da vardır. Medeniyet tarihi, sadece değişme ve gelişmenin tarihi değildir. O aynı zamanda muhafazakar bir niteliğe de sahiptir.⁸⁶

Diğer taraftan, toplumsal değişimde diğer bir konu, değişimin hızı konusudur. Birdenbire yoğun bir şekilde yukarıdan aşağıya doğru, baskıcı ve otoriter bir yapıyla toplumu değişime zorlamak, toplumsal problemlerin ve çatışmaların nedeni olabilir. Bunun için, hızlı değişen toplumlarda, nesiller arası çatışma büyüktür.⁸⁷ Dolayısı ile, toplumun yapısına göre değişme hızı iyi kontrol edilmelidir.

Gelenekçi toplumlarda değişme yavaştır, ama buna karşılık şehir toplumlarında değişme daha hızlı gerçekleşebilir.⁸⁸ Bu anlamda değişme, toplumda oluşturduğu değişimin büyüklüğü oranında toplumsal çatışmaya, probleme neden olur.⁸⁹ Gruplar açısından, yoğun bir şekilde toplumsal çö-

85 Akdoğan, Ali, "Değişim Sürecinde İslami Algılamalardaki Farklılaşmaların Sosyolojik Etüdü", EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 13, Güz, 2002, s.23-25.

86 Sezen, Sosyolojide Temel Bilgiler ve Tartışmalar, s. 92-93.

87 Türkdogan, a.g.e., s. 70

88 Dönmezer, a.g.e., s.400

89 Hage, Jerald, M. Aiken, Social Change in Complex Organizations, Random House, New York, 1970, s.116

zûlmeyi (disorganization) ve bireyler açısından da çıkmazlar yığınının beraberinde getirebilir.⁹⁰

Ayrıca, değişme, bir aşamada ve ani bir sıçramayla gerçekleşecek bir süreç değildir. En dinamik toplumlarda bile sosyal ve kültürel işlev ve yapılar birdenbire değişmezler. Bunun yanında her toplumda değişmeye karşı koyan kurumsallaşmış güçler bulunur. Törelere, gelenek ve görenekler, toplumsal normlar ve hatta toplumun inanışları değişmeye karşı direnç gösterebilir.⁹¹

Bu bağlamda, özellikle geleneksel toplumdan modern topluma geçiş, çeşitli süreçlerden geçen uzun ve karmaşık bir oluşum ve biçim değiştirme sürecidir. Geleneksel toplumun kurumsallaşma ve yeniliğe direnme düzeyi, gücü ve ideolojisinin etkinliği değişimin hızını ve sorunsallığını belirler.

Böylece, geleneksel toplumda yenilik eğilimi, hangi düzeyde olursa olsun bir tepki ve çatışmayla karşılaşır. Gelenekçi güç ve ideolojilerin etkin olduğu durumlarda değişme, “gelişmemiş bir karmaşa”yla birlikte gider. Bu durum, toplumda kentleşme-endüstrileşme, çağdaş alt yapı ve ilişkilerin belirmesine karşın, buna uygun örgütlenme, davranış, değer ve tutum kalıplarının yaygınlaşmamış olmasından doğar.

Modern toplum yönünde teknolojik değişme, farklılaşma ve uzmanlaşmanın doğmasına karşılık, bu gelişmelerin gerektirdiği anlayış, davranış, örgütlenme biçimlerinin egeyen olmayışı bir geçiş karmaşası yaratır.⁹² Bunun sonucun-

90 Smith, *Toplumsal Değişme Anlayışı*, s. 86

91 Fichter, Joseph, *Sosyoloji Nedir*, Çev: Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi, Ankara, 1996, s. 176

92 Sencer, a.g.e., s. 551-552

da ortaya çıkacak olan “kültürel gecikme”nin⁹³ neden olacağı toplumsal problemler ve çatışmalar ortaya çıkabilir.

Hatta, toplumun inanç ve değerler sisteminde çözümler meydana getirebilir. Dünyadaki toplumsal hareketlerin nedenlerinden birisi de, kültür unsurları arasındaki “kültürel gecikme” olarak ifade edilen bu tür uyumsuzlukların toplum çapında giderilememesidir.

Toplumsal değişme sürecinde kültür sistemini meydana getiren maddi ve manevi unsurlar aynı anda değişmeyebilirler. Değişme, ya maddi kültürde başlayıp hızla ilerlerken manevi alandaki değişme onu aynı hızla izleyememekte veya tersi olmaktadır. Bu da sosyal gerginliklere, anomik davranışlara sebep olmaktadır.⁹⁴ Hatta Durkheim, toplumdaki intiharların bir nedeni olarak bu tür anomik davranışları göstermektedir.⁹⁵

Sonuçta; soyut ya da somut bütün sosyal yapıdaki değişimleri ifade eden toplumsal değişme,⁹⁶ insanın olduğu her yerde kaçınılmaz bir gerçekliktir.⁹⁷ Değişmeyen toplum yoktur. Değişim bir gerekliliktir.⁹⁸ Değişmenin önüne geçilemez, kaçınılmazdır, sürekli ve benzerlikler gösterir.⁹⁹

93 William F. Ogburn'un daha geniş kapsamlı teknolojik evrimcilik kuramının bir parçası olarak geliştirdiği bir kavram ve kuramdır. Ogburn, “kültürel gecikme” kavramıyla, bir toplumun teknik gelişmesi ile ahlaki ve hukuksal kurumları arasında oluşan uçurumdan kaynaklanan çatışmaları ve problemleri, ahlaki ve hukuksal kurumların teknik gelişme düzeyine ayak uyduramamasını ifade etmektedir. Geniş bilgi için bak. Ogburn, William F. *Social Change*, New York, 1950, s. 256 ve devamı.

94 Türkdogan, a.g.e., s.67-68.

95 Kösemihal, Nurettin Şazi, *Durkheim Sosyolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971, s. 93-95.

96 Usta, Niyazi, *Menzil Nakşiliği*, Töre Yay. Ankara, 1997, s. 26

97 Hage, a.g.e. s. 129

98 Said, Cevdet, *Bireysel ve Toplumsal Değişimin Yasaları*, Çev: İlhan Kutluer, İnsan Yay. İstanbul, 1998, s. 43

99 Özkalp, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Ün. Basımevi, Eskişehir, 1993, s. 267.

Aslında farkında olmaksızın, insan devamlı bir değişimle karşı karşıyadır. İnsan kendi davranışlarında, yaşadığı toplumda bu değişimi gözlemleyebilir.¹⁰⁰ Ancak, değişme hızı toplumdan topluma değişiklik gösterir. Değişme, bazı toplumsal sorunlara çözüm getirirken bazı sorunların kaynağı da olabilir. Hızlı değişmeler bireylerden başarılı bir uyum beklerken, bu her zaman sağlanamaz.

Toplumsal kurumlar örf ve adetler, gelenekler değişen bir toplumda değişmelere direnç gösterirler. Bu direnç yanında, değişen dünya ölçeğinde kendini değişen yeni şartlara uydurmaya çabalayan kişiler vardır. Sonuçta, kurumların işleyememesi, kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılamaması, bireylerden beklenen rollerin yerine getirilmemesi, kurallara uymama gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Kısacası, toplumsal değişme süreci, hem toplumun varlığını koruma hem de bu varlığı tehlikeye düşürme yönünde etkiler yapabilmektedir. Toplumda değişim kaçınılmazdır ama, toplum için süreklilik, kalıcılık da bir gerekliliktir.¹⁰¹ Güçlü toplum, kendine sunulan yeniliklere kapılarını ardına kadar açmaz, test eder öyle alır. Bünyesine uymazsa da bir safra gibi atar.¹⁰² Dolayısıyla, toplumsal değişme politikaları belirlenirken toplumun yapısı, kültürü, değer yargıları da göz önünde bulundurulmalıdır.

E. ÜNİVERSİTE VE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ

Üniversite, çağdaş bilgi toplumunun can damarıdır. Ancak, gelinen süreçte varlık nedeni, yapı ve işleyişi açısından sü-

100 Dursun, Davut, *Değişim ve Süreklilik*, İklim Yay. İstanbul, 1995, s. 16.

101 Vergin, Nur, "Değişim ve Süreklilik", *Türkiye Günlüğü*, Sayı,25, Kış, 1993, s. 6-7

102 Ayvazoglu, Beşir, "Gelenek ve Değişme", *Türkiye Günlüğü*, Sayı,25, Kış, 1993, s.22-23

rekli tartışılmaktadır. 21. yüzyılın sosyo-ekonomik ve kültürel dinamikleri açısından üniversite, değişik açılardan yorumlanmakta ve hangi fonksiyonları yerine getirmesi gerektiği tanımlanmaya çalışılmaktadır.

“Üniversite,” Latince “Universitas” sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük ortaçağda “kurum, topluluk” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca, “Universitas” ile aynı anlamda olmak üzere, “studium-incelemeler” ve “studium generale-genel incelemeler” sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, “Üniversite” kavramının günümüzdekine yakın bir şekilde “öğretici ve öğrenciler topluluğu” anlamında kullanılmasına 14. yüzyıl sonlarında başlanmıştır.¹⁰³

Diğer taraftan, “Universitas” evrensel olan, cihanşümul olan ve kuşatıcı olanı vurgular. Bu anlamda üniversite, topluma, öğrencilere, dünyaya ve kendine karşı sorumluluğunu duymak zorunda olanların oluşturduğu bir kurumdur.¹⁰⁴ En azından böyle olmalıdır. Her şeyin ölçüsü olarak bilimi esas alan, önyargılardan, ideolojilerden ve politik kaygılardan uzak bir yapıda olmalıdır.

Üniversite, ontolojik olarak bilim ve özgürlük kurumudur. Bilgi üretimi, ekonomik meslek edindirme, sosyal kalkınma, dünya ile bilimsel ve teknolojik bütünlük içinde olmak üniversitenin temel rolüdür. Ancak böyle üniversiteler toplumsal değişim ve gelişim kurumları olacak ve toplumu ilerletecektir.¹⁰⁵ Araştırmacı, özgürlükçü, bireysel niteliğe ve gelişime önem veren toplumun tüm alanlarında ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşabilen ve bunu toplumla paylaşan

103 Bayhan, Vehbi, Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1997, s. 240.

104 İnam, Ahmet, “Türkiye’de Üniversiteyi Gören Var mı?”, Türkiye Günlüğü, sayı: 6, eylül Ankara, 1989, s. 22.

105 Batur, Behcet, “Bilgi Toplumu, Üniversite ve Türkiye”, Karizma, Temmuz-Ağustos, Eylül, 2004, s. 143.

üniversite aktif bir bilgi toplumunun lokomotifi olacaktır. Yerleşim alanıyla, mimarisiyle ve üyelerinin vizyonu ile hep toplumun önünde olmalıdır.¹⁰⁶ Bu yönüyle topluma bir yaşam biçimi sunar.¹⁰⁷

Bu görevleri çerçevesinde ülke gençlerini yetiştirmeyi hedefleyen üniversite, toplumun dinamizmini oluşturan ve önemli sorumluluklar taşıyan organizasyonlardır. Toplumun elit, yönetici ve düşünen bireylerini oluşturacak olan üniversite gençliğinin bilinçli ve kaliteli yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, üniversite öğrencisi hangi alanda öğrenim göreceğini kararlaştırmış, sadece ders çalışan, not ezberleyen bir canlı türü değil, araştıran, tartışan, fikir üreten, değişime açık profesyonel bir öğrenci olmalıdır.¹⁰⁸ Ancak, Ülkemizde üniversite öğrencilerinin ne kadar istenilen düzeyde olduğu ayrı bir tartışma konusudur.

Gençlik çağı, çocukluk ve yetişkinlik çağı arasında bir geçiş dönemi ve kişiliğin mayalanma dönemidir. Bu anlamda gençler, bir yandan toplumdaki anomi ve yabancılaşmadan etkilenirken, diğer yandan da kendi yaş dönemlerine özgü anomi ve yabancılaşmayı yaşamaktadırlar. Toplum içinde biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan kendi özellikleri ile bir kitle meydana getiren gençler, aynı zamanda bir gençlik kültürü de oluşturmaktadırlar.¹⁰⁹

Bu bağlamda, üniversite gençliği, toplumun en duyarlı ve en dinamik kesimi olması bakımından ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik durumları onları fazlasıyla etkilemektedir.¹¹⁰

106 Rosovsky, Henry, *Üniversite, Bir Dekan Anlatıyor*, çev: Süreyya Ersoy, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 6, Ankara, 1996, s.193-164.

107 Kongar, Emre, *Üniversite Üzerine*, Hil yayıncılık, İstanbul, 1984, s. 9.

108 Kılıçbay, Mehmet Ali, "Gergin Bekleyiş Mutlu Sona Erdi çocuğumuz Üniversiteyi Kazandı...", *Türkiye Günlüğü*, sayı: 6, Eylül, Ankara, 1989, s. 13-14.

109 Bayhan, a.g.e., s. 228.

110 Armaner, Neda, "Yükseköğrenim Gençliğinin Psiko-Sosyal Sorunları," *Milli Kültür*, Sayı: 53, Mayıs, Ankara, 1986, s. 78.

Bu açıdan, genel nitelikleri, yaşı, cinsiyeti, aile durumu, yetiştirdiği öğrenim kuruluşları ve çevre özellikleri açısından bir alt kültür oluşturmaktadır.¹¹¹

Bir tanım yapacak olursak; üniversite gençliği; 18-24 yaş grubunu oluşturan, formel eğitim-öğretimin son evresinde öğrenim gören, araştırmacı ve sorgulayıcı, dolayısıyla bilimsel zihniyet kazanan, kendilerine has bir gençlik kültürü oluşturan, toplumun önderleri olacak gençlik kesimidir. Bu çerçevede, üniversite gençliğinin iyi, kaliteli ve sağlıklı yetiştirilmesi toplumların geleceklerinin sağlıklı ve sürekli olmasının da olmazsa olmazıdır.

Üniversite gençliğinin problemleri adeta gençlik problemleri deyince akla gelen problemlerdir. Diğer gençlik kesimlerinden farklı olarak bu kesimdeki problemler çok çeşitli toplumsal problemlere de neden olmaktadır. Diğer yandan, üniversite gençliği yıllardan beri en çok istismar edilen kesim olmuştur. Toplumsal değişimin sonucu kesin değer yargılarına sahip olamamaları en önemli problemlerinden biridir.

Araştırmalar, üniversite gençliğinin yeni örf ve adetleri kabullenmede, yeni davranışları benimsemede kararsız bir tutum içinde kaldıklarını, eski kuşaklarla aralarında dünya algısı farklılığı bulunduğunu ve topluma uyum sağlamada güçlük çektiklerini göstermektedir.¹¹²

Diğer yandan, üniversite gençliği toplumun her katmanlarından bireyler barındırması açısından onun bir aynası gibidir. O, toplumdaki bütün renkleri bünyesinde barındırır. Bu yönüyle; toplumun yapısını, gelişmesini, değişmesini ve problemlerini anlamada önemli verilere sahiptir. Üniversite gençliği üzerinde yapılacak bir çalışma bize, içinde bulunduğu toplumu tanıma ve anlama imkanı verir.

111 Bayhan, a.g.e. s. 241.

112 Özyurt, Selahattin, Doğan, M. Sait, *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği*, Değişim yay. Adapazarı, 2002, s. 16.

İkinci Bölüm

ARAŞTIRMA EVRENİ

Araştırma Evreni

A. ARAŞTIRMA EVRENİ HARRAN ÜNİVERSİTESİNİN TANITIMI

Harran Üniversitesinin yer aldığı Şanlıurfa, günümüzden on bir bin yıl öncesine dayanan tarihiyle Anadolu'nun en eski kentlerinden biridir. Arkeoloji literatüründe "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan bölge üzerinde yer alan Şanlıurfa, zengin Anadolu kültürü ile Mezopotamya kültürünün kesişme noktasında bulunduğundanengin bir kültür birikimine sahiptir.

Şanlıurfa'nın bir diğer özelliği de dünyanın en büyük entegre bölgesel kalkınma projelerinden biri olan (Güneydoğu Anadolu Projesi) GAP'ın merkezinde yer almasıdır. Şanlıurfa, bu projenin hayata geçmesiyle birlikte önemli gelişmelere sahne olmaktadır.

Harran Üniversitesi Türkiye'nin yüksek öğrenim ve bilimsel araştırma standartlarını yükseltmeyi amaçlarken, aynı zamanda Güneydoğu Anadolu Projesinin başarıya ulaşmasında da son derece önemli bir misyon üstlenmektedir. Bu görevler:

- Sosyal ve kültürel değişime öncülük etmek,
- Bilimsel çalışmalar aracılığıyla bölge kalkınmasını desteklemek,

- Bölge dinamiklerinin akılcı bir şekilde değerlendirilmesi-ne olanak sağlamak olarak sıralanabilir.

Harran Üniversitesine adını veren tarihi Harran Kenti, Şanlıurfa'nın 44 km. güneydoğusunda yer alan, tarihte önemli olaylara sahne olmuş bir kent merkezidir. Bir dönem Emeviler'e başkentlik de yapan Harran'ın asıl önemi ise İslamiyet öncesinden bu yana önemli bir bilim merkezi olmasından kaynaklanmaktadır.

Dönemin üniversitesi sayılan "Harran Okulu"nda din, astronomi, tıp, matematik ve felsefe alanlarında önemli çalışmalar yapılmıştır. Harran günümüzde de bir turizm beldesi olarak ilgi çekmeye devam etmektedir.

Şanlıurfa'da kurulan ilk yüksek öğretim birimi "Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu"dur (1976). Sonra Dicle Üniversitesine bağlı Ziraat Fakültesi (1978), Mühendislik Fakültesi İnşaat Bölümü (1984) ve Gaziantep Üniversitesine bağlı İlahiyat Fakültesi (1988) kurulmuştur.

Daha sonra 09.07.1992 tarih ve 3837 sayılı kanunla Harran Üniversitesi kurulmuş ve daha önce var olan okullar bu kanuna göre Harran Üniversitesine bağlanmıştır. Ayrıca, Fen-Edebiyat, Tıp Fakültesi, Şanlıurfa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü kuruluş kanununda yer almıştır.

1994 yılında Siverek, Hilvan, Suruç, Birecik, Viranşehir ve Bozova Meslek Yüksekokulları; 1995 yılında ise Veteriner Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi ile Akçakale ve Ceylanpınar Meslek Yüksekokulları; 1997 yılında da Şanlıurfa Sağlık Yüksekokulu ve Kahta Meslek Yüksekokulu kurulmuştur. Kahta Meslek Yüksekokulu 2006 yılında Adıyaman Üniversitesi'ne bağlanmıştır.

29.07.2007 tarih ve 26597 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararıyla eğitim Fakóltesi, Güzel Sanatlar fakóltesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu kurulmuştur.

Harran Üniversitesi bugün 9 fakólte, 2 yüksekokul, 10 meslek yüksekokulu, 3 enstitü, 10 araştırma ve uygulama merkezi ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Harran Üniversitesi, şanlıurfa il merkezi ve ilçelerinde bulunan çok sayıda binada faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlardan Osmanbey Yerleşkesi; şanlıurfa-Mardin Karayolu’nun 18. kilometresinde 27.000 dönümlük bir arazi üzerinde inşaatı devam eden üniversite merkez yerleşkesinde, 2002-2003 öğretim yılı başından itibaren Mühendislik, İktisadi ve İdari Bilimler ve İlahiyat Fakólterleri eğitim-öğretim vermeye başlamıştır.

Fen-Edebiyat Fakóltesi de 2004-2005 öğretim yılı başından itibaren yeni binasında hizmet vermeye başlamıştır. Alt yapı çalışmaları tamamlanmış, Türkiye’nin en büyük üniversite yerleşkelerinden biri olan ve içerisinde 57 bin metrekarelik bir yapay göl barındıran Osmanbey Yerleşkesinde beş bin kişilik merkez kafeterya, on dört oda ve 29 yataklı misafirhane, 38 odalı, 38 yataklı ve 100 kişilik restorandı olan sosyal tesis, lojmanlar, üniversitenin kültür faaliyetlerinde kullanılan Feyzullah Konağı, yarı olimpik yüzme havuzu, alışveriş merkezi inşaatları tamamlanmış; diğer fakólte binaları ve tesislerin inşası ise hızla devam etmektedir.

Harran Üniversitesinin diğer bir hizmet yerleşkesi de Yenişehir Yerleşkesidir. şanlıurfa merkezinde bulunan Yenişehir yerleşkesi 48.000 metrekarelik bir alanda olup, rektörlük hizmet binası, HRÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi Poliklinikleri, Tıp ve Veteriner Fakólterlerini barındırmaktadır. Ayrıca, öğrenci ve personel yemekhanesi, açık ve kapalı spor tesisleri Biyoloji Bölümü Uygulama serası, kantin, kafeterya ve bahçeler yer almaktadır.

Üniversitenin bir diğer yerleşkesi de Eyyübiye Yerleşkesidir. Şanlıurfa-Akçakale Karayolu'nun 5. kilometresinde 982.00m² alan üzerinde kurulu olan Eyyübiye Yerleşkesi'nde ise; Ziraat Fakültesi ve Uygulama alanları, Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu, Fen-Edebiyat Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Üniversite Basımevi, öğrenci yurdu, açık ve kapalı spor tesisleri, öğrenci kafeteryası, sosyal tesisler, süt ve hayvancılık işletmeleri ile seralar ve lojmanlar yer almaktadır.

Bunların dışında; Harran Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Şanlıurfa sağlık Yüksekokulu, Şanlıurfa sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Mediko-Sosyal Merkezi, Makine Fabrikası, üniversiteye ait kız öğrenci yurdu, öğrenci ve personel sosyal tesisleri ve Harran Üniversitesi Kültür Evi, üniversite yerleşkeleri dışında yer alan diğer birimler vardır.¹

B. ARAŞTIRMAYA KATILAN DENEKLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

1- Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

Tablo 1.

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı

CİNSİYET	N	%
Kız	215	46,7
Erkek	245	53,3
Toplam	460	100,0

Tablo 1'de çalışmamıza katılan deneklerin cinsiyet durumlarına göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; çalışma evrenimizden almış olduğumuz örnekleme %46.7 oranı ile

1 www.harran.edu.tr, 14.04.2008, 2007 -2008 Harran Üniversitesi Tanıtım Broşürü.

kız öğrenciler ve %53.3 oranı ile de erkek öğrenciler temsil etmektedir. Bu verilere dayalı olarak, çalışmamızda az bir farkla erkeklerin daha fazla oranda temsil edildiği görülsede de bu farkın sonuçları etkileyebilecek büyüklükte olmadığını düşünmekteyiz. Ayrıca, Harran Üniversitesinde cinsiyet bakımından erkek öğrenci sayısı kız öğrenci sayısına oranla daha yüksektir.

2- Öğrencilerin Okudukları Fakülteler

Tablo 2

Ankete Katılan Deneklerin Okudukları Fakültelere Göre Dağılımı

FAKÜLTELER	N	%
Fen-Edebiyat Fak	74	16,1
Mühendislik Fakültesi	55	12,0
İktisat Fakültesi	52	11,3
Ziraat Fakültesi	64	13,9
Tıp Fakültesi	43	9,3
Veteriner Fakültesi	55	12,0
İlahiyat Fakültesi	26	5,7
Meslek Yüksek okul	91	19,8
Toplam	460	100,0

Tablo 2'de; çalışmamıza katılan öğrencilerin okudukları fakültelere göre dağılımı görülmektedir. Buna göre; çalışmamızda %16.1 ile Fen-Edebiyat Fakültesi, %12 ile Mühendislik Fakültesi, %11.3 ile İktisat Fakültesi, %13.9 ile Ziraat Fakültesi, %9.3 ile Tıp Fakültesi, %12 ile Veterinerlik fakültesi, %5.7 ile İlahiyat Fakültesi ve %19.8 ile Meslek Yüksek Okulları temsil edilmektedir.

Anket uygulaması yaptığımız bu dönemde (2006-2007 öğretim yılı) Fakültelerin öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir.²

Fen-Edebiyat Fakültesi; 1342 öğrenci,

Mühendislik Fakültesi; 588 öğrenci,

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi; 318 öğrenci,

Ziraat Fakültesi; 662 öğrenci, Tıp Fakültesi; 211 öğrenci,

Veteriner Fakültesi; 190 öğrenci, İlahiyat Fakültesi; 85 öğrenci, Şanlıurfa Meslek Yüksekokulu; 2426 öğrenci .

3- Öğrencilerin Sınıf Seviyeleri

Tablo 3

Ankete Katılan Deneklerin okudukları Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı

SINIFLAR	N	%
1. Sınıf	107	23,3
2. Sınıf	98	21,3
3. Sınıf	136	29,6
Son Sınıf	119	25,9
Toplam	460	100,0

Tablo 3'te çalışmamıza katılan öğrencilerin sınıf seviyeleri görülmektedir. Buna göre; araştırmamızda %23,3 ile birinci sınıf, %21.3 ile ikinci sınıf, %29.6 ile üçüncü sınıf ve %25.9 ile de son sınıf öğrencileri temsil imkanı bulmuşlardır.

2 Harran Üniversitesi Tanıtım Broşürü, 2007.

4- Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Yerleri

Tablo 4

Ankete Katılan Deneklerin Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerleşim Yeriine Göre Dağılımı

ÜNİVERSİTE ÖNCESİ YAŞANILAN YER	N	%
Köy ve Kasaba Gibi Yerde	74	16,1
İlçede	134	29,1
Nüfusu 150 Binden Daha Az Olan Yerde	67	14,6
Nüfusu 150 binden daha fazla olan yerde	125	27,2
Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa Gibi Büyük Şehirlerde	60	13,0
TOPLAM	460	100,0

Tablo 4'te çalışmamıza katılan öğrencilerin üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yerleri görülmektedir. Buna göre; araştırmamızda %16.1 ile köy ve kasaba gibi yerlerde yaşayan, %29.1 ile ilçede yaşayan, %14.6 ile nüfusu 150 binden daha az olan yerlerde yaşayan, %27.2 ile nüfusu 150 binden daha fazla olan yerlerde yaşayan ve %13 ile de Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük şehirlerde yaşayan öğrenciler temsil edilmektedir.

5- Öğrencilerin Ekonomik Durumları

Anket uygulamasında çalışmamıza katılan öğrencilere, toplumumuzun genel ekonomik durumu göz önüne alınarak ailelerinin ekonomik seviyelerini nasıl gördüklerini sorduk. Buna göre verilen cevapların dökümü tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5

Ankete Katılan Deneklerin Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı

EKONOMİK DURUM	N	%
Çok Zayıf	48	10,4
Zayıf	164	35,7
Orta	180	39,1
İyi	56	12,2
Çok iyi	12	2,6
Toplam	460	100,0

Tablo 5'te çalışmamıza katılan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumları görülmektedir. Buna göre; araştırmamızı %10.4 ile ekonomik durumu çok zayıf olan, %35.7 ile zayıf olan, %39.1 ile orta olan, %12.2 ile ekonomik durumu iyi olan ve %2.6 ile de ekonomik durumu çok iyi olan öğrenciler temsil etmektedir.

Bu verilere göre; öğrencilerin büyük çoğunluğu, ekonomik durumları zayıf ve orta olan ailelerin çocuklarından oluştuğu anlaşılmaktadır. Toplumumuzun genel ekonomik durumu göz önüne alındığında bu durumun çalışmamıza yansıdığını söyleyebiliriz. Ekonomik durumları çok zayıf ailelerden gelen öğrencilerin de oranı %10.4 gibi gözardı edilemeyecek büyüklükte olduğu görülmektedir. Buna karşılık ekonomik durumları çok iyi olan aileler %2.6 ile temsil edilmektedirler.

Ekonomik durum, üniversite öğrencileri üzerinde başarıyı etkileyen önemli bir faktör olduğu açıktır. Ekonomik yetersizlikten dolayı bir çok öğrencinin toplumsal olaylara karıştığı, özellikle kız öğrencilerin bazı art niyetli insanlar tarafından suça itildiği gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye geliştirmekte olan ülkeler düzeyinde olduğundan, toplum olarak refah seviyesi orta ve ortanın altında görülmektedir. Bu durum, tablo 5'te de okunabilmektedir. Serbest piyasa ekonomisinin getirdiği hızlı ekonomik hayat sonucu aileler, çocuklarına iyi bir gelecek kurmada zorlanmakta olduklarından çareyi "bir şekilde çocuklarını devlet kapısına atma" da görmektedirler.

Dolayısıyla herkes, "devlet kapısına" gözünü dikmektedir. Bunun yolu da, çocukları üniversiteye göndermekten geçmektedir. 1980'lere kadar Türkiye'de lise mezunu bireyler çok rahat bir şekilde iş bulabilmekteydiler. Ancak, gelineen noktada üniversite mezunlarının bile iş bulabilme şansı azalmıştır.

6- Öğrencilerin Baba Meslekleri

Tablo 6

Ankete Katılan Deneklerin Baba Mesleğine Göre Dağılımı

BABA MESLEĞİ	N	%
Çiftçi	72	15,7
İşçi	112	24,3
Memur	84	18,3
Öğretmen	8	1,7
Esnaf	85	18,5
Emekli	65	14,1
İşsiz	34	7,4
Toplam	460	100,0

Tablo 6'da çalışmamıza katılan öğrencilerin baba mesleklerine göre dağılımı görülmektedir. Buna göre; araştırmamızda %15.7 ile baba mesleği çiftçi, %24.4 ile işçi, %18.3 ile memur, %1.7 ile öğretmen, %18.5 ile esnaf ve %14.1 ile emekli, %7.4 ile de babası işsiz olan öğrenciler bulunmaktadır.

Tablo 6 bağlamında, çalışmamızda toplumun bütün katmanlarından olan ailelerin çocuklarının temsil edildiği söylenebilir. Toplumumuzda yaşamını sürdürebilecek bir iş bulma doğrultusunda “devletin bir ucundan yakalama” mantığı ile aileler çocuklarını üniversite okumaya yönlendirmektedirler.

Dolayısı ile, kıt imkanlarını çocuklarının “geleceğini kurtarmak” için kullanabilmektedirler. Bu anlamda, tabloya göre, “işçi” ve “çiftçi” olan ailelerin çocuklarının daha büyük oranda temsil edilmesi anlamlıdır. Bu sınıftan olan aileler, çocukları için tek “kurtuluş”u “devlet kapısı”nda görmektedirler.

Diğer taraftan, artık günümüzde ticari hayat şartlarının zorlaşması, özellikle küçük esnaf olan aileleri, çocuklarını okutma anlamında bunun yönlendirici olmaktadır.

7- Öğrencilerin Ailelerinin Dindarlıkları

Anket uygulamasında öğrencilere ailelerinin dindarlık derecelerini nasıl gördüklerini sorduk. Bireylerin kendilerini ifade etme anlamında bunun önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Tablo 7

Ankete Katılan Deneklerin Ailelerinin Dindarlık Durumuna Göre Dağılımı

DİNDARLIK DERECEŚİ	N	%
Çok dindar	40	8,7
Oldukça dindar	65	14,1
Dindar	238	51,7
Dinle az ilgili	101	22,0
Dinle ilgisi yok	16	3,5
Toplam	460	100,0

Tablo 7’de çalışmamıza katılan öğrencilerin kendi tanımlamalarına göre, ailelerinin dindarlık durumları görülmektedir. Bu çerçevede; öğrencilerin %8.7’si kendi ailelerini çok dindar, %14.1’i oldukça dindar, %51.7’si dindar, %22’si dinle az ilgili, %3.5’i de dinle ilgisi yok, şeklinde tanımlamışlardır.

Bu bağlamda; öğrencilerin yarıdan fazlasının kendi ailelerini dindar görmesi anlamlıdır. Batılılaşma, çağdaşlaşma gibi önerilerle modernitenin dini toplumsal yaşamdan dışlayıcı tutumuna rağmen toplumumuzun büyük oranda kendisini bir şekilde dinle irtibatlı gördüğü anlaşılmaktadır. Her ne kadar Türk toplumu bir toplumsal değişme süreci yaşasa da hala “muhafazakar” kabul edilebilecek bir yapıda olduğu söylenebilir. 1989 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada öğrencilerin ailelerinin dindarlık durumu %78 olarak bulunmuştur.³ Gelenen süreçte, yaşanan bütün toplumsal değişmelere rağmen hala Türk toplumunun kendisini dindar olarak gördüğü söylenebilir.

8- Öğrencilerin Kaldıkları Yerler

Öğrencilerin üniversitede okurken kaldıkları yerler, kendilerinin ve ailelerinin toplumsal sınıflarına, şartlarına göre farklılık gösterir. Ekonomik durumu iyi olan aileler çocuklarının rahatını birincil öncelik yaparken, ekonomik durumu yetersiz olan aileler, rahatlık yanında önceliği daha az masraflı yerlere verirler. Hatta bu farklılık, ailelerin dünya algılama biçimlerine göre de değişebilir. Muhafazakar aileler özellikle kız çocuklarının biraz daha kontrollü ortamlarda kalmasını arzu ettikleri söylenebilir.

3 Bayyigit, Mehmet, Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Uludağ Ün. Sosyal Bil. Enst., s.142, (Basılmamış Doktora Tezi), Bursa, 1989.

Tablo 8

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Kaldıkları Yerlerin Dağılımı

ÖĞRENCİLERİN KALDIKLARI YERLER								
CİNSİYET		Ailemle	Akraba Tanıdık Yanında	Krediyurtlar kurumunda	Özel Öğrenci Yurtlarında	Birkaç Arkadaşla Kiralık Evde	Pansiyon veya otelde	TOPLAM
Kız	N	40	10	81	19	65	0	215
	%	18,6	4,7	37,7	8,8	30,2	,0	100,0
Erkek	N	43	13	32	26	127	4	245
	%	17,6	5,3	13,1	10,6	51,8	1,6	100,0
Toplam	N	83	23	113	45	192	4	460
	%	18,0	5,0	24,6	9,8	41,7	,9	100,0

$\chi^2 = 45.093$ SD = 5 P = 0.000 p<0.001 Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.001 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyete göre kaldıkları yer arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 8'de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre kaldıkları yerler görülmektedir. Araştırmamızda kız öğrencilerin %18.6'sı aileleriyle kalırken erkeklerin %17.6'sı aileleriyle kalmakta, kredi-yurtlar kurumunda kızların %37.7'si kalırken erkeklerin %13.1'i kalmakta, Özel öğrenci yurtlarında kızların %8.8'i kalırken erkeklerin %10.6'sı kalmakta, birkaç arkadaşla ev kiralayarak kızların %30.2'si kalırken erkeklerin %51.8'i kalmaktadır.

Tablo 8'den hareketle erkeklerin yarıdan fazlası daha özgür hareket edebilmek için bağımsız kiralık evlerde kalmayı tercih ederken, kızların daha az oranda tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Özellikle kız öğrencilerin kalmayı tercih ettikleri özel ev ve yurtların dini vakıflara bağlı yerler olduğu gözlenmiştir. Bu tercihte, çocuklarının biraz daha kontrollü yerlerde kalmasını isteyen ailelerin de etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Genel toplamda öğrencilerin sadece %24.6'sının üniversite yurtlarını tercih etmesi de yurtların kalitesi açısından anlamlı gözükmemektedir. Resmi yurtların öğrencileri tatmin etmemesi onları farklı arayışlara itmekte ve bunun sonucunda da kontrolsüz bir üniversite gençliği oluşmaktadır. Bu durum, bir takım art niyetli oluşumlar için fırsat olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü Bölüm

DİNİ HAYAT

Dini Hayat

A. DİNİN İNANÇ VE İBADET BOYUTU

Her dinin inanç, ibadet ve toplumsal olmak üzere üç boyutu vardır. Bütün varlıklardan daha üstün, kuvvetli bir varlığın kabul ve tasdik edilmesi, kabul ve tasdik edilen bu varlığın akıl ve bilgi gücünün üstünde olması (akide), ilahi (kutsal) varlığın, insandan yapmasını ve yapmamasını istediği taleplerinin olması (ibadetler), bunları tasdik ve yaşama sonucu dini bir hayatın oluşması, bütün dinlerin ortak özelliklerini oluşturur. Bu anlamda din, “kutsalın tecrübesidir.”¹ Kutsalın gündelik yaşama yansımasıdır.

İnançlar, birçok önemli toplumsal fonksiyonlar icra ederler. Bireyin şahsiyetine bir devamlılık, gündelik yaşamına bir anlayış ve toplumsal ilişkilerine bir mana verir. Bu şekilde çeşitli gayeleri elde etmesini sağlar. Her psikolojik olaya girerek, mevcut bilgi ve idraklerin inşası için değişmez bir temel oluştururlar.

Devamlılığı sağlayan inanç, aczin telafisi için de bir kuvvet ve bütünlük kaynağıdır.² Bunu içindir ki dini inanç,

1 Wach, Joachim, Din Sosyolojisi, Çev: Ünver Günay, İFAV Yay. İstanbul, 1995, s. 37.

2 Sezen, Sosyoloji Açısından Din, s. 28.

yani kutsal bir varlığa inanmak, bağlanmak insan için bir ihtiyaç kabul edilmiş, tarih boyunca inançsız bir topluma rastlanılmamıştır.³

Bu bağlamda, Türk toplumunun büyük çoğunluğunun inancı olan İslam'ın da temelini tevhit denilen (Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed (s.a.)'in de Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna inanma) inanç oluşturur. Her şeyin yaratıcısının Allah olduğu ve O'ndan başka ilah olmadığı inancı, İslam düşüncesinin her alanını şekillendirir. İslam tevhit inancıyla başlar. İslam'ın ilk şartı bu kabul edilir. Diğer meseleler bundan sonra gelir.

1- Din Hakkında Düşünce

Çalışmamıza katılan öğrencilere din ile ilgili düşüncelerini sorduk. Verilen cevaplar tablo 9'da görülmektedir. Şüphesiz, bireylerin dini inançları konusunda en objektif bilgiyi kendileri verebilir. İnsan, herkesi kandırabilir ama, kendisini kandıramaz. Bu anlamda, bireylerin dini yaşamlarını anlamak için onların din konusunda neler düşündüğünün önemli olduğu kanaatindeyiz.

3 Freyer, Hans, Din Sosyolojisi, Çev: Turgut Kalpsüz, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1964, s.31.

Tablo 9

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Din Hakkındaki Düşünceleri Dağılımı

CİNSİYET	1	DİN HAKKINDA DÜŞÜNCE				TOPLAM
		2	3	4		
Kız	N	164	25	16	10	215
	%	76,3	11,6	7,4	4,7	100,0
Erkek	N	190	31	20	4	245
	%	77,6	12,7	8,2	1,6	100,0
Toplam	N	354	56	36	14	460
	%	77,0	12,2	7,8	3,0	100,0

$\chi^2 = 3.627$ SD = 3 P = 0.305 P>0.05 Önemsiz.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.305 ve P>0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyete göre din hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Seçenekler:

- 1- Din, Allah tarafından gönderilmiş dünya ve ahiret nizamıdır
- 2- Din, gereklidir, ancak alanı dünya değil ahirettir
- 3- Din insan düşüncesinin ürünüdür, bilimin gelişmesiyle zamanla dine olan ihtiyaç ortadan kalkacak
- 4- Din toplumun afyonudur. Gelişmeye, ilerlemeye engeldir

Tablo 9'da çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre din hakkındaki düşüncelerinde anlamlı bir ilişki olmamasının yanında (P = 0.305 P>0.05), genel frekans dağılımına baktığımızda dinin Allah tarafından gönderilmiş dünya ve ahiret nizamı olduğu %77 gibi büyük oranda kabul edildiği anlaşılmaktadır. Başka bir çalışmada bu oran %90.3

bulunurken,⁴ üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir başka çalışmada da dine önem vermeyi “çok önemli” kabul edenler %58 bulunmuştur.⁵ Bu da Türk toplumunda hala dinin sosyal hayatta etkili olduğunun ipuçlarını verir düşüncesindeyiz.

Yine, bu anlamda, öğrencilerin %12.2’sinin “din gereklidir, ancak alanı dünya değil ahirettir” demesi; dini sadece bireysel ahlaki ve kalbi boyuta indirgeyen, toplum yaşamındaki varlığına, etkinliğine olumlu bakmayan bir anlayışın sonucu olduğu söylenebilir.

Uygulama esnasında zaman zaman yapmış olduğumuz mülakatlar da bunu destekler mahiyettedir. Bu düşüncede olan öğrenciler, dinin gündelik yaşamla ilgili sunmuş olduğu bir takım disipline edici tutum ve davranışların çağdaş, modern dünyanın anlayışıyla çakıştığını ve dinin artık gündelik yaşama müdahale edici tutumundan vazgeçmesi gerektiğini söylemektedirler.

Diğer taraftan, üniversite öğrencilerinde dini tamamen dışlayan, bilimin ve toplumların ilerlemesine engel, insanları uyutan afyon gibi gören, sayıları az da olsa bir grubun olduğu da görülmektedir. Bu düşüncüyü temsil edenlerin oranı tablo 9’da toplamda %10.8 olarak bulunmuştur. Toplumda dinin varlığına tepki anlamında bu değer de önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Bu bağlamda; üniversite öğrencilerinin genel olarak dini inanç, değer ve ibadetlere bakışı da, gençliğin din ile ilişkilerini anlama açısından önemlidir. Bu çerçevede sordumuz soruya verilen cevaplar aşağıdadır:

4 Coşkun, Ali, Sosyal Değişme ve Dini Normlar, Dem Yay. İstanbul, 2005, s. 162.

5 Bayhan, a.g.e., s.337.

Tablo 10

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre İnanç, Değer ve İbadetlerle İlgili Tutumları Dağılımı

İNANÇ VE İBADETLELER İLGİLİ TUTUM

CİNSİYET		Arzu ve istekle benimsiyorum	Genellikle benimsiyorum	Şüphe ve tereddüt içerisindiyim	İlgilenmiyorum	Dini değerler ve ibadetler bana saçmalık geliyor	inanç,değer ve ibadetler dahil dini tamamen çağdışı buluyorum	TOPLAM
Kız	N	68	108	19	5	2	13	215
	%	31,6	50,2	8,8	2,3	,9	6,0	100,0
Erkek	N	75	83	41	17	18	11	245
	%	30,6	33,9	16,7	6,9	7,3	4,5	100,0
Toplam	N	143	191	60	22	20	24	460
	%	31,1	41,5	13,0	4,8	4,3	5,2	100,0

$\chi^2 = 29.362$ SD = 5 P = 0.000 P<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve P<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyete göre dini inanç, değer ve ibadetlerle ilgili tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 10'da çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımıyla dini inanç, değer ve ibadetlerle ilgili tutumları görülmektedir. Buna göre; dini inanç, değer ve ibadetleri “arzu ve istekle benimsiyorum” diyenler; kızların %31.6’sı olurken erkeklerin %30.6’sı olmakta, “genellikle benimsiyorum” diyenler; kızların %50.2’si olurken erkeklerin %33.9’u olmaktadır. Dini inanç, değer ve ibadetlere karşı “şüphe ve tereddüt içerisindiyim” diyenler; kızların %8.8’i olurken erkeklerin %16.7’si olmaktadır. “dini inanç, değer ve ibadetler bana saçmalık geliyor” diyenler; kızların %0.9’u olurken erkeklerin %7.3’ü olmakta ve “inanç, değer ve ibadetler dahil

dini tamamen çağdışı buluyorum” diyenler; kızların %6’sı olurken erkeklerin %4.5’i olmaktadır.

Tablo 10’da toplam frekans dağılımı da göz önüne alındığında; öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun dini inanç, değer ve ibadetlere karşı olumlu baktıkları ve benimsedikleri anlaşılmaktadır. “arzu ve istekle benimsiyorum” %31.1 ve “genellikle benimsiyorum” %41.5 oranında görülmesi bu açıdan anlamlıdır. Diğer taraftan dini tamamen dışlayan bir tutum içerisinde olanların oranının genel toplamda %4.3 ve %5.2 oranında görülmesi, Türk toplumunun dini inanç, değer ve ibadetlerle bir şekilde ilgili olduklarını, benimsediklerini gösterir düşüncesindeyiz.

Sonuçta; üniversite öğrenci profili toplumun hemen hemen bütün katmanlarının az ya da çok temsil edildiği bir ortamdan oluşmaktadır. Bu anlamda; burada bulunan sosyolojik sonuçların belli oranda toplumu yansıtabileceği açıktır.

2- Allah İnancı

Dini inancın temelini Allah inancı oluşturur. Bu inanç, derecesine göre bir Mü’minin bütün yaşamında etkili olur. Dolayısıyla, din-toplum ilişkilerini konu edinen bir araştırmada Allah inancının sorgulanması önemlidir.

Çünkü, bireylerin dünya ve yaşam algılarını büyük oranda bu inanç etkileyecektir. Biz de; öğrencilere “Allah inancı bakımından kendinizi nasıl görüyorsunuz?” sorusunu yönelttik. Farklı değişkenlere göre verilen cevaplar aşağıdaki tablolarda görülmektedir. Allah inancı noktasında “rasyonel ve irrasyonel”⁶ veya “tahtiki – taklidi” Allah inancı olmak üzere farklı yaklaşımlar olabilmektedir. Allah’ın varlığına kesin inanıp bu inanç doğrultusunda akli ve

6 Bayyigit, a.g.t. s. 65.

mantıki deliller buluyorum diyen bir kimsenin inancı “rasyonel” veya “tahkiki” kabul edilirken, Allah’ın varlığına inanmakla birlikte bu konuda delile ihtiyaç duymayan bir inanç da “irrasyonel” veya “taklidi” Allah inancı kabul edilmektedir.

Tablo 11

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Allah İnancı Dağılımı

CİNSİYET		ALLAH İNANCI						TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	
Kız	N	95	76	22	5	6	11	215
	%	44,2	35,3	10,2	2,3	2,8	5,1	100,0
Erkek	N	128	35	42	16	19	5	245
	%	52,2	14,3	17,1	6,5	7,8	2,0	100,0
Toplam	N	223	111	64	21	25	16	460
	%	48,5	24,1	13,9	4,6	5,4	3,5	100,0

$\chi^2 = 39.260$ SD = 5 P = 0.000 $p < 0.001$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve $p < 0.001$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyete göre Allah inancı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler

- 1- Allah’ın varlığına kesin olarak inanıyor ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum
- 2- Allah’a inanıyorum ve bu konuda delile gerek duymuyorum
- 3- Allah’ın varlığına inanıyorum, fakat çözemediğim hususlar var
- 4- Ailem ve çevremdekiler Allah’a inandıkları için ben de inanıyorum
- 5- Allah’ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum
- 6- Allah’ın varlığına inanmıyorum

Tablo 11'deki çalışmamıza katılan öğrencilerin Allah inancı bakımından genel frekans dağılımı ise şöyledir:

Bu öğrenciler %72.6 oranında Allah'a kesin olarak (rasyonel ve irrasyonel) inandıklarını, %13.9 oranında Allah'ın varlığına inanmakla birlikte bu konuda çözemedikleri hususlar olduğunu, %4.6 oranında aile ve çevredekiler Allah'a inandıkları için inandıklarını, %5.4 oranında Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum dediklerini ve %3.5 oranında da Allah'ın varlığına inanmıyorum diye cevap verdiklerini görüyoruz.

Buna göre; "Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum" veya "Allah'ın varlığına inanmıyorum" şeklinde cevap veren öğrencilerin toplamda %8.9 oranında olmasından hareketle, öğrencilerin büyük ekseriyetle bir şekilde Allah inancına sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Ayrıca, %13.6 oranında Allah'a inanmakla birlikte çözemedikleri hususların olduğunu belirten öğrencilerin olması, bu konuda bir bilgi eksikliğinin olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, daha önce yapılmış başka benzer çalışmada bu oranlar; rasyonel ve irrasyonel inanç toplamı %87.6 bulunurken Allah'ın varlığına ilgi duymayanların oranı %3.5 olarak bulunmuştur.⁷

Bu bağlamda, bu değerleri bizim bulgularımızla karşılaştırdığımızda yaşanan süreçte üniversite öğrencilerinin Allah inancı noktasında, çok fark olmamakla birlikte bir geriye gidişin olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca, tablo 11'de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre Allah inancı ile ilgili dağılımları görülmektedir.

Buna göre; Allah'ın varlığı konusunda rasyonel veya tahkiki yani; Allah'ın varlığına kesin bir şekilde inanıp bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum diyenler; kız öğren-

7 Bayyigit, a.g.t. s. 65.

cilerde %44.2 iken erkek öğrencilerde %52.2 oranında görülmektedir.

Yine; Allah'a inanıyorum ve bu konuda delile gerek duymuyorum diyenler; kız öğrencilerde %35.3 iken erkek öğrencilerde 4.3 oranında görülmektedir.

Buna göre; erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek bir oranda “rasyonel, tahkiki” inanca sahip olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca, toplam frekans dağılımına baktığımızda Allah'a inanma açısından “rasyonel inanç” şekli %48.5 olmaktadır.

Bu sonuç, Münir Koştaş'ın yapmış olduğu benzer çalışmada %60,⁸ Erdoğan Fırat'ın çalışmasında ise %40.4⁹ olarak bulunmuştur.

Tablo 12

Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarıyla Allah İnancı Dağılımı

SINIFLAR		ALLAH İNANCI						TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	
1. Sınıf	N	59	20	18	8	2	0	107
	%	55,1	18,7	16,8	7,5	1,9	,0	100,0
2. Sınıf	N	52	30	15	0	0	1	98
	%	53,1	30,6	15,3	,0	,0	1,0	100,0
3. Sınıf	N	58	24	19	7	23	5	136
	%	42,6	17,6	14,0	5,1	16,9	3,7	100,0
Son Sınıf	N	54	37	12	6	0	10	119
	%	45,4	31,1	10,1	5,0	,0	8,4	100,0
Toplam	N	223	111	64	21	25	16	460
	%	48,5	24,1	13,9	4,6	5,4	3,5	100,0

$\chi^2 = 80.030$ SD = 15 P = 0.000 $p < 0.001$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu $P = 0.000$ ve $p < 0.001$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin sınıf dağılımına göre Allah inancı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

8 Koştaş, Münir, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1995, s. 32.

9 Fırat, Erdoğan, Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1977, s.52

Seçenekler

- 1- Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyor ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum
- 2- Allah'a inanıyorum ve bu konuda delile gerek duymuyorum
- 3- Allah'ın varlığına inanıyorum, fakat bu konuda çözemediğim hususlar var
- 4- Ailem ve çevremdekiler Allah'a inandıkları için ben de inanıyorum
- 5- Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum
- 6- Allah'ın varlığına inanmıyorum

Tablo 12'de yine, çalışmamıza katılan öğrencilerin sınıf dağılımları ile Allah inancı arasındaki ilişki görülmektedir. Buna göre; öğrenciler birinci sınıfta iken %55.1 oranında “rasyonel, tahkiki” inanca sahipken diğer sınıflarda zaman içerisinde bu oranın düşmekte olduğunu görüyoruz.

Üçüncü sınıfta bu oran %42.6, Son sınıfta ise %45.4'dir. Bu bağlamda, üniversite ortamının öğrencilerin dini inanç ve düşünceleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

3- Namaz İbadeti

Dinin inanç boyutundan sonra önemli ifade biçimlerinden biri de ibadetlerdir. Her dinde bir takım ibadet anlamında ritüeller vardır. Dini inançtan kaynaklanan ve onun tarafından belirlenmiş olan bütün ritüeller, onun pratik (ibadet) boyutunu oluştururlar. Bu şekliyle dini “bir tapınma” olarak da değerlendirenler olmuştur. Bu anlamda bütün dinlerde “kutsalın tecrübeleri” uluhiyet karşısındaki saygı fiil-

leriyle anlatılmıştır.¹⁰ Bu saygı, ibadetler şeklinde de ritüelleşmektedir.

Bu bağlamda; dini tecrübe dini hayatın temeli olmakla birlikte kutsal önünde saygıyı ve hürmeti, yüceltmeyi, korkuyu, hayreti, hasreti ve teslimiyeti içerir. Bütün bu özellikler ibadette, diz çökmede ve secde de ifadesini bulur.¹¹ İbadetlerin temeli dini vizyonda yer alan kimi esasların ifadelendirilmelerinde yatmaktadır. Mümin ibadetlerle “dinamik imajlar” dünyasına dalar ve böylelikle fiziksel ve ruhsal bir gevşeme yaşayarak¹² zorluklar karşısında mücadele azmi bulabilir.

Bu çerçevede, İslam’ın temel ibadetleri, “İslam’ın beş şartı” şeklinde formüle edilen kelime-i şahadet, namaz, oruç, hac ve zekattan oluşmaktadır. Kendisini Müslüman kabul eden her insan bu ibadetleri de yerine getirmekle sorumlu tutulurlar. Müslüman bu ibadetleri sırf Allah rızası için yaparken Yaratıcısına karşı kulluk görevini yapmanın mutluluğunu da hisseder.

Biz de, araştırmamızda üniversite öğrencilerinin ibadet etme durumlarını anlamak için namaz kılma durumlarını kendilerine sorduk. Namaz, İslam için en önemli ibadetlerden sayılır ve toplum içerisinde dine bağlılığın bir ölçüsü olarak görülür. Hz. Peygamber (a.s.) tarafından da “dinin direği” olarak önemine vurgu yapılmış ve tarih boyunca da İslam’ın en önemli ayırt edici sembollerinden kabul edilmiştir. Bu düşünceden hareketle, bireyin din ile bağlılığının en iyi göstergesi olacağını düşündüğümüz namaz ibadetini sorgulamanın, öğrencilerin dini ibadetlerle ilişkilerini anlamaya yeteceği kanaatindeyiz.

10 Wach, Din Sosyolojisi, s. 51.

11 Sarıkçıoğlu, Ekrem, Din Fenomenolojisi (Dinlerin Mahiyeti ve Tezahür Şekilleri), S.D.Ü. İ.F. Yay. Isparta, 2002, s. 252.

12 Watt, W. Montgomery, İslam Nedir, Çev: Elif Rıza, Birleşik Yay. İstanbul, 1993, s. 237.

Tablo 13

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Namaz Kılma Dağılımı

CİNSİYET		NAMAZ KILMA DURUMU									TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Kız	N	36	44	77			34	10	1	13	215
	%	16,7	20,5	35,8			15,8	4,7	,5	6,0	100,0
Erkek	N	29	70	59	32	14	22	11	5	3	245
	%	11,8	28,6	24,1	13,1	5,7	9,0	4,5	2,0	1,2	100,0
Top Lam	N	65	114	136	32	14	56	21	6	16	460
	%	14,1	24,8	29,6	7,0	3,0	12,2	4,6	1,3	3,5	100,0

$X^2 = 64.921$ SD = 8 P = 0.000 p<0.001 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.001 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre namaz kılma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- Namazımı sürekli beş vakit kılarım
- 2- Namazımı sürekli kılmaya çalışırım, ancak bazen kaçır
- 3- Ara sıra namaz kılarım
- 4- Cumadan cumaya namaz kılarım
- 5- Sadece bayram namazlarını kılarım
- 6- Önceden namaz kılardım ama şimdi kılmıyorum
- 7- Hiç namaz kılmam
- 8- Benim için namazın önemi yoktur
- 9- Önemli olan kalp temizliğidir, namaza gerek yoktur

Tablo 13'te çalışmamıza katılan öğrencilerin namaz kılma durumları görülmektedir. Tablodan anladığımıza göre, genel toplamda öğrencilerin %14.1'i sürekli beş vakit namaz kı-

larken %24.8'i namazını sürekli kılmakla birlikte bazen kaçtırmakta, %29.6'sı ara sıra, %7'si cumadan cumaya, %3'ü sadece bayramlarda namaz kılmaktadır. Diğer taraftan, öğrencilerin %12.2'si "önceden namaz kılardım ama şimdi kılmıyorum" derken %4.6'sı "hiç namaz kılmadığını" belirtmekte, %1.3'ü "benim için namazın önemi yoktur" derken %3.5'i de "önemli olan kalp temizliğidir, namaza gerek yoktur" demektedir.

Bu bağlamda, tablo13'ten hareketle, düzenli namaz kılma alışkanlığının yüksek olmaması yanında, "hiç namaz kılmam ve benim için namazın önemi yoktur" diyenlerin toplamda %6 gibi düşük oranda olması, öğrencilerin bir şekilde namazla ilişkili olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan; %12.2 oranında üniversiteye gelmeden önce namaz kılmakla şimdi kılmadıklarını belirten öğrencilerin olması da üniversite ortamının dini hayatı etkilediği anlamına gelebilir. Öğrencilerin arkadaş çevresi, bulundukları ortamlar ve önceden sağlam bir dini eğitim almamış olmaları gibi faktörler dini yaşantılarını etkilemektedir.

Ayrıca, daha önce yapılmış benzer bir çalışmada sürekli beş vakit namaz kılan öğrencilerin oranı %27.9 olarak bulunurken¹³ bizim çalışmamızda bu oranın %14.1 olması, zaman içerisinde toplumsal yapıdaki değişmelerin öğrencilerin ibadet hayatlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. Münir Koştas ise; her gün beş vakit düzenli namaz kılanların oranını %6.2 olarak bulmuştur.¹⁴ Mehmet Emin Köktas ise; İzmir ve Çevresinde yapmış olduğu bir araştırmaya göre; eğitim seviyesi açısından eğitim seviyesi düştükçe düzenli namaz kılma oranında bir artış olduğunu belirtmektedir.¹⁵

13 Bayyigit, a.g.t. s. 91.

14 Koştas, a.g.e. s. 54.

15 Köktas, Mehmet Emin, Türkiye'de Dini Hayat, İşaret Yay. İstanbul, 1993, s.93

Diğer taraftan yine, tablo 13'te öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre namaz kılma durumlarına baktığımızda kızların erkeklere kıyasla daha yüksek oranda sürekli namaz kıldıkları anlaşılrken (kızlar %16.7, erkekler %11.8), yine, kızların erkeklerden daha yüksek oranda önceden namaz kılarken şimdi kılmadıkları anlaşılmıştır (kızlar %15.8, erkekler %9). Kız çocukları üzerinde aile baskısının daha fazla olmasının bu durumda etkili olduğu söylenebilir. Aile kontrolünden uzaklaşan kız öğrencilerin daha serbest ve özgür davranışlar sergiledikleri gözlemlerimizle de doğrulanmaktadır. Ayrıca, kız öğrencilerin cuma ve bayram namazı kılma zorunlulukları olmadığından bu maddelere cevap vermemişlerdir.

Tablo 14

Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarına Göre Namaz Kılma Dağılımı

SINIFLAR	NAMAZ KILMA DURUMU										TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1. Sınıf	N	9	28	24	11	8	24	3	0	0	107
	%	8,4	26,2	22,4	10,3	7,5	22,4	2,8	,0	,0	100,0
2. Sınıf	N	32	31	25	5	0	3	1	1	0	98
	%	32,7	31,6	25,5	5,1	,0	3,1	1,0	1,0	,0	100,0
3. Sınıf	N	10	25	52	9	3	20	6	5	6	136
	%	7,4	18,4	38,2	6,6	2,2	14,7	4,4	3,7	4,4	100,0
Son Sınıf	N	14	30	35	7	3	9	11	0	10	119
	%	11,8	25,2	29,4	5,9	2,5	7,6	9,2	,0	8,4	100,0
Toplam	N	65	114	136	32	14	56	21	6	16	460
	%	14,1	24,8	29,6	7,0	3,0	12,2	4,6	1,3	3,5	100,0

$\chi^2 = 106.428$ SD = 24 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve $p < 0.001$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin sınıf dağılımına göre namaz kılma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- Namazımı sürekli beş vakit kılarım
- 2- Namazımı sürekli kılmaya çalışırım, ancak bazen kaar
- 3- Ara sıra namaz kılarım
- 4- Cumadan cumaya namaz kılarım
- 5- Sadece bayram namazlarını kılarım
- 6- Önceden namaz kılardım ama şimdi kılmıyorum
- 7- Hiç namaz kılmam
- 8- Benim için namazın önemi yoktur
- 9- Önemli olan kalp temizliğidir, namaza gerek yoktur

Tablo 14'te çalışmamıza katılan öğrencilerin sınıf dağılımlarıyla namaz kılma durumları arasındaki ilişki görülmektedir. Buna göre; düzenli namaz kılan öğrenciler en yüksek düzeyde 2. sınıfta kılariken (%32.7) bu oran 1. sınıfta%8.4, 3.sınıfta %7.4 ve son sınıfta %11.8 oranında olmaktadır. 2. sınıftaki öğrenciler namaz konusunda bir bilinçlenmeye giderken ileri sınıflarda bu bilinç sürdürlememektedir. Ancak, son sınıf öğrencileri arasında düzenli namaz alışkanlığı, 1. sınıflardan daha yüksek oranda olması da (1.sınıf %8.4, son sınıf %11.8) önemlidir.

Tablo 15

Ankete Katılan Deneklerin Aile Dindarlığına Göre Namaz Kılma Dağılımı

AİLENİN DİNDARLIĞI	NAMAZ KILMA DURUMU										TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Çok dindar	N	17	1	10	0	6	5	1	0	0	40
	%	42,5	2,5	25,0	,0	15,0	12,5	2,5	,0	,0	100,0
Oldukça dindar	N	17	24	12	5	0	6	1	0	0	65
	%	26,2	36,9	18,5	7,7	,0	9,2	1,5	,0	,0	100,0
Dindar	N	28	64	81	21	5	30	6	0	3	238
	%	11,8	26,9	34,0	8,8	2,1	12,6	2,5	,0	1,3	100,0
Dinle az ilgili	N	3	22	33	6	3	12	13	6	3	101
	%	3,0	21,8	32,7	5,9	3,0	11,9	12,9	5,9	3,0	100,0
Dinle ilgisi yok	N	0	3	0	0	0	3	0	0	10	16
	%	,0	18,8	,0	,0	,0	18,8	,0	,0	62,5	100,0
Toplam	%	14,1	24,8	29,6	7,0	3,0	12,2	4,6	1,3	3,5	100,0

$\chi^2 = 300.938$ SD = 32 P = 0.000 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.001 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin ailelerinin dindarlık derecelerine göre namaz kılma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- Namazımı sürekli beş vakit kılarım
- 2- Namazımı sürekli kılmaya çalışırım, ancak bazen kaçır
- 3- Ara sıra namaz kılarım
- 4- Cumadan cumaya namaz kılarım
- 5- Sadece bayram namazlarını kılarım
- 6- Önceden namaz kılardım ama şimdi kılmıyorum
- 7- Hiç namaz kılmam
- 8- Benim için namazın önemi yoktur
- 9- Önemli olan kalp temizliğidir, namaza gerek yoktur

Tablo 15'te çalışmamıza katılan öğrencilerin ailelerinin dindarlık dereceleriyle namaz kılma durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Namazını düzenli olarak beş vakit kıldığını söyleyen öğrencilerin %42.5'ini ailesi "çok dindar" olanlar oluştururken %26.2'sini de "oldukça dindar" olanlar oluşturmaktadır. Bu oranlar dindarlık derecesi düştükçe de düşmektedir. Buradan hareketle, dindar ailelerin çocuklarının dini eğitimine önem verdikleri ve bu eğitimin çocuklar üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ailelerinin "dinle ilgisi olmadığını" söyleyen öğrenci grubunda düzenli namaz kılanların olmaması da önemlidir.

Diğer taraftan, "namazımı sürekli kılmaya çalışırım ancak bazen kaçır" diyen öğrenci grubunun %36.9 oranda ailesi "oldukça dindar" olan, %26.9 oranda da ailesi "dindar" olanlardan oluşması da önemlidir. Yine, ailenin dindarlık derecesi düştükçe bu oranlarda da bir düşmenin olması, aile dindarlığının gençlerin dindarlığı üzerinde önemli bir etken olduğunu gösterdiği düşüncesindeyiz.

4- Dini İnancı Yaşama Gayreti

Araştırmamız esnasında deneklere "dini inancınız için aşağıdakilerden hangisini yapıyorsunuz?" diye sorduk. Verilen cevaplar tablo 16'da görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi; din, inananlarına bir dünya görüşü, bir yaşam tarzı sunar. Bireyler, inançlarının yoğunluğu derecesinde bu dünya görüşünü, yaşam tarzını gündelik hayatlarına yansıtırlar.

Bu bağlamda; gündelik yaşamdaki görüntülerden hareketle bireyin din ile olan ilişkileri anlaşılabilir. Bireyin inancı doğrultusunda yaşama gayreti, kendi inancını başkalarına anlatma heyecanı ve inancını savunma isteği, dinsel bağının görüntüleri olarak düşünülebilir.

Tablo 16

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Dini İnançları İçin Yaptıkları Faaliyet Dağılımı

CİNSİYET	BİREYLERİN DİNİ İNANÇLARI İÇİN YAPTIKLARI FAALİYETLERİ								TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	7	
Kız	N	77	37	1	10	31	29	30	215
	%	35,8	17,2	,5	4,7	14,4	13,5	14,0	100,0
Erkek	N	62	31	6	23	31	37	55	245
	%	25,3	12,7	2,4	9,4	12,7	15,1	22,4	100,0
Toplam	N	139	68	7	33	62	66	85	460
	%	30,2	14,8	1,5	7,2	13,5	14,3	18,5	100,0

$X^2 = 17.280$ SD = 6 P = 0.008 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.008 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre dini inançları için yaptıkları faaliyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- İncancımı sağlamlaştırmak için gayret sarfediyorum
- 2- İncancım doğrultusunda hareket ve icraatta bulunuyorum
- 3- Başkalarının da benim gibi inanmaları için çalışıyorum
- 4- Başkalarına karşı incancımı savunuyorum
- 5- Yukarıdaki bu dört şıkkın hepsini yapıyorum
- 6- Bir şey yapamıyorum ve bu durumdan rahatsız oluyorum
- 7- Bir şey yapmaya gerek duymuyorum

Tablo 16'da araştırmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre dini inançları için yaptıkları faaliyetler görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin %35.8'i "incancımı sağlamlaştırmak için gayret sarf ediyorum" derken erkeklerin %25.3'ü demektedir, kızların %17.2'si "incancım doğrultu-

sunda hareket ve icraatta bulunuyorum” derken erkeklerin %12.7’si demektedir. İnancım için “bir şey yapamıyorum ve bu durumdan rahatsız oluyorum” diyenler kızlardan %13.5 oranında olurken erkeklerde %15.1 oranında olmaktadır. Ayrıca; inancım için “bir şey yapmaya gerek duymuyorum” diyenler kız öğrencilerden %14 oranında olurken erkek öğrencilerde %22.4 oranında olmaktadır.

Tablo 16’dan hareketle genel frekans dağılımına baktığımızda din doğrultusunda “bir şey yapmaya gerek duymuyorum” diyenlerin oranının sadece %18.5 oranında olması, araştırmamıza katılan üniversite öğrencilerinin gündelik yaşamlarında bir şekilde din ile ilişkili oldukları söylenebilir. %30.2 oranında “inancımı sağlamlaştırmak için gayret sarf ediyorum”, %14.8 oranında “inancım doğrultusunda hareket ve icraatta bulunuyorum” denmesi dini inancın varlığını gösterir kanaatindeyiz. Öte yandan; %14.3 oranında inancım için “bir şey yapamıyorum ve bu durumdan rahatsız oluyorum” denmesi öğrencilerdeki düşünsel ikilemi ifade etmektedir.

Tablo 17

Ankete Katılan Deneklerin Sınıf Dağılımına Göre Dini İnançları İçin Yaptıkları Faaliyet Dağılımı

CİNSİYET		BİREYLERİN DİNİ İNANÇLARI İÇİN YAPTIKLARI FAALİYETLERİ							TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	7	
1. sınıf	N	27	21	4	6	8	26	15	107
	%	25,2	19,6	3,7	5,6	7,5	24,3	14,0	100,0
2. Sınıf	N	44	21	0	5	18	9	1	98
	%	44,9	21,4	,0	5,1	18,4	9,2	1,0	100,0
3. Sınıf	N	35	6	0	15	18	24	38	136
	%	25,7	4,4	,0	11,0	13,2	17,6	27,9	100,0
Son Sınıf	N	33	20	3	7	18	7	31	119
	%	27,7	16,8	2,5	5,9	15,1	5,9	26,1	100,0
Toplam	N	139	68	7	33	62	66	85	460
	%	30,2	14,8	1,5	7,2	13,5	14,3	18,5	100,0

$\chi^2 = 84.335$ SD = 18 P = 0.000 p<0.05 Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin sınıf dağılımlarıyla dini inançları için yaptıkları faaliyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- İncancımlı sağlamlaştırmak için gayret sarf ediyorum
- 2- İncancımlı doğrultusunda hareket ve icraatta bulunuyorum
- 3- Başkalarının da benim gibi inanmaları için çalışıyorum
- 4- Başkalarına karşı incancımlı savunuyorum
- 5- Yukarıdaki bu dört şıkkın hepsini yapıyorum
- 6- Bir şey yapamıyorum ve bu durumdan rahatsız oluyorum
- 7- Bir şey yapmaya gerek duymuyorum

Tablo 17’de öğrencilerin sınıf dağılımlarına göre dini inançları için yaptıkları faaliyetler görülmektedir. Buna göre; dini inanç için “bir şey yapmaya gerek duymuyorum” diyen öğrencilerin %14’ünü birinci sınıflar oluştururken %27.9’unu üçüncü sınıflar ve %26.1’ini de son sınıflar oluşturmaktadır. Birinci sınıflarla, üç ve son sınıflar arasında büyük oranda fark olması, üniversite ortamının öğrencilerin dini yaşamlarını etkilediği tezini doğrular niteliktedir.

Diğer taraftan; “inancımı sağlamlaştırmak için gayret sarf ediyorum” diyenlerin en yüksek oranda (%44.9) ikinci sınıflarda gerçekleşmesi de manidardır. Birinci sınıfa geldiğinde üniversitede farklı fikirlerle karşılaşmanın heyecanıla bazı öğrenciler kendi fikirlerini savunma ihtiyacı hissedebilmekte ve hatta bir gruplaşmaya gidilebilmektedir. Ancak, ileriki sınıflarda bu heyecanda zamanla düşüş yaşanmakta ve karşıt düşüncelere karşı daha hoşgörülü olunabilmektedir. Yapılan gözlem ve mülakatlar da bunu doğrular niteliktedir.

5- Kur’an Okuma Durumu

Toplumumuzun dindarlık göstergelerinden birisi de Kur’an-ı Kerim ile olan meşguliyetleridir. Hz. Peygamberin (a.s.) “Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenidir” hadisi, toplumumuzda makes bulmuş ve bu nedenle tarih boyunca Kur’an öğretilmesi en önemli nafile ibadetlerden kabul edilmiştir. Önemli gün ve gecelerde en çok başvuru nafile ibadetlerin başında “Kur’an okuma” gelmektedir. Kur’an’ı Arapçasından, Türkçesinden okuma sıklığının, onunla irtibatın bize bireylerin dindarlığı konusunda bir ipucu vereceğini düşünmekteyiz.

Bu bağlamda; araştırma evrenimizde öğrencilere Kur’an-ı Kerim ile ne derece ilgili olduklarını öğrenmek için Kur’an okuma durumlarını sorduk. verilen cevaplar aşağıdadır:

Tablo 18*Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Kur'an Okuma Dağılımı*

CİNSİYET		KUR'AN OKUMA DURUMU								TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	8	
Kız	N	66	4	55	41	15	6	18	10	215
	%	30,7	1,9	25,6	19,1	7,0	2,8	8,4	4,7	100,0
Erkek	N	51	18	40	46	15	19	34	22	245
	%	20,8	7,3	16,3	18,8	6,1	7,8	13,9	9,0	100,0
Toplam	N	117	22	95	87	30	25	52	32	460
	%	25,4	4,8	20,7	18,9	6,5	5,4	11,3	7,0	100,0

$X^2 = 27.833$ SD = 7 P = 0.000 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre Kur'an okuma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- Her zaman Kur'an'ı hem Arapçasından hem Türkçesinden okumaya çalışırım.
- 2- Arapçasını okumasını bilmediğim için Türkçesinden her zaman okumaya çalışırım.
- 3- Sadece Arapçasından bazen okurum.
- 4- Bazen Türkçesinden okumaya çalışırım.
- 5- Eskiden hem Arapçasından hem de Türkçesinden okurdum, ama şimdi okumuyorum.
- 6- Eskiden sadece Arapçasından okurdum, ama şimdi okumuyorum.
- 7- Kur'an'ı ne Arapçasından ne Türkçesinden hiç okumadım.
- 8- Kur'an okumaya gerek duymuyorum.

Tablo 18'de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre Kur'an okuma durumları görülmektedir. "Her zaman Kur'an'ı hem Arapçasından hem Türkçesinden okumaya ça-

lışırım” diyenler; kızların %30.7’si olurken erkeklerin %20.8’i olmaktadır. Bu anlamda; kızların Kur’an ile irtibatlarının erkeklerle oranla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yine; “sadece Arapçasından bazen okurum” diyenler; kızların %25.6’sı olurken erkeklerin %16.3’ü olmaktadır. “Bazen Türkçesinden okumaya çalışırım” diyenler; kızların %19.1’i olurken erkeklerin %18.8’i olmaktadır.

Diğer taraftan; üniversiteye gelmeden önce Kur’an’ı gerek Arapçasından gerekse Türkçesinden okuyup da şimdi okumayanların oranı (5 ve 6. şık) hem kız hem de erkek öğrencilerde düşük oranda seyretmektedir. Ayrıca; “Kur’an’ı ne Arapçasından ne de Türkçesinden hiç okumadım” diyenler; kızların %8.4’ünü ve erkeklerin %13.9’unu oluşturmaktadır.

Toplam frekans dağılımına baktığımızda; öğrencilerin büyük oranda Kur’an ile, Arapçasından veya Türkçesinden okumakla bir şekilde ilişkili oldukları anlaşılmaktadır. %7 oranında “Kur’an okumaya gerek duymuyorum” ve %11.3 oranında da “Kur’an’ı ne Arapçasından ne de Türkçesinden hiç okumadım” diyenlerin olması, toplumumuzun genel durumunu yansıttığını düşünmekteyiz.

Bu bağlamda; Niyazi Akyüz; Ankara İli çerçevesinde yaptığı çalışmasında hiç Kur’an okumayanların oranını %10.4 olarak bulmuş,¹⁶ Celalettin Çelik ise, Konya örnekleminde yaptığı çalışmasında, eğitim düzeyi bağımsız değişkeni ile Kur’an okuma arasındaki ilişkide, üst düzey (üniversite) eğitim alanlarda “Kur’an okumama” oranını %4.3 olarak bulmuştur.¹⁷ Buradan hareketle; toplumumuzda düşük oranda da olsa bir kesimin Kur’an’la irtibatının olmadığını veya çok zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

16 Akyüz, Niyazi, *Ankara’nın Boğaziçi Semtinde Dini Hayat ve Kentleşme Üzerine Bir Araştırma*, A.Ü. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1994, s. 172.

17 Çelik, Celalettin, *Şehirleşme ve Din*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002, s.245.

B. GÜNDELİK YAŞAMDA DİN

Dinlerin bir özelliği de inananlarının gündelik yaşamlarını düzenleyici bir takım önerilere sahip olmalarıdır. Bu anlamda din, insan ruhunun en gizli köşelerine kadar girer ve onlara bir hayat anlayışı, bir dünya görüşü verir. Bu yönüyle gündelik toplumsal yaşamı şekillendirme eğilimindedir.

Din, toplumu yönlendirme, onu kendi anlayışı çerçevesinde değiştirme ve geliştirme gücünü hep kullanmak istemiştir.¹⁸ Bunun içindir ki Weber'e göre; toplumsal değişimde din çok önemli bir etkidir ve batı kapitalizminin oluşmasındaki rolü de bunu göstermektedir.¹⁹

Bu bağlamda, İslam dini de toplumsal yaşamı düzenleyen bir çok kurallara sahiptir. Ancak, Türk toplumunun baulaşma ve çağdaşlaşma ülküsü çerçevesinde yaşadığı toplumsal değişmelere bağlı olarak, zaman zaman dinin önerileri ile modernitenin sunduğu öneriler arasında ikilemler yaşanabilmektedir. Bu durumda bireyler, dini yaşamışın şiddetine göre iki değer arasında bir tercih veya orta yol bulmaya çalışmaktadırlar. Biz de, çalışmamızda ankete katılan öğrencilere “herhangi bir konuda karar verirken dine uygun olup olmadığına dikkat eder misiniz?” diye sorduk. Verilen cevaplar tablo 19’da görülmektedir.

18 Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 335.

19 Giddens, *Sosyoloji*, s. 495.

1- Bir İş Yaparken Dine Uygunluk Arama

Tablo 19

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Bir İşte Karar Verirken Dine Uygunluk Arama Dağılımı

DİNİ UYGUNLUK						
CİNSİYET		Evet, her işimde dine uygunluk ararım	Evet, ancak bu zamanda her şeyi dine uydurmak çok zor	Hayır, alacağım kararlarda dine uygunluk çok da önemli değil	Hayır, din benim alacağım kararlarda hiç önemli değil	TOPLAM
Kız	N	72	90	39	14	215
	%	33,5	41,9	18,1	6,5	100,0
Erkek	N	90	96	27	32	245
	%	36,7	39,2	11,0	13,1	100,0
Toplam	N	162	186	66	46	460
	%	35,2	40,4	14,3	10,0	100,0

$\chi^2 = 9.503$ SD = 3 P = 0.023 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.023 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre bir işte dine uygunluk arama arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 19'da çalışmamıza katılan öğrencilerin herhangi bir konuda karar verirken dine uygunluk arama durumları görülmektedir. Buna göre toplam frekans dağılımında %35.2 oranında dine uygunluk aranırken %40.4 oranında "evet, ancak bu zamanda her şeyi dine uydurmak çok zor" denilmekte, %14.3 oranında "hayır, alacağım kararlarda dine uygunluk çok önemli değil" denirken %10 oranında da "hayır, din benim alacağım kararlarda hiç önemli değil" denmektedir.

Bu bağlamda, öğrencilerin %40.4 gibi yüksek oranda gündelik yaşamlarında dini uygulamalarla toplumsal gerçeklikler

arasında ikilem yaşadığı söylenebilir. Bu sonuçtan hareketle, Türk toplumunun yaşadığı toplumsal değişmelere bağlı olarak zaman zaman dini inançları ile sunulan yaşam tarzı arasında sıkıştığı da söylenebilir. Bu durumda toplumumuzun kendilerine göre ara formüller geliştirme yoluna başvurduğu bir gerçekliktir. Diğer taraftan, cinsiyet dağılımına göre; arada fazla bir fark olmamakla birlikte “evet her işimde dine uygunluk ararım” diyenler kız öğrencilerden %33.5 olurken erkek öğrencilerden %36.7 oranında olmaktadır.

Ayrıca; “evet, ancak bu zamanda her şeyi dine uydurmak çok zor” diyenler kızlardan %41.9 oranında olurken erkeklerde %39.2 oranında olmaktadır. Bu durumda kız öğrencilerin gündelik yaşamlarını dine uydurma noktasında erkeklerden daha fazla zorluk çektikleri söylenebilir.

Tablo 20

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımıyla Gündelik Hayattaki Bir İşin Din İle Çatışması Durumunda Ne Yapılacağına Dair Dağılımı

		GÜNDELİK YAŞAMDA DİNİ ÇATIŞMA					
CİNSİYET		O işi yapmaktan vazgeçerim	Bir orta yol bulmaya çalışırım	O işi yaparım, ancak içim rahat etmez	Din dünya işlerine karışmamalıdır	Din benim işlerimde önemli değil	TOPLAM
Kız	N	31	118	46	7	13	215
	%	14,4	54,9	21,4	3,3	6,0	100,0
Erkek	N	72	102	13	29	29	245
	%	29,4	41,6	5,3	11,8	11,8	100,0
Toplam	N	103	220	59	36	42	460
	%	22,4	47,8	12,8	7,8	9,1	100,0

$\chi^2 = 53.753$ SD = 4 P = 0.023 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.023 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre gündelik hayatta yapılan bir işin din ile çatışması durumunda ne yapılacağı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 20’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre “gündelik hayatınızda yaptığınız bir iş din ile çatışırsa ne yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Buna göre; “o işi yapmaktan vazgeçerim” diyenlerin %14.4’ü kız öğrencilerden olurken %29.4’ü erkek öğrencilerden olmaktadır. “Bir orta yol bulmaya çalışırım” diyenlerin %54.9’u kızlardan olurken %41.6’sı erkeklerden olmaktadır. “O işi yaparım, ancak içim rahat etmez” diyenlerin %21.4’ü kızlardan olurken %5.3’ü erkeklerden olmaktadır.

Diğer taraftan; “din dünya işlerine karışmamalı” diyeler kızlardan %3.3 oranında olurken erkeklerde %11.8 oranında olmaktadır. Yine “din benim işlerimde önemli değil” diyenler kızlarda %6 oranında temsil edilirken erkeklerde %11.8 oranında temsil edilmektedir.

Bu bağlamda tablo 20’ye göre; toplam frekans dağılımında %47.8 oranında gündelik yaşamda dini çatışma durumunda “bir orta yol bulmaya çalışırım” diye cevap verilmesi, Türk toplumunda dini değerler ile yaşanan toplumsal değişmelerin getirdiği yaşam tarzları arasında ikilemlerin olduğu ve ara formüller üretilerek bu ikilemlerin aşılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Toplumumuz, hem dini inançlarının gerekliliklerinden vazgeçememekte hem de dini kabullerle çatışır görünen ve gündelik yaşam için bir zorunluluk haline gelen bir takım yeni uygulamalardan da kendilerini alamamaktadırlar. İşte böyle bir durumda ara formüller devreye girebilmektedir. Başörtülü kadınların iş yaşamlarında “peruk” formülü buna örnek olarak gösterilebilir.

2- Arkadaş Seçiminde Dindarlık Arama

Tablo 21

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Arkadaş Seçiminde Dindarlığın Önemi Dağılımı

CİNSİYET	ARKADAŞ SEÇİMİNDE DİNDARLIK						TOP LAM
		Her zaman	Çoğu zaman	Ara sıra	Benim için arkadaşlığı önemli, dindarlığı değil	Hiçbir zaman	
Kız	N	8	72	23	83	29	215
	%	3,7	33,5	10,7	38,6	13,5	100,0
Erkek	N	21	68	30	95	31	245
	%	8,6	27,8	12,2	38,8	12,7	100,0
Toplam	N	29	140	53	178	60	460
	%	6,3	30,4	11,5	38,7	13,0	100,0

$X^2 = 5.810$ SD = 4 P = 0.214 $p < 0.05$ Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu $P = 0.0214$ ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre arkadaş seçiminde dindarlığa önem verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 21’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre “arkadaş seçiminde arkadaşınızın dindar olmasına dikkat eder misiniz?” şeklindeki soruya verilen cevaplar görülmektedir.

Buna göre; arkadaş seçiminde dindarlığı “her zaman” arayan diyanlerde anlamlı çoğunlukta bir oran olmaması yanında, “çoğu zaman” diyanler kızlarda %33.5 oranında olurken erkeklerde %27.8 oranında görülmektedir.

Diğer taraftan, toplam frekans dağılımında %30.4 oranında arkadaş seçiminde “çoğu zaman” dindarlık arayan denirken, %38.7 oranında da “benim için arkadaşlığı önemli, dindarlığı değil” denmiştir.

Toplumumuzda bireyler, arkadaş gruplarına “arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim” atasözünden de hareketle büyük önem vermektedirler. Bu anlamda arkadaş seçimi önem kazanmaktadır. Fikri ve ideolojik düşünce yapıları arkadaş seçiminde etken olabilmektedir.

Ancak, tablo 21’den de hareketle değişen toplumsal algılar çerçevesinde arkadaş seçiminde de bir değişim yaşandığı ve bireylerin “arkadaşlığı önemli” düşüncesiyle (%38.7) sosyal ilişkilerdeki tutarlılığa vurgu yapmaya başladıkları söylenebilir.

Çalışma esnasında yapmış olduğumuz gözlem ve mülakatlar da bu sonucu destekler mahiyettedir.

3- Dini Eğitimi Alma Yerleri

Tablo 22

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Din Eğitimi Aldıkları Yer.Dağılımı

		DİNİ EĞİTİM ALINAN YER							TOP LAM
CİNSİYET		Camiden	Aileden	Okuldan	Resmi Kur'an kursundan	Özel kurslardan	Kendim araştırarak	Din eğitimi almadım	
Kız	N	16	81	47	19	13	17	22	215
	%	7,4	37,7	21,9	8,8	6,0	7,9	10,2	100,0
Erkek	N	42	98	35	13	22	16	19	245
	%	17,1	40,0	14,3	5,3	9,0	6,5	7,8	100,0
Toplam	N	58	179	82	32	35	33	41	460
	%	12,6	38,9	17,8	7,0	7,6	7,2	8,9	100,0

$\chi^2 = 16.830$ SD = 6 P = 0.010 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.010 ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre dini eğitim aldıkları yer arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 22’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre din eğitimlerini aldıkları yerler görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerden din eğitimi %7.4 oranında camiden alınırken erkek öğrencilerden %17.4 oranında olmaktadır.

Kadınlarda camiye gitme alışkanlığının pek yaygın olmasının bu konuda da etkili olduğunu düşünüyoruz. Yine, kız öğrencilerden din eğitimini “aileden” aldığını söyleyenler %37.7 oranında olurken erkeklerde % 40 oranında görülmektedir.

Diğer taraftan, toplam frekans dağılımında en yüksek oranda (%38.9) din eğitiminin “aileden” alındığı görülmektedir. Özellikle dindar aileler, çocuklarının kendileri gibi dindar olmalarını temin için cami, Kur’an kursu v.b. yerler yanında, gittikçe azalsa da aile içinde de din eğitime önem vermekte olduklarını düşünmekteyiz.

Ayrıca, gençlerin din eğitimi almaları noktasında Kur’an kurslarının (resmi ve özel toplam frekansı %14.6) etkisinin az olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle orta öğretimin kesintisiz sekiz yıla çıkartılmasının ve bu kurumların zaten çok yaygın hizmetlerinin olmamasının gençlerin dini eğitimindeki paylarını etkilediği kanaatindeyiz.

Genel olarak değerlendirdiğimizde, gençlerin din eğitimini cami (bu da yaz kursları şeklinde olmakta), aile ve okul üçlüsünden aldıkları anlaşılmaktadır.

Ancak son zamanlarda, gündelik yaşamın daha da yoğunluk kazanması ve toplumsal problemlerin artması sonucu ailelerin evde çocuklarının din eğitime yeteri kadar zaman ayıramadıkları gözlenmektedir.

4- Modernitenin Sunduğu Yaşam Tarzını Değerlendirme

Tablo 23

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre “Modernitenin Sunduğu Yaşam Tarzının İnsanı Mutsuz Ettiği” Görüşüyle İlgili Dağılımı

		MODERNİZM VE MUTLULUK					TOP LAM
CİNSİYET		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Kız	N	50	44	55	35	31	215
	%	23,3	20,5	25,6	16,3	14,4	100,0
Erkek	N	65	33	58	35	54	245
	%	26,5	13,5	23,7	14,3	22,0	100,0
Top lam	N	115	77	113	70	85	460
	%	25,0	16,7	24,6	15,2	18,5	100,0

$X^2 = 7.908$ SD = 4 P = 0.095 $p > 0.05$ Önemsiz.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.095 ve $p > 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımıyla modernitenin sunduğu yaşam tarzının insanı mutsuz ettiği görüş arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 23'te, çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımıyla “modernitenin sunmuş olduğu yaşam tarzının insanı mutsuz ettiği” görüş arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Ancak, geline süreçte, modernitenin sunmuş olduğu madde merkezli toplumsal yaşamın insanı yalnızlaştırıp umutsuzluğa ve mutsuzluğa yönelttiği, ruhsal açıdan tatminsizliğe ittiği de tartışılmaktadır.

Bu bağlamda, tablo 23'te bu konudaki sorduğumuz soruya verilen cevaplar toplam frekans dağılımında görülmektedir. Öğrencilerin %25'i bu konudaki soruya “kesinlikle katılıyorum” derken %16.7'si “katılıyorum” demek ve %24.6'sı “ka-

rarsızım” derken %15.2’si “katılmıyorum” demekte, %18.5’i de “kesinlikle katılmıyorum” diyerek modernizmin sunduğu yaşam tarzından memnuniyetini belirtmiş olmaktadır.

Buradan hareketle; Türk toplumunun büyük bir çoğunluğunun modernizmin sunduğu yaşam tarzının insanı mutsuzluğa götürdü düşüncesinde olduğunu söyleyebiliriz. Yapmış olduğumuz gözlem ve mülakatlar da bu görüşü desteklemektedir. Çağın getirdiği teknolojik yenilikler toplumsal yaşamı kolaylaştırırken “bireyselleşme” anlayışıyla da insanı yalnızlaştırmakta ve ruhsal boşluğa itmektedir. Geline süreçte yaşanan intihar olayları, aile faciaları, her gün medyaya yansıyan şiddet olayları, uyuşturucu kullanımı ve alkolizmdeki artış, bunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

5- Alış-Verişte Dindarlık Arama

Tablo 24

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Alış-Veriş Yapılan Kimsenin Dindarlığına Dikkat Etme Dağılımı

CİNSİYET	ALİŞ VERİŞ YAPILAN KİŞİNİN DİNDARLIĞINA DİKKAT					TOP LAM
	Her zaman	Çoğu zaman	Ara sıra	Hiçbir zaman		
Kız	N	21	35	59	100	215
	%	9,8	16,3	27,4	46,5	100,0
Erkek	N	21	41	84	99	245
	%	8,6	16,7	34,3	40,4	100,0
Top	N	42	76	143	199	460
Lam	%	9,1	16,5	31,1	43,3	100,0

$\chi^2 = 2.905$ SD = 3 P = 0.406 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.0406 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre alış veriş yapılan kişinin dindarlığına önem verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 24'te çalışmamıza katılan öğrencilerin alış veriş yaptıkları kimselerin dindarlığına önem vermeleri ile ilgili tutumları görülmektedir. Buna göre toplam frekans dağılımında; alış-veriş yapılan kimsenin dindarlığına dikkat etmede "her zaman" %9.1, "çoğu zaman" %16.5, "ara sıra" %31.1 ve "hiçbir zaman" diyenler %43.3 oranında temsil edilmektedir.

Bu bağlamda; en yüksek oranda "hiçbir zaman" (%43.3) şeklinde bir tercihin olması önemlidir. Toplumda dindar görüntü ile insanları aldatmanın artmış olması ve bu konudaki olumsuz propagandaların etkisi ile bireyler alış-verişlerinde görüntüden çok satıcının dürüstlüğüne, malın kalitesine, ucuzluğuna önem vermekte ve tercihlerini bu yönde kullanmaktadır. Toplumdaki "ne çıkarsa hacıdan hocadan çıkar" gibi algılar, özellikle alış-verişte insanları dini görüntüye vurgu yapan kimselere karşı dikkatli olmaya yöneltmiştir.

C. AİLE VE DİN

Türk toplumunda aile çok büyük bir öneme sahiptir. Nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği kurum olan aile toplumumuzun en hassas yapılarından birini oluşturur.²⁰ Türk aile yapısı insanımızın toplumsal problemler karşısında ayakta kalmasını sağlayan, ona dayanma gücü veren bir özelliğe sahiptir.

Bu bağlamda; Türk toplumu batılılaşma ve çağdaşlaşma yönünde yaşadığı bütün toplumsal değişmelere rağmen geleneksel yaşam tarzının büyük oranda etkin olduğu bir toplumdur. Özellikle, aile yaşamında, kız erkek birlikteliğinde muhafazakar tutum ve davranışlar örf-adet veya dini gerekçelerle büyük oranda sürdürüldüğü gözlenmektedir. Bu

20 Erkal, Sosyoloji, s. 93.

alandan İstanbul örnekleminde yapılan bir çalışmada; “modern hayatın gereği olan genç kız ve erkeklerin arkadaşlığında İslam dinince bir sakınca yoktur” görüşüne %69.7 oranında olumsuz cevap verilmesi²¹ önemlidir. Biz de, çalışmamız esnasında öğrencilere “evlilik öncesi bireylerin flört hayatı yaşamalarını nasıl buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar aşağıda görülmektedir.

1- Evlilik Öncesi Flört Yaşamına Bakış

Tablo 25

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Evlilik Öncesi Bireylerin Flört Hayatı Yaşamalarını Değerlendirme Dağılımı

EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRT HAYATI								
CİNSİYET		Kesinlikle doğru bulmuyorum	Doğru bulmuyorum	Fikrim yok	Kesinlikle doğru buluyorum	Bu zamanın bir gereğidir	Adayların birbirlerini tanımaları için gereklidir	TOPLAM
Kız	N	42	57	14	26	23	53	215
	%	19,5	26,5	6,5	12,1	10,7	24,7	100,0
Erkek	N _e	66	73	10	21	30	45	245
	%	26,9	29,8	4,1	8,6	12,2	18,4	100,0
Toplam	N	108	130	24	47	53	98	460
	%	23,5	28,3	5,2	10,2	11,5	21,3	100,0

$\chi^2 = 8.157$ SD = 5 P = 0.148 $p > 0.05$ Önemsiz.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.148 ve $p > 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyetlerine göre evlilik öncesi flört hayatı yaşama görüşü arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

21 Coşkun, a.g.e. s. 191.

Tablo 25'te, çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları ile evlilik öncesi flört hayatı yaşama görüşü arasında anlamlı bir ilişki olmaması yanında frekans dağılımına baktığımızda önemli sonuçlar çıktığını görüyoruz.

Buna göre; %23.5 oranında evlilik öncesi flört hayatını “kesinlikle doğru bulmuyorum” diyenler olurken, %28.3 oranında “doğru bulmuyorum” diyenler olmuştur. “kesinlikle doğru buluyorum” diyenler %10.2 olurken, %11.5 oranında “bu zamanın bir gereğidir” diyenler olmuş ve %21.3 oranında da “adayların birbirini tanımaları için gereklidir” şeklinde bir sonuç çıkmıştır.

Bu çerçevede; üniversite öğrencilerinin yaklaşık olarak yarı yarıya bu konuda olumlu veya olumsuz görüş sahibi oldukları söylenebilir.

Yaptığımız görüşmelerde de öğrencilerin bir kısmının flört hayatının artık “zamanın bir gereği” olduğunu ifade ederken, bir kıs mı da bizim aile hayatımıza, örf–adetlerimize ve kültürümüze uygun bir uygulama olmadığını belirtmişler, bu tür yaşam tarzlarıyla bizim aile yapımızın bozulacağını söylemişlerdir.

2- Kız Kardeşin Erkek Arkadaş Edinmesine Bakış

Bu konuda, çalışmamıza katılan erkek öğrencilere “sizin kız kardeşinizin bir erkek arkadaşının olmasını nasıl karşılırsınız?” diye sorduk. Verilen cevaplar tablo 26'da görülmektedir. Geleneksel yaşam tarzının yer yer sürdürüldüğü toplumumuzda erkek egemenliği etkinliğini bir çok toplumsal görüntülerde göstermektedir. Bu bağlamda, bazı erkeklerin kendileri çok rahat bir şekilde bir kız arkadaş ediniş flört hayatı yaşarken, bayan yakınları için aynı şeylere sıcak bakmadıklarını ifade ettikleri gözlenmiştir.

Tablo 26

Ankete Katılan Erkek Deneklerin Sınıf Dağılımına Göre Kız Kardeşinin Bir Erkek Arkadaşının Olmasını Değerlendirme Dağılımı

KIZ KARDEŞİN ERKEK ARKADAŞI OLMASINA BAKIŞ							
SINIFLAR		Kesinlikle karşı çıkırım	Görmezlikten gelirim	Rahatsız olurum ama engel olamam	Gayet normal karşılarım	O istedikten sonra her şey yapabilir	TOPLAM
1. sınıf	N	35	0	13	17	1	66
	%	53,0	,0	19,7	25,8	1,5	100,0
2. Sınıf	N	33	1	5	1	0	40
	%	82,5	2,5	12,5	2,5	,0	100,0
3. Sınıf	N	69	3	11	6	17	106
	%	65,1	2,8	10,4	5,7	16,0	100,0
Son Sınıf	N	23	3	11	6	0	43
	%	53,5	7,0	25,6	14,0	,0	100,0
Toplam	N	160	7	40	30	18	255
	%	62,7	2,7	15,7	11,8	7,1	100,0

$X^2 = 52.588$ SD = 12 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu $P = 0.000$ ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan erkek deneklerin sınıf dağılımına göre kız kardeşlerinin bir erkek arkadaşının olmasını değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 26'da çalışmamıza katılan erkek öğrencilerin kız kardeşlerinin erkek arkadaşlarının olmasını değerlendirme dağılımı görülmektedir. Buna göre; toplam frekans dağılımında; %62.7 oranında “kesinlikle karşı çıkırım” denirken %2.7 “görmezlikte gelirim” denmekte, %15.7 oranında “rahatsız olurum ama engel olamam” denirken %11.8 oranında “gayet normal karşılarım” denmekte ve %7.1 oranında da “o

istedikten sonra her şey yapabilir” denmektedir. Buna göre; erkek öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kız kardeşlerinin erke arkadaş edinmesini onaylamadıkları söylenebilir.

Bu durum, Türk toplumunda erkek egemenliğinin ve geleneksel yaşam tarzının belli ölçülerde sürdürüldüğünün göstergesi olabilir. Çünkü, modernizmin sunduğu yaşam tarzında kız erkek birlikteliğinin önünde bir kısıtlama kabul edilemez ve erişkin bireyler istediklerini yapmada özgür kabul edilmektedir. Diğer taraftan, sınıf dağılımlarına göre; “kesinlikle karşı çıkarım” diyenlerin en yüksek oranda ikinci ve üçüncü sınıflarda olması (%82.5 ve %65.1) manidardır.

3- Evlenilecek Adayda Aranacak Özellik

Tablo 27

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Evlenilecek Adayda Aranacak Özellik Dağılımı

		EVLENİLECEK ADAYIN ÖZELLİĞİ					
CİNSİYET		Güzelliği	Zenginliği	Dindarlığı	Zengin ve güzel olması	Dindar, zengin ve güzel olması	TOPLAM
Kız	N	9	20	50	37	99	215
	%	4,2	9,3	23,3	17,2	46,0	100,0
Erkek	N	54	11	61	25	94	245
	%	22,0	4,5	24,9	10,2	38,4	100,0
Toplam	N	63	31	111	62	193	460
	%	13,7	6,7	24,1	13,5	42,0	100,0

$X^2 = 36.497$ SD = 4 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre evlenilecek adayda aranacak özellik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 27’de çalışmamıza katılan öğrencilerin evlenecekleri adayda en çok aradıkları özellik dağılımı görülmektedir. Buna göre; %13.7 “güzelliği”, %6.7 “zenginliği”, %24.1 “dindarlığı”, %13.5 “zengin ve güzel olması” ve %42 oranında “dindar, zengin ve güzel olması” tercih edilmiştir.

Daha önce yapılmış benzer çalışmada %43.7 oranında “dini ve ahlaki değerlere bağlı olması” bulunmuştur.²²

Görüldüğü gibi, anketimize katılanların yarıya yakını evlenecekleri adayın dindar, zengin ve güzel olmasını istemektedirler.

Dindarlık, evlilikte önemli bir tercih sebebi olmaya devam etmektedir. Hz. Peygamberin (s.a.) evlenilecek adayda aranan özellik olarak “dindar olanı tercih etme” vurgusu, toplumumuzda etkinliğini devam ettirmektedir.

Ayrıca; cinsiyet dağılımına göre; evlilikte “güzelliği” tercih edenler kızlardan %4.2 olurken erkeklerde %22 oranında olmaktadır. “zengin ve güzel olması” şikkı kızlarda %17.2 oranında görülürken erkeklerde %10.2 olmaktadır.

22 Bayyigit, a.g.t. s. 131.

4- Evlenilecek Adayın Önceden Bir İlişki Yaşamış Olmasına Bakış

Tablo 28

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Evlenilecek Adayın Daha Önce Bir İlişkisinin Olmasını Değerlendirme Dağılımı

CİNSİYET		EVLİLİK ÖNCESİ İLİŞKİ			TOP LAM
		Hemen onu terk ederim	Yine de onunla evlenirim, geçmiş önemli değil	Fikrim yok	
Kız	N	62	73	80	215
	%	28,8	34,0	37,2	100,0
Erkek	N	126	65	54	245
	%	51,4	26,5	22,0	100,0
Top Lam	N	188	138	134	460
	%	40,9	30,0	29,1	100,0

$X^2 = 25.447$ SD = 2 P = 0.000 p<0.05 Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre evlenilecek adayın daha önce bir ilişkisinin olmasını değerlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 28'de çalışmamıza katılan öğrencilerin evlenecekleri adayın daha önce bir ilişkisinin olduğunu öğrendiklerinde ne yapacakları ile ilgili tercihleri görülmektedir. Buna göre; deneklerin %40.9'u "hemen onu terk ederim" derken %30'u "yine de onunla evlenirim, geçmiş önemli değil" demek ve %29.12'i de "fikrim yok" diyerek cevap vermede zorlandıkları görülmektedir.

Toplumumuzun geleneksel kültür anlayışında özellikle erkeklerde "namus, bekaret" gibi kavramlar büyük öneme sahiptir. Geline süreçte yaşanan tüm toplumsal değişimlere karşın bu konudaki toplumsal hassasiyetin devam ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan cinsiyet dağılımına göre baktığımızda; "hemen onu terk ederim" diyenlerin %28.8'i

kızlardan olurken %51.4'ü erkeklerden olmaktadır. “yine onunla evlenirim, geçmiş önemli değil” diyenlerin %34'ü kızlardan olurken %26.5'i de erkeklerden olmaktadır. Bu sonuçlar da yukarıda bahsettiğimiz geleneksel erkek tutumunu göstermektedir.

Tablo 29

Ankete Katılan Deneklerin Yaşadıkları Yerlere Göre Evlenilecek Adanın Daha Önce Bir İlişkinin Olmasını Değerlendirme Dağılımı

YAŞANILAN YER		EVLİLİK ÖNCESİ İLİŞKİ			TOP LAM
		Hemen onu terk ederim	Yine de onunla evlenirim, geçmiş önemli değil	Fikrim yok	
Köy ve Kasaba Gibi Yerde	N	33	21	20	74
	%	44,6	28,4	27,0	100,0
İlçede	N	34	38	62	134
	%	25,4	28,4	46,3	100,0
Nüfusu 150 binden daha az olan yerde	N	35	15	17	67
	%	52,2	22,4	25,4	100,0
Nüfusu 150 binden daha fazla olan yerde	N	50	46	29	125
	%	40,0	36,8	23,2	100,0
Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük şehirlerde	N	36	18	6	60
	%	60,0	30,0%	10,0	100,0
Toplam	N	188	138	134	460
	%	40,9	30,0	29,1	100,0

$\chi^2 = 42.041$ SD = 8 P = 0.000 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin yaşadıkları yer dağılımına göre evlenilecek adayın daha önce bir ilişkisinin olmasını değerlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 29’da ankete katılan öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları yer ile evlenecekleri adayın daha önce bir ilişkisinin olduğunu öğrendiklerinde verecekleri kararlar görülmektedir. Genel kabulde kırsaldan büyük kent merkezlerine doğru gidildiğinde geleneksel yaşam tarzında bir çözülme olduğu düşünülür.

Ancak, kitle iletişim araçlarının en ücra yerleşim yerlerine kadar ulaşması ve kırsal bölgelerle kent arasındaki ulaşım v.b. engellerin en aza indirilmesi ve sosyal yaşamın hızlanması sonucu köy-kent trafiğinin yoğunluk kazanması, eğitim imkanlarının artması gibi nedenler, kırsalla kent arasındaki kültürel farklılığı azaltmaktadır. Bu çerçevede, tablo 29’a baktığımızda yerleşim yerlerinin farklılığının evlenilecek adayın daha önce bir ilişkisinin olması durumunda verilecek kararlarda çok etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmamızın deneklerinin üniversite öğrencileri olmasının da bu konuda etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Üniversiteye gelmiş bir genç, yaşamlarıyla ilgili kararları ailelerinden bağımsız şekilde verebilirler. Mesela; evlenilecek adayın önceki ilişkisi öğrenildiğinde “hemen onu terk ederim” diyenler köy ve kasaba gibi yerde yaşayanlar %44.6 oranında temsil edilirken Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde yaşayanlar arasında %60 oranında temsil edilmektedir.

Bu bağlamda, göç olgusunun da önemli bir etken olduğu söylenebilir. Ülkemizde, özellikle son zamanlarda yaşanan terör, işsizlik v.b. toplumsal problemler sonucu kırsaldan büyük kent merkezlerine doğru hızlı bir nüfus akışı yaşanmaktadır. Bu nedenle, kentlerde “kent sosyalleşmesi” diyebileceğimiz kentsel yaşam kültürünün dejenere olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, toplumsal olaylarda, kentte yaşamak tek başına belirleyici bir etken olmaktan uzaktır.

D. DİN ve SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAM**1- Dini Emir ve Yasaklara Uyma**

Bireyin dindarlığını ve gündelik yaşamında dinin varlığını anlamının bir yolu da; dini emir ve yasaklara uyma durumudur. Biz de bu anlamda deneklere çeşitli sorular sorduk. Verilen cevaplar aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

Tablo 30

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyet Dağılımına Göre Dini Emir ve Yasaklara Uyma Dağılımı

DİNİ EMİR VE YASAKLARA UYMA							
CİNSİYET		Her zaman uymaya çalışırım	Çoğu zaman uymaya çalışırım	ara sıra	Çok dikkat etmiyorum ama bu durum beni huzursuz ediyor	Benim için bunların bir önemi yoktur	TOPLAM
Kız	N	56	73	55	15	16	215
	%	26,0	34,0	25,6	7,0	7,4	100,0
Erkek	N	64	74	40	40	27	245
	%	26,1	30,2	16,3	16,3	11,0	100,0
Toplam	N	120	147	95	55	43	460
	%	26,1	32,0	20,7	12,0	9,3	100,0

$X^2 = 15.194$ SD = 4 P = 0.004 p<0.05 Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.004 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre dini emir ve yasaklara uyma arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 30'da çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre dini emir ve yasaklara uyma dereceleri görülmektedir.

Kız ve erkek öğrenciler aynı oranda (%26) “her zaman uymaya çalışırım” derken, “çoğu zaman uymaya çalışırım” diyenler kızlarda %34, erkeklerde %30.2 olmaktadır.

Dini emirlere uymada “ara sıra” diyenler kızlarda %25.6 oranında olurken erkeklerde %16.3 oranında görülmektedir.

Dini emir ve yasaklara uymada “çok dikkat etmiyorum ama bu durum beni huzursuz ediyor” diyenler kızlarda %7 oranında görülürken erkeklerde %16.3 oranında görülmektedir. “benim için bunların bir önemi yoktur” diyenler kızlarda %7.4 oranında görülürken erkeklerde %11 oranında görülmektedir.

Bu bağlamda, dini emir ve yasaklara uymada kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek düzeyde dikkatli oldukları anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, toplam frekans dağılımı göz önüne alındığında toplumda dinin etkinliğinin büyük oranda devam ettiği söylenebilir.

Dini emir ve yasaklar için, “benim için bunların bir önemi yoktur” diyenlerin toplamda çok düşük oranda (%9.3) temsil edilmesi de toplumsal yaşamda dinin etkinliğinin sürdürdüğünü gösterir düşüncesindeyiz.

2- İçki Kullanımı

Tablo 31

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlerine Göre İçki İçme Dağılımı

CİNSİYET	İÇKİ İÇME DURUMU						TOP LAM
	Hiç içki içmedim ve haram olduğu için bundan sonra da içmem	Birkaç defa içtim	Sürekli içici değilim, ama bazen içerim	Din benim yediğime içtiğime karışmamalı	Canım istediği her zaman içerim		
Kız	N	139	35	20	7	14	215
	%	64,7	16,3	9,3	3,3	6,5	100,0
Erkek	N	145	28	40	16	16	245
	%	59,2	11,4	16,3	6,5	6,5	100,0
Top lam	N	284	63	60	23	30	460
	%	61,7	13,7	13,0	5,0	6,5	100,0

 $\chi^2 = 9.309$ SD = 4 P = 0.054 p>0.05 Önemsiz.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.054 ve p>0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre içki içme arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 31’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre dinen haram (yasak) kabul edilen içki içme ile ilgili durumları görülmektedir. Buna göre; “hiç içki içmedim ve haram olduğu için bundan sonra da içmem” diyenler kız öğrencilerde %64.7 oranında görülürken erkek öğrencilerde %59.2 oranında görülmektedir. Yine, “sürekli içici değilim ama bazen içerim” diyenler kızlarda %9.3 olurken erkeklerde %16.3 olmakta ve “Din benim yediğime içtiğime karışmamalı” diyenler; kız öğrencilerde %3.3 oranında görülürken erkek öğrencilerde %6.5 oranında görülmektedir.

Bu durumda, içki içme konusunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla dini yasağa daha fazla uydukları anlaşılmaktadır. Bu sonuçta, dine bağlılıkla birlikte, erkek öğrencilerin

daha bağımsız davranışlara sahip olmasının etkili olduğunu düşünüyoruz. Kız öğrenciler üzerinde aile ve çevre baskısı daha yoğundur.

Diğer taraftan, toplam frekans dağılımına baktığımızda; %61.7 oranında “hiç içki içmedim ve bundan sonra da haram olduğu için içmem” diyenlerin olması, toplumumuzda dinin içki içmeme hassasiyetine önem verildiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Başka bir çalışmada “içki içirim” diyenlerin oranı %11 bulunmuştur.²³ Bu sonuç da bizi destekler mahiyettedir.

Tablo 32

Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarına Göre İçki İçme Dağılımı

SINIF DAĞILIMI	İÇKİ İÇME DURUMU						TOPLAM
		Hiç içki içmedim ve haram olduğu için bundan sonra da içmem	Birkaç defa içtim	Sürekli içici değilim, ama bazen içirim	Din benim yediğime içtiğime karışmamalı	Canım istediği her zaman içirim	
1. sınıf	N	77	12	7	10	1	107
	%	72,0	11,2	6,5	9,3	,9	100,0
2. Sınıf	N	75	6	12	3	2	98
	%	76,5	6,1	12,2	3,1	2,0	100,0
3. Sınıf	N	67	26	25	7	11	136
	%	49,3	19,1	18,4	5,1	8,1	100,0
Son Sınıf	N	65	19	16	3	16	119
	%	54,6%	16,0	13,4	2,5	13,4	100,0
Toplam	N	284	63	60	23	30	460
	%	61,7	13,7	13,0	5,0	6,5	100,0

$\chi^2 = 47.787$ SD = 12 P = 0.000 p<0.05 Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin sınıf dağılımına göre içki içme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

23 Coşkun, a.g.e. s. 163.

Tablo 32’de çalışmamıza katılan öğrencilerin sınıf dağılımlarına göre içki içme durumları arasındaki ilişki görülmektedir. “hiç içki içmedim ve bundan sonra da haram olduğu için içmem” diyenler birinci sınıflarda %72 oranında olurken son sınıfta bu oran %54.6’dır. “Canım istediği her zaman içerim” diyenler birinci sınıflarda %0.9 iken son sınıflarda %13.4’tür. “birkaç defa içtim” diyenler birinci sınıflarda %11.2 iken, üçüncü sınıflarda %19.1 ve son sınıflarda %16’dır.

Bu bağlamda, üniversite ortamında arkadaş ve çevre etkisiyle bazı öğrencilerin içki kullanmaya başladığını veya en azından denediğini söyleyebiliriz.

3- Dini Sorunları Çözme

Tablo 33

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Dini Sorunlarını Kimle Konuştuğu Dağılımı

		DİNİ SORUNLARI KONUŞMA					
CİNSİYET		Aile içerisinde tartışır ve çözümleriz	Dinle ilgili yetkili kişilere sorarım	Dinle ilgili kitaplardan okur, öğrenirim	Arkadaşlar arasın da tartışırız	Benim için dinin önemi yoktur	TOPLAM
Kız	N	34	55	75	38	13	215
	%	15,8	25,6	34,9	17,7	6,0	100,0
Erkek	N	19	84	63	57	22	245
	%	7,8	34,3	25,7	23,3	9,0	100,0
Toplam	N	53	139	138	95	35	460
	%	11,5	30,2	30,0	20,7	7,6	100,0

$X^2 = 15.563$ SD = 4 P = 0.004 p<0.05 Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.004 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre dini sorunlarını konuştukları kişiler arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 33'te çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre dini sorunlarını konuştukları yerler görülmektedir. Dini sorunları "aile içerisinde tartışır ve çözümleriz" diyenler kız öğrencilerde %15.8 oranında olurken, erkek öğrencilerde %7.8 olmaktadır. "Dinle ilgili yetkili kişilere sorarım" diyenler kızlarda %25.6 olurken erkeklerde %34.3 olmakta, "dinle ilgili kitaplardan okur, öğrenirim" diyenler kızlardan %34.9 olurken, erkeklerde %25.7 olmaktadır. Yine, "arkadaşlar arasında tartışırız" diyenler kızlardan %17.7 oranında görülürken erkeklerde %23.3 oranında görülmekte ve "benim için dinin önemi yoktur" diyenler kızlardan %6 olurken erkeklerde %9 oranında olmaktadır.

Bu bağlamda; öğrencilerin dini meselelerini büyük oranda din ile ilgili kimselere sorarak, dini kitaplara başvurarak ve arkadaşlar arasında tartışarak çözmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, kız öğrencilerin ailelerine daha fazla bağımlı olmalarından, erkeklerden yüksek oranda dini sorunlarını da ailede çözmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Bireyin dini yaşamındaki görüntülerinden biri de; zor bir durumla karşılaştığında, bir felakete uğranıldığında yapılan davranışlardır. Bu bağlamda, dua etme, adak adama, türbe-yatır ziyaretleri gibi uygulamalar öne çıkmaktadır. Biz de; uygulamamız esnasında deneklere "çok zor bir durumla karşılaştığınızda, başınıza bir felakete geldiğinde aşağıdakilerden hangisini yaparsınız? Diye sorduk. Verilen cevaplar tablo 34'te görülmektedir.

4- Zorda Kalındığında Yapılan İşlemler

Tablo 34

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Zorda Kalındığında Yapılan İşler Dağılımı

		ZORDA KALINDIĞINDA YAPILAN İŞLER					
CİNSİYET		Doğruyu bulmada yardım etmesi için Allah'a dua ederim	Adak adarım, türbe ve yatırları ziyaret ederim	Yukardaki her iki şıkta da yaparım	Her şeyin çözümünü vardır derim, böyle şeylere itibar etmem	fikrim yok	TOPLAM
Kız	N	137	5	48	24	1	215
	%	63,7	2,3	22,3	11,2	,5	100,0
Erkek	N	133	12	39	53	8	245
	%	54,3	4,9	15,9	21,6	3,3	100,0
Toplam	N	270	17	87	77	9	460
	%	58,7	3,7	18,9	16,7	2,0	100,0

$\chi^2 = 18.361$ SD = 4 P = 0.001 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.001 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre zorda kalındığında yapılan işler arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 34'te çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre zorda kalındığında yapılan işler ile ilgili tutumları görülmektedir. “Doğruyu bulmada yardım etmesi için Allah'a dua ederim” diyenler; kız öğrencilerden %63.7 oranında olurken erkek öğrencilerde %54.3 olmakta, “adak adarım, türbeleri, yatırları ziyaret ederim” diyenler; kızlardan %2.3 olurken erkeklerden %4.9 olmakta ve “ bu her iki şıkta da yaparım” diyenler; kızlardan %22.3 olurken erkeklerden %15.9 oranında olmaktadır.

Öte yandan, “her şeyin çözümü vardır, böyle şeylere itibar etmem” diyenler; kızlardan %11.2 oranında olurken erkeklerden %21.6 oranında olmaktadır.

Bu bağlamda, zor bir durumla karşılaştıklarında veya başlarına bir felaket geldiğinde kız öğrencilerin erkeklere oranla daha yüksek bir oranda dua etme, türbe-yatır ziyareti gibi uygulamalara başvurdukları anlaşılmaktadır.

5- Dinin Giyim-Kuşama Müdahalesine Bakış

Tablo 35

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Dinin İnsanın Giyim-Kuşamına Karışması İle İlgili Düşünce Dağılımı

CİNSİYET	DİN GİYİM KUŞAMA KARIŞMALI MI?					TOPLAM
		Evet, din insanın dış görünüşünü de düzenlemeli	Din gündelik hayata çok müdahale etmemeli	Din şekle değil kalbe bakar,önemli olan kalp temizliğidir	Din kesinlikle insanın yaşamına müdahale etmemeli	
Kız	N	125	26	59	5	215
	%	58,1	12,1	27,4	2,3	100,0
Erkek	N	114	36	73	22	245
	%	46,5	14,7	29,8	9,0	100,0
Toplam	N	239	62	132	27	460
	%	52,0	13,5	28,7	5,9	100,0

$X^2 = 12.404$ SD = 3 P = 0.006 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.006 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre dinin insanın giyim- kuşamına müdahale etmesi düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 35'te çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre “size göre, din insanın giyim-kuşamına karışmalı mı?” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. “Evet din insanın dış görünüşünü de düzenlemeli” diyenler; kız öğrencilerden %58.1 oranında olurken erkeklerden %46.5 oranında olmaktadır.

“Din gündelik hayata çok müdahale etmemeli” diyenler; kızlardan %12.1 oranında olurken erkeklerde %14.7 oranında olmakta, “din şekle değil kalbe bakar, önemli olan kalp temizliğidir” diyenler; kız öğrenciler arasından %27.4 oranında olurken erkek öğrencilerde %29.8 oranında olmaktadır. “Din kesinlikle insanın yaşamına müdahale etmemeli” diyenler kızlar arasından %2.3 oranında olurken erkeklerden %9 oranında olmaktadır.

Modernitenin topluma sunduğu yaşam modelleri çerçevesinde; dinin gündelik hayat içinde görünür olması bazı bireyler tarafından tartışılmaktadır. Kimilerine göre; din bireyin gündelik yaşamından elini çekmeli ve şekilsel boyuttan ziyade ahlaki boyutunda yaşanmalıdır.

Bu anlayışa göre din, bireyin kalbine indirgenmekte ve “kalp temizliği” bağlamında ele alınmaktadır. Gündelik yaşama çok müdahale etmemelidir.

Tablo 35’te; frekans toplamında %13.5 oranında “din gündelik hayata çok müdahale etmemeli” denmesi ve %28.7 oranında da “din şekle değil kalbe bakar, önemli olan kalp temizliğidir” şikkının seçilmesi önemlidir. Toplumda bazı bireyler dini kabullenmekle birlikte, toplum yaşamında şeklen var olmasına itiraz eder görünmektedirler. Yaptığımız görüşmelerden; bu anlayışta olan öğrencilerin, dinin toplumsal yaşama müdahalesini ve giyim-kuşama bir şekil sunmasını “bireyin özgürlüklerinin kısıtlanması” şeklinde algıladıklarını gördük.

6- Üniversitenin Dini Yaşama Etkisi

Gençlik ve din ilişkisi açısından; Üniversite ortamının gençlerin dini yaşamını nasıl etkilediği önem kazanmaktadır. Üniversite; gençlere fikir ve düşüncelerinin şekillendi-

ği, olgunlaştığı, kendilerine özgü dünya algılarının oluştuğu bir ortam sunmaktadır.

Bu anlamda; gençlerin hayatlarında üniversite öncesi ve sonrası diye iki yaşam biçiminin oluştuğu gözlenmektedir. Biz de; anket uygulamasında öğrencilere; “üniversiteye geldikten sonra, öncesine göre dini yaşantınızda nasıl bir değişim oldu?” diye sorduk. verilen cevaplar tablo 36’da görülmektedir.

Tablo 36

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyete Göre Üniversiteye Geldikten Sonra Dini Yaşamlarındaki Değişiklik Dağılımı

CİNSİYET		ÜNİVERSİTEDE DİNİ YAŞAMDA DEĞİŞİM						TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	
Kız	N	76	66	39	14	10	10	215
	%	35,3	30,7	18,1	6,5	4,7	4,7	100,0
Erkek	N	60	85	44	24	31	1	245
	%	24,5	34,7	18,0	9,8	12,7	,4	100,0
Toplam	N	136	151	83	38	41	11	460
	%	29,6	32,8	18,0	8,3	8,9	2,4	100,0

$\chi^2 = 23.469$ SD = 5 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu $P = 0.000$ ve $p < 0.05$ mantırlılık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre üniversiteye geldikten sonra dini yaşantılarındaki değişiklik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- Dini yaşantım daha da güzelleşti, daha bilinçli hale geldim.
- 2- Bir değişiklik olmadı
- 3- Dini yaşantımdan uzaklaşmaya başladım
- 4- Her geçen gün dini yaşantıdan daha da uzaklaşıyorum, ama çok üzülüyorum

5- Din gibi bütün bağlarımdan kurtuldum, artık özgürüm

6- Önceden dini yaşantım yoktu, ama artık dinimi yaşama-ya çalışıyorum.

Tablo 36'da çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre üniversiteye geldikten sonra dini hayatlarındaki değişikliklerle ilgili görüşleri görülmektedir.

Buna göre; “dini yaşantım daha da güzelleşti, daha bilinçli hale geldim” diyenler; kızların %35.3'ü olurken erkeklerin %24.5 olmaktadır. “Dini yaşantımdan uzaklaşmaya başladım” diyenler; kızların %18.1 olurken erkeklerin de % 18'i olmakta, “her geçen gün dini yaşantıdan daha da uzaklaşıyorum, ama çok üzülüyorum” diyenler kızların %6.5'i olurken erkeklerin %9.8'i olmaktadır.

“Din gibi bütün bağlarımdan kurtuldum, artık özgürüm” diyenler; kızların %4.7'si olurken erkeklerin %12.7'si olmakta ve buna karşın; “önceden dini yaşantım yoktu, ama artık dinimi yaşamaya çalışıyorum” diyenler; kızların %4.7'si olurken erkeklerin %0.4'ü olması anlamlıdır.

Buradan çıkaracağımız sonuç; üniversite ortamının gençlerin dini anlayışları ve yaşayışlarında önemli bir etkiye sahip olduğudur. Yaptığımız gözlem ve mülakatlara göre; öğrencinin arkadaş çevresi, aile yapısı, önceden aldığı dini eğitim ve okuduğu kitaplar üniversite yaşamını belirlemektedir.

Tablo 37

Ankete Katılan Deneklerin Sınıflarına Göre Üniversiteye Geldikten Sonra Dini Yaşamlarındaki Değişiklik Dağılımı

SINIFLAR		ÜNİVERSİTEDE DİNİ YAŞAMDA DEĞİŞİM						TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	
1. sınıf	N	20	42	23	9	7	6	107
	%	18,7	39,3	21,5	8,4	6,5	5,6	100,0
2. Sınıf	N	46	27	22	3	0	0	98
	%	46,9	27,6	22,4	3,1	,0	,0	100,0
3. Sınıf	N	29	47	10	26	19	5	136
	%	21,3	34,6	7,4	19,1	14,0	3,7	100,0
Son Sınıf	N	41	35	28	0	15	0	119
	%	34,5	29,4	23,5	,0	12,6	,0	100,0
Toplam	N	136	151	83	38	41	11	460
	%	29,6	32,8	18,0	8,3	8,9	2,4	100,0

$X^2 = 91.789$ SD = 15 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu $P = 0.000$ ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin sınıf dağılımına göre üniversiteye geldikten sonra dini yaşantılarındaki değişiklik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

1- Dini yaşantım daha da güzelleşti, daha bilinçli hale geldim.

2- Bir değişiklik olmadı

3- Dini yaşantımdan uzaklaşmaya başladım

4- Her geçen gün dini yaşantıdan daha da uzaklaşıyorum, ama çok üzülüyorum

5- Din gibi bütün bağlarımın kurtuldum, artık özgürüm

6- Önceden dini yaşantım yoktu, ama artık dinimi yaşamaya çalışıyorum.

Üniversite ve din ilişkisi açısından öğrencilerin sınıf dağılımlarına göre dini yaşamlarında farklılıklar olabilmektedir. Tablo 37'de çalışmamıza katılan öğrencilerin bu konudaki durumları görülmektedir.

Buna göre; “dini yaşamım daha da güzelleşti, daha bilinçli hale geldim” diyenler birinci sınıflarda %18.7 olurken son sınıfta %34.5 oranında görülmektedir. “Dini yaşamımdan uzaklaşmaya başladım” diyenler; birinci sınıfta %21.5 oranında görülürken son sınıfta %23.5 oranında görülmektedir. “Din gibi bütün bağlarımdan kurtuldum” diyenler; birinci sınıfta %6.5 olurken son sınıfta %12.6 oranında olmaktadır.

Buradan hareketle; üniversite ortamında öğrencilerin dini yaşamı sınıflara göre değişiklik gösterdiğini, sınıflar arasında dalgalanmalar olduğunu söylemek mümkündür.

7- Dini Törenlere Bakış

Dinin toplumsal görüntülerinden birisi de mevlit, sünnet, cenaze v.b. gibi dinsel törenlerdir. Bu tür törenlerin toplumsal bütünleşmedeki rolü yadsınamaz.

Bu yönüyle hiçbir fikir, felsefe, ideoloji dinin yerini tutamaz ve onun toplum hayatını kuşatıcı, düzenleyici ve bütünleştirici etkisine sahip değildir.²⁴ Hele bizim toplumumuz söz konusu olunca; bu tür törenlerin önemi bir kat daha artmakta ve toplumsal dayanışmanın güzel bir örneğini göstermektedir.

Bu bağlamda; İslam, toplum yaşamının bütün alanları için bir takım dini hükümler, formüller, ibadetler, törenler ortaya koymuş ve bunlarla toplumsal kaynaşmayı hedeflemiştir. Türk toplumu bu uygulamaları kendi örf ve adetleriyle harmanlamış ve içselleştirmiştir. Doğum, sünnet, evlenme, ölüm gibi kişi ve toplum hayatında bir safhadan bir başkasına geçişi ifade eden önemli olayların, törenle-

24 Bayyigit, a.g.t. s. 115.

rin dini kalıplar içerisinde ortaya konulması, dinin toplum hayatını bütünleştirici yönüyle yakından ilgilidir.²⁵ Ancak, geline sünnet; yaşanan toplumsal değişimlere bağlı olarak bu tür uygulamalara toplumsal ilginin azaldığı da bir gerçektir.

Kültürün genç nesillere aktarımı noktasında bu tür törenler gençlere iyi sunulmadığından, gençlerin ilgisinin her geçen gün biraz daha azaldığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda; anket uygulaması esnasında öğrencilere “toplumsal hayatımızda önemli bir yeri olan (mevlit, sünnet, cenaze v.b.) gibi dini törenlere ilgi duyar katılır mısınız?” diye sorduk. Verilen cevaplar Tablo 38’de görülmektedir:

Tablo 38,

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dini törenlerle ilgili tutumları Dağılımı

DİNİ TÖRENLERLE İLGİLİ TUTUM						
CİNSİYET		Böyle törenleri sever ve istekle katılırım	Mecbur kalmadıkça gitmem, gittiğim de sıkılırım hemen bitmesini istem.	Böyle törenleri hiç sevmem ve katılmam	Fikrim yok	TOP LAM
Kız	N	69	78	24	44	215
	%	32,1	36,3	11,2	20,5	100,0
Erkek	N	109	85	37	14	245
	%	44,5	34,7	15,1	5,7	100,0
Top lam	N	178	163	61	58	460
	%	38,7	35,4	13,3	12,6	100,0

$\chi^2 = 25.730$ SD = 3 P = 0.000 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre dini törenlerle ilgili tutum ve davranışlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 38’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımıyla dini törenlerle ilgili tutum ve davranışları görülmektedir. Buna göre; “böyle törenleri sever ve istekle katılırım” diyenler; kızların %32.1’i olurken erkeklerin %44.5’i olmaktadır.

Dini törenlere “mecbur kalmadıkça gitmem, gittiğimde de sıkılırım hemen bitmesini isterim” diyenler; kızların %36.3’ü olurken erkeklerin %34.7’si olmakta ve “böyle törenleri hiç sevmem ve katılmam” diyenler; kızların %11.2’si olurken erkeklerin %15.1’i olmaktadır. Ayrıca; kızların %20.5’i ve erkeklerin %5.7’si de bu konuda “fkrım yok” şıkkını işaretleyerek net bir tutum göstermemişlerdir.

Bu bağlamda araştırma evrenimizde genel frekans dağılımına göre %38.7 oranında “böyle törenleri sever ve istekle katılırım” denmesi, dini törenlerin hala toplumda belli düzeyde benimsendiğinin bir göstergesi şeklinde algılanabilir. %35.4 oranında “mecbur kalmadıkça gitmem, gittiğimde de sıkılırım hemen bitmesini isterim” tercihinin olması, toplumda dini törenlere karşı tepkinin de olduğunu göstermektedir.

Yaptığımız mülakatlarda genelde bu törenlerin sıkıcılığından, monotonluğundan, form olarak yenilenmemesinden dolayı şikayetler belirtilmiştir. Zamana ve yaşanan toplumsal değişmelere uyum sağlayamaması bu tür törenlerin toplumsal etkinliğini azaltmaktadır. Dini törenlerin temel sunumlarından biri olan “mevlit”in hem cenazede hem düğünde, acıda-sevinçte aynı formatla öteden beri icra edilir olması, törenlere olan ilginin azalmasının bir nedenidir.

8- Dünya ve Kader Algısı

Daha önce de belirtildiği gibi; her din inananlarına inanç ve ibadetler sistemi yanında bir dünya görüşü, dünya algısı da

sunmaktadır. İnananların hayata bakışları, genelde dinlerinin verdiği bu bakış açıları tarafından şekillendirilir.

Bütün dinlerin dünya algısının, ahiret inancı (cennet, cehennem, hesap, yargılanma) ve kader inancı (her şeyin insan doğmadan önce Yaratıcı tarafından belirlenmiş olması, bilinmesi, alın yazısı) etrafında oluştuğu görülmektedir. Bazıları dünyaya hiç önem vermezken bazılarında hem dünya hem de ahiret vurgusu öne çıkmakta ve hatta bazı yorumlarda dünyaya daha fazla değer verilmektedir.

İslam'ın dünya algısı da genel olarak ahiret ve kader inancı ile birlikte ele alınmaktadır. İslama göre, bu dünya ahiret hayatına hazırlanma içindir ve bir imtihan yeridir.²⁶ İnsan bu dünyada yaptıklarının karşılığını öbür dünyada görecektir.

Ancak, öbür dünyanın da kazanılabilmesi için bu dünyanın da iyi olması, bu dünyanın da ihmal edilmemesi gerekmektedir. Dünya-ahiret dengesi her zaman gözetilmeli. "Hiç ölmeyecek misin gibi dünya için, yarın ölecek misin gibi de ahiret için çalış" hadisi bu dengeyi ifade etmektedir.

Zaman içerisinde İslam'ın dünya algılayışında da farklı yorumlar oluşmuştur. Bazı yorumcular tarafından bu dünyanın önemsizliğine aşırı vurgu yapılmış ve Müslümanların bu dünyaya fazla çalışmalarını yadırgayan anlayışlar ortaya çıkmıştır.

Ancak, bu türden züht ve takva görüşlerinin İslam aleminde yayılması, Müslüman toplumların diğer toplumlara göre geri kalmalarına zemin hazırlayıcı gelişmeler olarak kabul edilmiştir.²⁷

Türk toplumunun engin tarihi tecrübesi İslam'ın temel mantığını anlama konusunda ona rehberlik etmiş ve dün-

26 Kur'an'ı Kerim, mülk / 67 / 2

27 Perşembe, Erkan, Toplumsal Değişme ve Din İlişkileri (Ordu İlinin İki Köyünde Karşılaştırmalı Bir Alan Araştırması, A.Ü. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara, 1991, s. 200.

ya-ahiret dengesini kurmada ona yardımcı olmuştur. Ancak, zaman zaman tarih içerisinde yaşanan ihtilaflardan da etkilendiği görülmüştür.

İslam inanç esasları arasında yer alan ve tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de tartışması devam eden kader konusu halk arasındaki algılanışıyla, bilimsel araştırmalardaki algılanışı arasındaki farklar sebebiyle bütün Müslüman toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da “alın yazısı” anlayışıyla yanlış anlaşılmalara neden olabilmektedir.²⁸ Böyle bir anlayışla insan kaderin önünde etkisiz bir eleman gibi görülmekte, iradesiz bir varlık gibi algılanabilmektedir.

Böyle olunca da, insanın çalışıp çabalaması boşunaymış gibi kabul edilmekte ve mücadele azmi kırılmaktadır. Çünkü, çalışması boşunadır, kaderinde ne varsa onu yaşayacaktır. Alın yazısını değiştirmek mümkün değildir.

Toplumumuzun batı toplumları karşısında geri kalış nedenlerinin birisi de bu anlayış olduğu söylenmektedir. Oysa İslam, böyle bir kader anlayışını öngörmekte ve “cûzi irade” formülüyle insanın kendi tercihlerini kendisinin seçtiğini belirtmektedir.²⁹

Bu bağlamda, biz de araştırma evrenimizden seçtiğimiz örneklem kitleye dünya-ahiret algısını anlamak için “bu dünya önemli değildir, önemli olan öbür dünyadır” düşüncesi-ne katılıyor musunuz ve kader anlayışında, “alın yazısı” algısını ölçmek için “sizin kader anlayışınıza aşağıdaki ifadelerden hangisi uymaktadır?” diye sorduk. Verilen cevaplar aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

28 Akyüz, a.g.t., s.111.

29 Ahiret ve kader Konusunda Geniş Bilgi için Bakınız: Sofuoğlu, M. Cemal, İslam Dini Esasları, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 1997, s.122-145.

Tablo 39

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Dünya Algısı İle İlgili Görüş Dağılımı

DÜNYA ALGISI İLE İLGİLİ DÜŞÜNCE							
CİNSİYET		Katılıyorum, tamamen doğru buluyorum	Biraz katılıyorum	Yanlıştır, böyle bir düşünceye katılmıyorum	Her iki dünya da önemlidir	Öbür dünya diye bir şey yoktur, sadece bu dünya vardır	TOPLAM
Kız	N	46	28	25	106	10	215
	%	21,4	13,0	11,6	49,3	4,7	100,0
Erkek	N	77	27	43	92	6	245
	%	31,4	11,0	17,6	37,6	2,4	100,0
Top lam	N	123	55	68	198	16	460
	%	26,7	12,0	14,8	43,0	3,5	100,0

$X^2 = 12.683$ SD = 4 P = 0.013 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.013 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre dünya algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır:

Tablo 39'da çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre "bu dünya önemli değildir. Önemli olan öbür dünyadır" düşüncesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

"Katılıyorum, tamamen doğru buluyorum" diyenler; kızların %21.4 olurken erkeklerin % 31.4'ü olmaktadır. "Yanlıştır böyle bir düşünceye katılmıyorum" diyenler; kızların %11.6'sı olurken erkeklerin %17.6'sı olmakta ve "her iki dünya da önemlidir" diyenler; kızların %49.3'ü olurken erkeklerin %37.6'sı olmaktadır. Bu bağlamda, toplam frekans dağılımında %26.7 oranında "bu dünya önemli değildir. Önemli olan öbür dünyadır" düşüncesi için "katılıyorum ve tamamen doğru buluyorum" denmesi önemlidir.

Gelinen süreçte bütün toplumsal değişmelere rağmen toplumumuzda İslam'ın "dünyayı dışlayıcı" yorumunun etkin olduğu söylenebilir. Ancak, %43 oranında "her iki dünyanın da önemlidir" denmesi de İslam'ın dünya – ahiret dengesini gözetten temel anlayışına uygun bir yapının olduğunu göstermektedir. Yapılan gözlem ve mülakatlarda da öğrenciler, dünya kazanılmadan bu zamanda dinin de iyi yaşanılmayacağını, dünya için çalışmanın da ibadet olduğunu söylemişlerdir.

Tablo 40

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Kader Anlayışı Dağılımı

		KADER ANLAYIŞI						
CİNSİYET		İnsan kendi kaderini kendisi çizer	Her şey Allah'tandır, insanın elinde fazla bir şey yoktur	Allah insanın niyetine göre verir	Alın yazısını değiştirmeye imkan yoktur	Allah kişinin işlerine göre kaderini yazar dolayısıyla sorumlu olur	Kader diye birşey yoktur	TOPLAM
Kız	N	58	41	24	20	71	1	215
	%	27,0	19,1	11,2	9,3	33,0	,5	100,0
Erkek	N	69	36	12	19	80	29	245
	%	28,2	14,7	4,9	7,8	32,7	11,8	100,0
Toplam	N	127	77	36	39	151	30	460
	%	27,6	16,7	7,8	8,5	32,8	6,5	100,0

$\chi^2 = 30.145$ SD = 5 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre kader anlayışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 40'ta çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre kader algıları görülmektedir. "İnsan kendi kaderini kendisi çizer" diyenler; kızların %27'si olurken erkeklerin %28.2'si olmakta, "her şey Allah'tandır insanın elinde fazla bir şey yoktur" diyenler; kızların %19.1'i olurken erkeklerin %14.7'si olmaktadır. "Allah kişinin işlerine göre kaderini yazar, dolayısıyla yaptıklarından sorumlu olur" diyenler; kızların %33'ü olurken erkeklerin %32.7'si olmaktadır.

Toplam frekans dağılımına baktığımızda; çalışma evrenimizde "kaderci" (insanı etkisiz eleman kabul eden, rüzgarın önündeki çöp gibi gören anlayış) ve "alın yazısı" (insanın dünyaya gelmeden önce her şeyinin alınaya yazılı olduğu ve bunu değiştirmenin mümkün olmadığı anlayış) bakış açısının toplumda fazla bir yer bulmadığını görüyoruz.

Kaderciliği temsil ettiğini düşündüğümüz "Her şey Allah'tandır insanın elinde fazla bir şey yoktur" diyenlerin oranı %16.7 ve "alın yazısı" anlayışı da %8.5 oranında görülmektedir. Diğer taraftan; "insan kendi kaderini kendisi çizer" diyenlerin oranı %27.6, "Allah kişinin işlerine göre kaderini yazar, dolayısıyla yaptıklarından sorumlu olur" diyenler de %32.8 oranında görülmektedir. %7.8 oranında olan "Allah insanın niyetine göre verir" diyenler de düşünüldüğünde; insanın kaderini belirlemede etkin olduğunu kabul eden görüşün toplumda hakim görüş olduğunu söyleyebiliriz.

Yaşanan toplumsal değişmelere bağlı olarak, Ülkemizde eğitim seviyesinin yükselmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, görsel ve basılı dini yayınların artması sonucu bireyler daha rasyonel düşünce yapısına sahip olmaya başladığı söylenebilir.

Daha önce toplumumuzun dini hayatı üzerine yapmış olduğumuz bir çalışmada kader inancını “alın yazısı” şeklinde önceden belirlenmiş değişmez bir yasa olarak anlayanların oranı %55.2 oranında³⁰ bulunmuştu. Diğer taraftan Celalettin Çelik; “Kaderci” ve “alın yazısı” şeklindeki kader anlayışını şehirle irtibatı daha yoğun olan özellikle genç kuşaklarda daha düşük oranda görüldüğünü ifade etmektedir.³¹ Üniversite öğrencilerinin oluşturduğu araştırma evrenimizde “kaderci” ve “alın yazısı” algısının düşük olması bu anlamda önemlidir.

9- Toplumun Dindarlığına Bakış

Gelinen süreçte, din ile ilişkileri değerlendirmede toplumda farklı bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Bazı görüşlerde; “ahir zaman” vurgusuyla toplumun her geçen gün dinden daha da uzaklaştığı ve bu yüzden de huzurun kalmadığı düşüncesi dillendirilirken, bazılarında da; toplumun taklidi, geleneksel din anlayışından tahkiki, bilinçli bir din anlayışına, şekilcilikten ziyade dinin özünü kavrama anlayışına gidildiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan dini tamamen dışlayıcı, bir hurafeler bütünü olarak gören bir bakış açısı da ortaya çıkmaktadır. Çalışmamız esnasında zaman zaman yaptığımız mülakatlarda da bu görüşlerin varlığını test ettik.

Ayrıca, öğrencilerin toplumun din ilişkilerini değerlendirmeleri bağlamında; çalışmamızda uygulamış olduğumuz ankette; “size göre toplumun din ile ilişkisi nasıldır?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

30 Abuzar, Celil, Sosyal Değişme ve Din İlişkileri (Şanlıurfa Örneği), OMÜ. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi, samsun, 2003, s. 81.

31 Çelik, a.g.e., s. 210 - 211.

Tablo 41

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Toplumun Din İle İlişkisini Değerlendirme Dağılımı

CİNSİYET		TOPLUM DİNDARLIĞINI DEĞERLENDİRME							TOP LAM
		1	2	3	4	5	6	7	
Kız	N	44	35	70	6	34	10	16	215
	%	20,5	16,3	32,6	2,8	15,8	4,7	7,4	100,0
Erkek	N	35	40	62	11	70	0	27	245
	%	14,3	16,3	25,3	4,5	28,6	,0	11,0	100,0
Toplam	N	79	75	132	17	104	10	43	460
	%	17,2	16,3	28,7	3,7	22,6	2,2	9,3	100,0

$X^2 = 26.747$ SD = 6 P = 0.000 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.000 ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre toplumun din ile ilişkilerini değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Seçenekler:

- 1- Toplum dini açıdan daha bilinçli hale geliyor.
- 2- Her geçen gün toplum dine daha fazla yöneliyor.
- 3- Toplum her geçen gün dinden daha çok uzaklaşıyor.
- 4- Toplumda dine olan ihtiyaç azalıyor.
- 5- Toplum dinden uzaklaştığı için sorunlar her geçen gün daha da artıyor.
- 6- Toplum dinden uzaklaştıkça daha da gelişiyor.
- 7- Din adına toplum sömürülüyor.

Tablo 41'de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına göre; "size göre toplumun din ile ilişkisi nasıldır?"

sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. “Toplum dini açıdan daha bilinçli hale geliyor” diyenler; kızların %20.5’i olurken erkeklerin %14.3’ü olmaktadır. “Toplum her geçen gün dinden daha uzaklaşıyor” diyenler; kızların %32.6’sı olurken erkeklerin %25.3’ü olmaktadır. “toplum dinden uzaklaştığı için sorunlar her geçen gün daha da artıyor” diyenler; kızların %15.8’i olurken erkeklerin %28.6’sı olmaktadır.

Bu anlamda erkeklerin kızlara oranla daha fazla karamsar oldukları görülmektedir.

Toplam frekans dağılımına baktığımızda; toplum - din ilişkileri açısından “toplumun her geçen gün dinden uzaklaştığı şeklinde” olumsuz, kötümser görüşlerin yanında, “toplumun daha da bilinçlendiği” şeklinde iyimser görüşlerin de olduğu görülmektedir.

Toplumun kurtuluşunu dinden kopmasında gören, dini bir sömürü aracı olarak değerlendiren anlayışların da varlığı anlaşılmaktadır.

Gözlem ve mülakatlarımızda geleneksel din anlayışına ve şekilciliğe aşırı vurgu yapan öğrencilerin toplumun din anlayışı konusunda daha olumsuz bir görüşe sahip oldukları görülmüştür.

Özellikle; giyim-kuşam, kız-erkek birlikteliği, kuşaklar arası saygı ve sevgi tutumları açısından bu tür olumsuz değerlendirmeler olmaktadır. Bunun yanında; dini okuyarak, araştırarak öğrenmeye çalışan, dinin ahlaki boyutuna daha fazla vurgu yapan bir anlayışın yükselmekte olduğundan hareketle iyimser bir anlayış da ortaya çıkmaktadır.

10- Misyonerlik Konusuna Bakış

Toplumumuzda önemli bir tartışma konusu da misyonerliktir. Öteden beri, Hristiyan dünyasının kendi dinlerini yaymak ve bir anlamda hegemonyalarını da kabul ettirebilmek için bir takım siyasi çalışmalara girdikleri bilinen bir gerçektir. Özellikle, bizim toplumumuz tarih boyunca bu türden çalışmalara hep şahit olmuştur.

Bu bağlamda son günlerde Ülkemizde Misyonerlik faaliyetlerinin arttığı görülmekte, hatta bu faaliyetleri yürütenlere karşı zaman zaman sert tutumlar da olabilmektedir. Hatta basına da yansıyan bazı cinayetler de olduğu malumdur.

Tam da bu aşamada; bu tür faaliyetler, “inanç ve düşünce hürriyeti” bağlamında; herkesin kendi inanç ve düşüncesini anlatma, yayma hakkı olarak da yorumlanabilmektedir.

Diğer taraftan; insanların ekonomik yoksunluğu ve işsizliği gibi bir takım zaafları kullanılarak kendilerine taban oluşturma faaliyetleri şeklinde değerlendirmeler de olmakta ve bu şekliyle Ülkemizin üniter yapısına karşı bir tehdit unsuru olarak görülebilmektedir.

Zaman zaman medyada haber konusu da olan, özellikle büyük kentlerdeki apartman altı kilisevari oluşumlar, dernekler faaliyetleriyle ister istemez duyarlı bazı vatandaşları tedirgin edebilmektedir.

Bu bağlamda; anket uygulamasında öğrencilere “Misyonerlik faaliyetleri” konusundaki düşüncelerini sorduk. Şüphesiz, toplumumuzun en üst eğitim alan bireyleri olarak üniversite öğrencilerinin bu konudaki görüşleri önemlidir. Verilen cevaplar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 42

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Misyonerlik Konusunu Değerlendirme Dağılımı

		MİSYONERLİK KONUSUNDA DÜŞÜNCE				
CİNSİYET		Kesinlikle karşı çıkıyorum, böyle şeylere izin verilmemeli	Bunlar toplumumuzu sömürmek için tuzaktır	Herkes kendi inancını istediği her yerde anlatabilmeli	Fikrim yok	TOPLAM
Kız	N	62	44	98	11	215
	%	28,8	20,5	45,6	5,1	100,0
Erkek	N	93	36	112	4	245
	%	38,0	14,7	45,7	1,6	100,0
Toplam	N	155	80	210	15	460
	%	33,7	17,4	45,7	3,3	100,0

$X^2 = 9.283$ SD = 3 P = 0.026 p<0.05 Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.026 ve p<0.05 manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre misyonerlik faaliyetlerini değerlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 42’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre misyonerlik konusundaki düşünceleri görülmektedir. “Kesinlikle karşı çıkıyorum, böyle şeylere izin verilmemeli” diyenler; kızların %28.8’i olurken erkeklerin %38’i olmaktadır. Buradan, erkek öğrencilerin daha yüksek bir oranla karşı tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Misyonerlik faaliyetlerine; “Bunlar toplumumuzu sömürmek için tuzaktır” diyenler; kızların %20.5’i olurken erkeklerin %14.7’si olmaktadır.

Diğer taraftan; “herkes kendi inancını istediği her yerde anlatabilmeli” diyenler; kızların %45.6’sı olurken erkeklerin %45.7’si olmaktadır. Görüldüğü gibi ankete katılan deneklerin yarıya yakını misyonerlik faaliyetlerini “inanç hürriyeti” açısından değerlendirmektedir. Ancak, toplam frekans dağılımına baktığımızda da yarıdan fazla bir oranla karşı bir duruşun olduğunu görmekteyiz.

Çalışma esnasında konu ile yapmış olduğumuz görüşmelerde karşı düşünce belirten öğrenciler; bu konunun “inanç hürriyeti şeklinde algılanabilmesinin mümkün olmadığını söylemişlerdir. Çünkü; bu insanlar bir takım siyasi gayelerle hareket edip insanımızın ekonomik ve işsizlik gibi bir takım yoksunluklarından yararlanarak kendilerine bir “arka bahçe” oluşturma çabası içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

11- Kutsal Mekanları Ziyaret

Din, toplumsal hayatta farklı bir takım uygulama alanları bulabilmektedir. Zaman zaman toplum, kendi örf ve adetleri ile dini inancını birleştirip ortaya bir sentez çıkarabilmektedir. Bu tür uygulamalardan birisi de; kutsal kabul edilen türbe, yatır gibi mekanlarla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Toplum, otoritelerin bütün uyarılarına rağmen, böyle yerlere aşırı bir kutsiyet atfederek bazı uygulamalarla bir beklenti içerisinde girebilmektedir.

Bu bağlamda Peygamberler Şehri olarak da adlandırılan Şanlıurfa; halkın kutsal olarak gördüğü bir çok mekanlara sahiptir. Şanlıurfa’nın dini ve kültürel hayatının oluşumunda bu mekanların büyük etkisi vardır. Yapılan araştırmalarda da Şanlıurfa’nın bir çok medeniyete beşiklik etmiş olduğu görülmekte ve tarihi yapıları, anıtları, ören yerleri bu bilgileri desteklemektedir.³²

32 Kırkcıoğlu, A. Cihat, Şanlıurfa Su Mimarisi, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1993, s. 9.

Bu çerçevede, Şanlıurfa il merkezinde bulunan ve “dergah” olarak bilinen mekanla, “Hz. Eyyüb Makamı” hala İl’in dini ve kültür hayatının canlı olarak yaşanmasını sağlayan mekanlardandır. Buralar, din turizmi bağlamında, özellikle bahar ve yaz aylarında gerek yurt içinden ve gerekse yurt dışından oldukça yoğun bir ziyaret trafiğine sahne olmaktadır.

Bu anlamda, “Dergah” sadece bir mekan değil birkaç kutsal mekanı birden içermektedir. Hz. İbrahim’in doğduğu mağaranın ve buradan çıkan suyun, dergahın Şeyhi olarak bilinen Dede Osman-ı Avni’nin de türbesinin ve tarihi mezarlığın da avlusunda olduğu Dergah Camii, Hz. İbrahim’in ateşe atıldığı sanılan kale ve temsili mancınıklar, Hz. İbrahim’in ateşe düştüğü, Allah’ın ateşe İbrahim’i yakma emri doğrultusunda ateşin suya ve odun, kömür kalıntılarının da balıklara dönüştüğü kabul edilen “Balıklı Göl” mekanlarının bulunduğu geniş bir tarihi yapıdan oluşmaktadır.

Diğer taraftan, “Hz. Eyyüb Makamı” ise; bir Peygamber olan Hz. Eyyüp’ün vücudunun, tedavisi olmayan bir hastalığa yakalanması sonucu kokuşmaya başlamasıyla şehirden uzaklaşıp uzun bir süre hastalığına sabrederek eşi ile birlikte bir mağarada yaşamaya başlaması ve daha sonra da, Allah’ın duasını kabul etmesi sonucu O’na mağaradan bir su çıkartılması ve bu su ile banyo yapıp içerek şifa bulmasının yaşandığı kutsal mağaranın da içerisinde olan tarihi bir Camidir. Genel olarak Şanlıurfa İl merkezinde bu iki tarihi yapı ön plana çıksa da bunların dışında da bir çok tasavvuf büyüklerine atfedilen mekanlar, makamlar, tarihi han ve çarşılar bulunmaktadır.

Bu bağlamda, özellikle “Dergah ve çevresi” ile “Hz. Eyyüb Makamı” yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmek-

tedir. Bunlara dayalı olarak bir çok dini motifler, uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Dergah Camiinde, tam tarihi bilinmemekle birlikte, yüzyıllardır Kadiri geleneğine bağlı kabul edilen toplu zikir her sabah ve ikinci namazlarından sonra devam etmekte ve hatta, Cumhuriyetin ilk yıllarında tekke ve zaviyelerin kapatılmasına karşın, bu zikir özel izinle kesintisiz devam etmiştir.³³

Diğer taraftan, hem Hz İbrahim'in doğduğu mağarada çıkan su ve hem de Hz. Eyyüp'ün çile çektiği mağaradan çıkan su kutsal kabul edilmekte, insanlar çeşitli sebeplerle şifa niyetiyle bu sudan içmektedirler. Hatta, İl dışından gelen ziyaretçiler bu suyu, aynı "zemzem" gibi yanlarında evlerine de götürmektedirler.

Ayrıca, yine dua ve dilek tutma gibi çeşitli sebeplerle "balıklı göl"de bulunan balıklara gölün kenarında bulunan "yemcilerden" yem alarak balıklara atılmakta ve bununla kutsal bir görev yerine getirilmiş kabul edilmektedir. Bu balıklar kutsal kabul edildiği için kesinlikle yenilemez, eğer yenilmeye kalkılırsa, insanın başına bir sürü belaların geleceğine inanılmaktadır. Hatta, bütün uyarılara rağmen geçmişte bu balıkları yemeye kalkışan kimselerin başlarına gelen olaylar, halkın arasında korku ve kutsallık içinde anlatılmaktadır. Dolayısı ile bu kutsallık, yüzyıllarca bu gölün ve balıkların yaşamasına da neden olmuştur.

Bu çerçevede, bu kutsal mekanlar Şanlıurfa için ekonomik yönden de yarar sağlamakta, gerek yurt dışından ve gerekse yurt içinden her gün yoğun bir şekilde ziyarete gelen insanlar, aynı zamanda bir sürü harcamalar da yaparak Şehrin ekonomisine katkıda bulunmaktadırlar.

33 Tenik, Ali, "Sosyo-Psikolojik Açıdan Zikir ve Şanlıurfa Dergah Camii Örneği" Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl, 3, Sayı, 8, Ocak-Haziran 2002, s. 105-107.

Son zamanlarda, Ülkelerin din turizmini önemli bir ekonomik kaynak olarak görmesi sonucu, bu kapsamda yatırımlara da ağırlık verilmektedir. Bu çerçevede, Ülkemizde de bu alanda yeni projeler geliştirilmekte ve özellikle “GAP” Projesi ile dünyanın gözü Şanlıurfa’nın da içinde bulunduğu Güneydoğu bölgemize çevrilmekte olduğundan, burada var olan din turizmini daha canlı hale getirmek üzere bir takım projeler oluşturulmaktadır.

Bu bağlamda, Şanlıurfa Valiliği tarafından Dergah ve Çevresini içine alan Ülkemizin en büyük tarihi ve kültürel çevre düzenleme projesi olan “Dergah-Balıkli Göl Projesi” 1992 yılında faaliyete başlamış olup bugün projenin tamamına yakın bölümü bitirilmiş, ziyaretçi ailelerin dinlenip piknik yapabilecekleri park alanları, alış-veriş merkezleri, oto parklar ve oteller olmak üzere uygun bir ziyaret ortamı hazırlanmıştır.³⁴

Ayrıca, yine bu proje kapsamında, Dergah- Balıklı Göl çevresinde “İnanç Turizmi” bağlamında, bir “Dinler Parkı Projesi” düşünülmüş ve burada, bütün dinlerin önemli kutsal mekanlarının sembolik maketlerinin de olacağı, bir Kilise, bir Havranın da olacağı çeşitli dini motifleri içeren bir park yürürlüğe konulmuştur. Ancak, Şanlıurfa halkının bir kısmının, projeyi misyonerlik faaliyetlerinin bir uzantısı gibi değerlendirmesinden ciddi toplumsal tepkiler de ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda biz de öğrencilere; “Şanlıurfa’da bulunan ve kutsal mekanlardan kabul edilen Balıklıgöl, Dergah, Hz. Eyüp Makamı gibi yerleri” ziyaret durumlarını sorduk. Verilen cevaplar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

34 Öztürk, İbrahim, Sabır Kahramanı Eyyüb Peygamber ve Şanlıurfa, Elif Matbaası, Şanlıurfa, (Tarihsiz), s. 91-92.

Tablo 43

Ankete Katılan Deneklerin Cinsiyetlere Göre Kutsal kabul Edilen Mekanları Ziyaret Dağılımı

		KUTSAL KABUL EDİLEN MEKANLARI ZİYARET				
CİNSİYET		Buraları kutsal kabul ediyor sık sık ziyaret ediyor huzur bul	Buraları kutsal kabul ediyor fırsat buldukça ziyaret ediyorum	Kutsal kabul etmiyorum ama arada bir ziyaret ediyorum	Buraları kutsal kabul etmiyorum ve ziyaret de etmem	TOPLAM
Kız	N	67	111	30	7	215
	%	31,2	51,6	14,0	3,3	100,0
Erkek	N	59	111	58	17	245
	%	24,1	45,3	23,7	6,9	100,0
Toplam	N	126	222	88	24	460
	%	27,4	48,3	19,1	5,2	100,0

$\chi^2 = 11.677$ SD = 3 P = 0.009 $p < 0.05$ Önemli.

Buna göre; Ki Kare analiz sonucu P = 0.009 ve $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde olduğundan deneklerin cinsiyet dağılımına göre kutsal kabul edilen mekanları ziyaret etme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 43'te çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre Şanlıurfa'da bulunan kutsal kabul edilen mekanları ziyaret etmeleri görülmektedir. "buraları kutsal kabul ediyor ve sık sık ziyaret ediyor huzur buluyorum" diyenler; kızların %31.2'si olurken erkeklerin %24.4'ü olmaktadır. Anlaşıldığı gibi kız öğrenciler erkeklere oranla daha yüksek bir oranda kutsal mekanları ziyaret etmektedir. Şanlıurfa örnekleminde "Kutsal Mekan ve İnsan İlişkisi"³⁵ üze-

35 Yeğin, Hüseyin İbrahim, Kutsal Mekan ve İnsan İlişkisi, OMÜ. Sosyal Bil. Enst. Samsun, 2003, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 66.

rine yapılan çalışma da bunu destekler niteliktedir. Bu sonuç, genellikle bayanların daha duygusal bir yapıda olmalarıyla izah edilmektedir.

“Buraları kutsal kabul ediyor ve fırsat buldukça ziyaret ediyorum” diyenler; kızların %51.6’sı olurken erkeklerin %45.3’ü olmaktadır. “Buraları kutsal kabul etmiyorum ama arada bir ziyaret ediyorum” diyenler; kızların %14’ü olurken erkeklerin %23.7’si olmaktadır.

Bu bağlamda toplam frekans dağılımına baktığımızda; deneklerin büyük oranda kutsal kabul edilen mekanları kutsal kabul edip ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır. “Toplumumuzun kutsal mekanlara büyük değer verdiği ve bu anlamda bir beklenti içerisinde buraları ziyaret ettiği” tezinin elde ettiğimiz bu sonuçlarla da desteklendiğini görmekteyiz. Yine; türbe ziyareti yapanların oranı Niyazi Akyüz’ün çalışmasında %68.1³⁶ ve Celaleddin Çelik’in çalışmasında da %66.1 olarak³⁷ bulunmuştur.

36 Akyüz, a.g.t. s. 180.

37 Çelik, a.g.e., s. 213.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada temel amacımız; Tanzimatla gün yüzüne çıkan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte "Muasır Medeniyetler Seviyesine Çıkma", "Batılılaşma", "Çağdaşlaşma" gibi argümanlarla dillendirilen modernleşme sürecindeki toplumumuzun din-toplum etkileşimini, üniversite gençliği örneklemiyle incelemek olmuştur. Üniversite gençliği toplumun aynasıdır. Toplumun her katmanından gelen öğrencileriyle bütün renklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu yönüyle toplum incelemelerinde önemli bir örneklem oluşturur. Ayrıca, geleceğin yöneticilerini, elit sınıfını yetiştirmesi açısından toplumun yarınını anlamamıza yardımcı olur.

19 ve 20. yüzyılla başlayan toplumlara hızlı ve yoğun bir değişim yaşatan modernite akımı, başta din olmak üzere gündelik yaşamın büyük oranda geleneksel örf ve adetlerle belirlendiği Türk toplumunu da etkilemiş ve yer yer kültürel çatışmalara yol açtığı görülmüştür. Bir anlamda din, gelenek ve modernite, toplumun gündelik yaşamında yer edinme yarışına girmiştir. Gelineen süreçte bu durumun hala devam ettiği gözlenmektedir.

Bu bağlamda, yaşanan bu sürece dayalı olarak Türk toplumu, hızlı bir toplumsal değişim-dönüşüm yaşamaktadır. Bu değişim ve dönüşüm sonucu toplumsal ilişkilerde, toplumun din ve dünya anlayışında, gündelik yaşamında önemli farklı anlayış ve tutumlar ortaya çıkmaktadır. Din de modernitenin karşısında kendisini sorgulayıp yeni görüntü, kimlik ve argümanlarla toplumsal yaşamda varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.

Gelinen noktada; “dinin modernitenin karşısında zamanla yok olacağı” tezinin çok da gerçekçi olmadığı görülmektedir. Modern yaşam tarzı, bireylere ve toplumlara vaat ettiği mutluluğu temin edememiştir. Modern zaman insanı, her geçen gün daha da mutsuzlaşmakta, teknolojik ve maddi alandaki gelişmeler onu daha da yalnızlaştırmaktadır. Modernitenin madde merkezli dünya anlayışı bireyin manevi yapısını görmezlikten gelmekte ve tatminsiz bırakmaktadır. Böyle olunca da, toplum yeniden kendisine ait olana, geleceğe ve dine yönelmektedir.

Ancak, toplum dine yeniden dönerken yer yer dini modern anlayışlarla melezleştirmektedir. Modern yaşam tarzıyla dinin ve geleneğin yaşam tarzı arasında gel-git yaşayan toplum ikisi arasında sıkışınca, çözüm olarak kendisine göre “ara formüller” geliştirmektedir. Dolayısıyla, bir yönüyle dinsel, diğer yönüyle seküler bir toplumsal yapı karşımıza çıkmaktadır. Toplumumuzun gündelik yaşamında bunun örneklerini fazlasıyla görmek mümkündür. Özellikle ticari hayatta banka ve faiz gibi ilişkilerde bu durum açık bir şekilde görülmektedir.

Gelinen süreçte, son zamanlarda Türk toplumunda din-toplum ilişkileri açısından “Avrupa İslamı” “Euro İslamı” gibi adlandırmalar da yapılan bir toplumsal yapı ortaya çıkmaktadır. Toplumumuz, bir taraftan modernitenin sundu-

ğu yaşam zevklerinden vazgeçemezken, diğer taraftan dinin emir ve yasakları karşısında kayıtsız da kalamamaktadır. Böyle olunca da biraz ondan biraz bundan, yeri geldiğinde Cuma namazında yeri geldiğinde içki sofralarında olan bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede, Türk toplumunun gündelik yaşamında din toplum ilişkileri bağlamında ortaya çıkan bu değişim-dönüşümleri, Harran Üniversitesi Öğrencileri örnekleminden hareketle, farklı değişkenler açısından tespit etmeye ve anlamaya çalıştık.

Üniversite, toplumun farklı renklerini barındıran bir kültür havzasıdır. Farklı kültür ve anlayışlarla bir etkileşim içerisine giren üniversite gençliğinin, üniversite öncesi ve sonrası arasında az ya da çok bir değişim-dönüşüm yaşadığı tespit edilmiştir. Bu değişim-dönüşümde öğrencilerin dini anlayışı ve yaşayışı da etkilenmektedir.

Bu bağlamda, çalışmamız sonucunda; “cinsiyet bağımsız değişkeni başta olmak üzere, sınıf, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yer, ailenin ekonomik durumu, baba mesleği ve ailenin dindarlığına göre üniversite gençliğinin gündelik yaşamını din farklı şekillerde etkilemektedir” şeklindeki varsayımımız büyük oranda doğrulanmıştır. Her şeye rağmen din, gündelik yaşamda önemli bir belirleyici etken olarak varlığını sürdürmektedir.

Dini düşünce açısından, tablo 9'da çalışmamıza katılan öğrencilerin genel frekans dağılımına baktığımızda, dinin Allah tarafından gönderilmiş dünya ve ahiret nizamı olduğu %77 gibi büyük oranda kabul edildiği görülmektedir.

Ayrıca, tablo 10'da toplam frekans dağılımı da göz önüne alındığında; öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun dini inanç, değer ve ibadetlere karşı olumlu baktıkları ve be-

nimsedikleri anlaşılmaktadır. Dini inanç, ibadet ve emirleri “arzu ve istekle benimsiyorum” %31.1 ve “genellikle benimsiyorum” %41.5 oranında görülmesi bu açıdan anlamlıdır. Diğer taraftan dini tamamen dışlayan bir tutum içerisinde olanların oranının genel toplamda %4.3 ve %5.2 oranında görülmesi, Türk toplumunun din ile bir şekilde ilgili olduklarını, benimsediklerini gösterir düşüncesindeyiz.

Yine, üniversite gençliği dinin inanç boyutuyla ilgili olarak özelde Allah inancı olmak üzere; bir sorgulama içine girdiği, taklidi ve tahkiki inanç biçimi şeklinde, veya ret ya da şüpheci anlayış içinde bir farklılaşmayı yaşadığı görülmüştür. Örnek olarak; tablo 11’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre Allah inancı ile ilgili dağılımlarında; Allah’ın varlığı konusunda rasyonel veya tahkiki yani; Allah’ın varlığına kesin bir şekilde inanıp bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum diyenler; kız öğrencilerde %44.2 iken erkek öğrencilerde %52.2 oranında görülmektedir. Yine; Allah’a inanıyorum ve bu konuda delile gerek duymuyorum diyenler; kız öğrencilerde %35.3 iken erkek öğrencilerde %14.3 oranında görülmektedir.

Buna göre; erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha sorgulamacı bir anlayışla yüksek oranda “rasyonel, tahkiki” inanca sahip olduklarını söyleyebiliriz. Diğer taraftan, değişen anlayışlar çerçevesinde Allah’a inanmakla birlikte çözemedikleri hususların olduğunu söyleyen şüphe içerisinde olan bazı öğrencilerin olduğu da gözlenmiştir.

Üniversite gençliğindeki bu farklılık, yine özelde namaz ibadeti olmak üzere dinin ibadet boyutunda da yaşanmaktadır. Tablo 13’te çalışmamıza katılan öğrencilerin namaz kılma durumlarına baktığımızda; öğrencilerin %14.1’i sürekli beş vakit namaz kılarken %24.8’i namazını sürekli kılmakla birlikte bazen kaçırmakta, %29.6’sı ara sıra, %7’si cu-

madan cumaya, %3'ü sadece bayramlarda namaz kılmaktadır. Diğer taraftan, öğrencilerin %12.2'si önceden namaz kılardım ama şimdi kılmıyorum derken %4.6'sı hiç namaz kılmadığını belirtmekte, %1.3'ü benim için namazın önemi yoktur derken %3.5'i de önemli olan kalp temizliğidir, namaza gerek yoktur demektedir.

Buna göre; düzenli namaz kılma alışkanlığının yüksek olmaması yanında, “hiç namaz kılmam ve benim için namazın önemi yoktur” diyenlerin toplamda %6 gibi düşük oranda olması, öğrencilerin gündelik yaşamında bir şekilde namazla ilişkili olduklarını gösterir düşüncesindeyiz.

Diğer taraftan; %12.2 oranında üniversiteye gelmeden önce namaz kılarken şimdi kılmadıklarını belirten öğrencilerin olması da üniversite ortamının dini hayatı etkilediği anlamına gelebilir. Öğrencilerin arkadaş çevresi, bulundukları ortamlar ve önceden sağlam bir dini eğitim almamış olmaları gibi faktörler dini yaşantılarını etkilemektedir.

Ayrıca, gündelik yaşamı şekillendirme, kontrol etme bakımından dini emir ve yasaklarda da benzer farklılıklar görülmektedir. Zaman zaman, bir tarafta dinin direktifleri diğer tarafta “zamanın icapları!” arasında kalan üniversite öğrencilerinin bir ikilem içerisinde oldukları görülmektedir. Buna bağlı olarak davranış farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda; “herhangi bir konuda karar verirken dine uygun olup olmadığına dikkat eder misiniz?” şeklindeki soruya verilen cevaplar tablo 19'da görülmektedir. Buna göre, toplam frekans dağılımında %35.2 oranında dine uygunluk aranırken %40.4 oranında “evet, ancak bu zamanda her şeyi dine uydurmak çok zor” denilmekte, %14.3 oranında “hayır, alacağım kararlarda dine uygunluk çok önemli değil” denirken %10 oranında da “hayır, din benim alacağım kararlarda hiç önemli değil” denmektedir.

Buna göre; öğrencilerin %40.4 gibi yüksek oranda gündelik yaşamlarında dini uygulamalarla toplumsal gerçeklikler arasında ikilem yaşadığı söylenebilir. Bu sonuçtan hareketle, Türk toplumunun yaşadığı toplumsal değişmelere bağlı olarak zaman zaman dini inançları ile sunulan yaşam tarzı arasında kaldığı da söylenebilir. Bu durumda toplumumuzun kendilerine göre ara formüller geliştirme yoluna başvurduğu bir gerçekliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, cinsiyet dağılımına göre; arada fazla bir fark olmamakla birlikte; “evet, ancak bu zamanda her şeyi dine uydurmak çok zor” diyenler kızlardan %41.9 oranında olurken erkeklerde %39.2 oranında olmaktadır. Bu durumda kız öğrencilerin gündelik yaşamlarını dine uydurma noktasında erkeklerden daha fazla zorluk çektikleri söylenebilir.

Yine, “gündelik hayatınızda yaptığınız bir iş din ile çatırırsa ne yaparsınız?” sorusuna verilen tablo 20'deki cevaplar da Türk toplumunun gündelik hayatında dinin yerini anlama adına önemli olduğunu düşünüyorum.

Buna göre; “o işi yapmaktan vazgeçerim” diyenlerin %14.4'ü kız öğrencilerden olurken %29.4'ü erkek öğrencilerden olmaktadır. “Bir orta yol bulmaya çalışırım” diyenlerin %54.9'u kızlardan olurken %41.6'sı erkeklerden olmaktadır. “O işi yaparım, ancak içim rahat etmez” diyenlerin %21.4'ü kızlardan olurken %5.3'ü erkeklerden olmaktadır.

Diğer taraftan; “din dünya işlerine karışmamalı” diyeler kızlardan %3.3 oranında olurken erkeklerde %11.8 oranında olmaktadır. Yine “din benim işlerimde önemli değil” diyenler kızlarda %6 oranında temsil edilirken erkeklerde %11.8 oranında temsil edilmektedir.

Bu bağlamda tablo 20'ye göre; toplam frekans dağılımında %47.8 oranında gündelik yaşamda dini çatırma durumunda

“bir orta yol bulmaya çalışırım” diye cevap verilmesi, Türk toplumunda dini değerler ile yaşanan toplumsal değişmelerin getirdiği yaşam tarzları arasında ikilemlerin olduğu ve ara formüller üretilerek bu ikilemlerin aşılmaya çalışıldığını desteklemektedir.

Toplumumuz, hem dini inançlarının gerekliliklerinden vazgeçememekte hem de kendilerine göre dini kabullerle çatışır görünen ve gündelik yaşam için bir zorunluluk haline gelen bir takım yeni uygulamalardan da kendilerini alamtamaktadır. İşte böyle bir durumda ara formüller devreye girebilmektedir. Başörtülü kadınların iş yaşamlarında “peruk” formülü buna örnek olarak gösterilebilir.

Diğer taraftan, yine, dinin toplumsal boyutu açısından, üniversite gençliğinin gündelik yaşamında arkadaş seçiminde, alış-verişte, kız-erkek ilişkilerinde, giyim-kuşamda, dünya algılamalarında gelenek-modernlik ikileminde farklılıkların yaşandığı görülmüştür.

Toplumdaki kız-erkek birlikteliklerini anlama açısından; “evlilik öncesi bireylerin flört hayatı yaşamlarını nasıl buluyorsunuz?” şeklindeki soruya verilen cevaplar önemlidir. Tablo 25’te; %23.5 oranında evlilik öncesi flört hayatını “kesinlikle doğru bulmuyorum” diyenler olurken, %28.3 oranında “doğru bulmuyorum” diyenler olmuştur. “kesinlikle doğru buluyorum” diyenler %10.2 olurken, %11.5 oranında “bu zamanın bir gereğidir” diyenler olmuş ve %21.3 oranında da “adayların birbirini tanımaları için gereklidir” şeklinde bir sonuç çıkmıştır.

Bu çerçevede; üniversite öğrencilerinin yaklaşık olarak yarı yarıya bu konuda olumlu veya olumsuz görüş sahibi oldukları söylenebilir. Yaptığımız görüşmelerde de öğrencilerin bir kısmı, flört hayatının artık “zamanın bir gereği” olduğunu ifade ederken, bir kıs mı da bizim aile hayatımıza, örf

– adetlerimize ve kültürümüze uygun bir uygulama olmadığını belirtmişler, bu tür yaşam tarzlarıyla bizim aile yapımızın bozulacağını söylemişlerdir.

Yine bu anlamda, çalışmamıza katılan erkek öğrencilere “sizin kız kardeşinizin bir erkek arkadaşının olmasını nasıl karşılırsınız?” diye sorduğumuz soruya ilginç cevaplar verilmiştir. Verilen cevaplar tablo 26’da görülmektedir. Geleneksel yaşam tarzının yer yer sürdürüldüğü toplumumuzda erkek egemenliği etkinliğini bir çok toplumsal görüntülerde göstermektedir. Bu bağlamda, erkeklerin kendileri çok rahat bir şekilde bir kız arkadaş edinip flört hayatı yaşarken, bayan yakınları için aynı şeylere sıcak bakmadıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Ayrıca, bu konuda yine; “evleneceğiniz adayın daha önce başka birisi ile ilişki kurmuş olduğunu öğrendiğinizde ne yaparsınız?” sorusuna verilen tablo 28’deki cevaplar da önemlidir. Buna göre; deneklerin %40.9’u “hemen onu terk ederim” derken %30’u “yine de onunla evlenirim, geçmiş önemli değil” demekte ve %29.1’i de “fikrim yok” diyerek cevap vermede zorlandıkları görülmüştür.

Toplumumuzun geleneksel kültür anlayışında özellikle erkeklerde “namus, bekaret” gibi kavramlar büyük öneme sahiptir. Geline süreçte yaşanan tüm toplumsal değişmelere karşın bu konudaki toplumsal hassasiyetin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan cinsiyet dağılımına göre baktığımızda; “hemen onu terk ederim” diyenlerin %28.8’i kızlardan olurken %51.4’ü erkeklerden olmaktadır. “yine onunla evlenirim, geçmiş önemli değil” diyenlerin %34’ü kızlardan olurken %26.5’i de erkeklerden olmaktadır. Bu sonuçlar da yukarıda bahsettiğimiz geleneksel baskın erkek tutumunu göstermektedir.

Günümüzde din-toplum etkileşimi açısından en çok tartışılan konulardan birisi de dinin bireylerin giyim-kuşamlarını düzenleme eğilimidir. Bu çerçevede; Tablo 35'te çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre "size göre din insanın giyim-kuşamına karışmalı mı?" sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir.

"Evet din insanın dış görünüşünü de düzenlemeli" diyenler; kız öğrencilerden %58.1 oranında olurken erkeklerden %46.5 oranında olmaktadır. "Din gündelik hayata çok müdahale etmemeli" diyenler; kızlardan %12.1 oranında olurken erkeklerde %14.7 oranında olmakta, "din şekle değil kalbe bakar, önemli olan kalp temizliğidir" diyenler; kız öğrenciler arasından %27.4 oranında olurken erkek öğrencilerde %29.8 oranında olmaktadır. "Din kesinlikle insanın yaşamına müdahale etmemeli" diyenler kızlar arasından %2.3 oranında olurken erkeklerden %9 oranında olmaktadır.

Modernitenin topluma sunduğu yaşam modelleri çerçevesinde; dinin gündelik hayat içinde görünür olması bazı bireyler tarafından tartışılmaktadır. Kimilerine göre; din bireyin gündelik yaşamından elini çekmeli ve şekli boyutundan ziyade ahlaki boyutunda yaşanmalıdır. Bu anlayışa göre din, bireyin kalbine indirgenmekte ve "kalp temizliği" bağlamında ele alınmaktadır. Gündelik yaşama çok müdahale etmemelidir.

Tablo 35'te; frekans toplamında %13.5 oranında "din gündelik hayata çok müdahale etmemeli" denmesi ve %28.7 oranında da "din şekle değil kalbe bakar, önemli olan kalp temizliğidir" şıkkının seçilmesi önemlidir. Toplumda bazı bireyler dini kabullenmekle birlikte, toplum yaşamında şeklen var olmasına itiraz eder görünmektedirler. Yaptığımız görüşmelerden; bu anlayışta olan öğrencilerin, dinin toplumsal yaşama müdahalesini ve giyim-kuşama bir şekil

sunmasını “bireyin özgürlüklerinin kısıtlanması” şeklinde algıladıklarını gördük.

Yine dini yasaklar içerisinde önemli bir yeri olan “içki kullanımı” ile ilgili tutumlar da; dinin toplumsal yaşamdaki boyutunu gösterme açısından önemlidir. Tablo 31’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre dinen haram (yasak) kabul edilen içki içme ile ilgili durumları görülmektedir.

Buna göre; “hiç içki içmedim ve haram olduğu için bundan sonra da içmem” diyenler kız öğrencilerde %64.7 oranında görülürken erkek öğrencilerde %59.2 oranında görülmektedir. Yine, “sürekli içici değilim ama bazen içerim” diyenler kızlarda %9.3 olurken erkeklerde %16.3 olmakta ve “din benim yediğime içtiğime karışmamalı” diyenler kız öğrencilerde %3.3 oranında görülürken erkek öğrencilerde %6.5 oranında görülmektedir.

Bu durumda, içki içme konusunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla dini yasağa daha fazla uydukları anlaşılmaktadır. Bu sonuçta, dine bağlılıkla birlikte, erkek öğrencilerin daha bağımsız davranışlara sahip olmasının etkili olduğunu düşünüyoruz. Kız öğrenciler üzerinde aile ve çevre baskısı daha yoğundur.

Diğer taraftan, toplam frekans dağılımına baktığımızda; %61.7 oranında “hiç içki içmedim ve bundan sonra da haram olduğu için içmem” diyenlerin olması, toplumumuzda dinin içki içmeme hassasiyetine önem verildiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Üniversite ortamı öğrencilerin düşünce ve yaşam biçimini etkilemekte olduğundan öğrencilerin gündelik yaşamında üniversite öncesi ve sonrası arasında farklılıklar ortaya çıkabildiği vurgulanmıştı. Gençlik ve din ilişkisi açısından;

Üniversite ortamının gençlerin dini yaşamını nasıl etkilediği önem kazanmaktadır. Konu ile ilgili sorduğumuz soruya verilen tablo 36'daki cevaplar bu hususta önemli sonuçlar içermektedir.

Buna göre; “dini yaşantım daha da güzelleşti, daha bilinçli hale geldim” diyenler; kızların %35.3'ü olurken erkeklerin %24.5 olmaktadır. “Dini yaşantımdan uzaklaşmaya başladım” diyenler; kızların %18.1 olurken erkeklerin de % 18'i olmakta, “her geçen gün dini yaşantıdan daha da uzaklaşıyorum, ama çok üzülüyorum” diyenler kızların %6.5'i olurken erkeklerin %9.8'i olmaktadır. “din gibi bütün bağlarımdan kurtuldum, artık özgürüm” diyenler; kızların %4.7'si olurken erkeklerin %12.7'si olmakta ve buna karşın; “önceden dini yaşantım yoktu, ama artık dinimi yaşamaya çalışıyorum” diyenler; kızların %4.7'si olurken erkeklerin %0.4'ü olması anlamlıdır.

Buradan çıkaracağımız sonuç; üniversite ortamının gençlerin dini anlayışları ve yaşayışlarında önemli bir etkiye sahip olduğudur. Yaptığımız gözlem ve mülakatlara göre; öğrencinin arkadaş çevresi, aile yapısı, önceden aldığı dini eğitim ve okuduğu kitaplar, üniversite yaşamını belirlemektedir.

Yine, din-toplum ilişkileri bakımından önemli tartışma konularından birisi de; Müslümanların “dünya ve kader” algısıdır. Dinin dünyayı dışladığı ve bu yüzden Müslümanların geri kaldığı şeklindeki yorumlar ve kaderi; değiştirilmesi imkansız “alın yazısı” biçimiyle algılamalar hep tartışılmıştır. Tablo 39'da çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre “bu dünya önemli değildir. Önemli olan öbür dünyadır” düşüncesine verdikleri cevaplar görülmektedir. “Katılıyorum, tamamen doğru buluyorum” diyenler; kızların %21.4 olurken erkeklerin % 31.4'ü olmaktadır. “Yanlıştır böyle bir düşünceye katılmıyorum” diyen-

ler; kızların %11.6'sı olurken erkeklerin %17.6'sı olmakta ve "her iki dünya da önemlidir" diyenler; kızların %49.3'ü olurken erkeklerin %37.6'sı olmaktadır.

Bu bağlamda, toplam frekans dağılımında %26.7 oranında "bu dünya önemli değildir. Önemli olan öbür dünyadır" düşüncesi için "katılıyorum ve tamamen doğru buluyorum" denmesi önemlidir.

Gelinen süreçte bütün toplumsal değişmelere rağmen toplumumuzda İslam'ın "dünyayı dışlayıcı" yorumunun etkin olduğu söylenebilir. Ancak, %43 oranında "her iki dünyanın da önemlidir" denmesi de İslam'ın dünya-ahiret dengesini gözetken temel anlayışına uygun bir yapının olduğunu göstermektedir. Yapılan gözlem ve mülakatlarda da öğrenciler, dünya kazanılmadan bu zamanda dinin de iyi yaşanmayacağını, dünya için çalışmanın da ibadet olduğunu söylemişlerdir.

Yine, 'kader konusunda; tablo 40'ta çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyete göre verdikleri cevaplar görülmektedir. "İnsan kendi kaderini kendisi çizer" diyenler; kızların %27'si olurken erkeklerin %28.2'si olmakta, "her şey Allah'tandır insanın elinde fazla bir şey yoktur" diyenler; kızların %19.1'i olurken erkeklerin %14.7'si olmaktadır. "Allah kişinin işlerine göre kaderini yazar, dolayısıyla yaptıklarından sorumlu olur" diyenler; kızların %33'ü olurken erkeklerin %32.7'si olmaktadır.

Toplam frekans dağılımına baktığımızda; çalışma evrenimizde "kaderci" (insanı etkisiz eleman kabul eden, rüzgarın önündeki çöp gibi gören anlayış) ve "alın yazısı" (insanın dünyaya gelmeden önce her şeyinin alnına yazılı olduğu ve bunu değiştirmenin mümkün olmadığı anlayış) bakış açısının toplumda fazla bir yer bulmadığını görüyoruz.

Kaderciliği temsil ettiğini düşündüğümüz “Her şey Allah’tandır insanın elinde fazla bir şey yoktur” diyenlerin oranı %16.7 ve “alın yazısı” anlayışı da %8.5 oranında görülmektedir. Diğer taraftan; “insan kendi kaderini kendisi çizer” diyenlerin oranı %27.6, “Allah kişinin işlerine göre kaderini yazar, dolayısıyla yaptıklarından sorumlu olur” diyenler de %32.8 oranında görülmektedir. %7.8 oranında olan “Allah insanın niyetine göre verir” diyenler de düşünüldüğünde; insanın kaderini belirlemede etkin olduğunu kabul eden görüşün toplumda hakim görüş olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumumuzda önemli bir tartışma konusu da misyonerlik konusudur. Öteden beri, Hristiyan dünyasının kendi dinlerini yaymak ve bir anlamda hegemonyalarını da kabul ettirebilmek için bir takım siyasi çalışmalara girdikleri bilinen bir gerçekliktir. Özellikle, bizim toplumumuz tarih boyunca bu türden çalışmalara hep şahit olmuştur.

Bu bağlamda son günlerde Ülkemizde Misyonerlik faaliyetlerinin arttığı görülmekte, hatta bu faaliyetleri yürütenlere karşı zaman zaman sert tutumlar da olabilmektedir. Hatta basına da yansıyan bazı cinayetler de olduğu malumdur. Tam da bu aşamada; bu tür faaliyetler, “inanç ve düşünce hürriyeti” bağlamında; herkesin kendi inanç ve düşüncesini anlatma, yayma hakkı olarak da yorumlanabilmektedir.

Diğer taraftan; insanların ekonomik yoksunluğu ve işsizliği gibi bir takım zaafları kullanılarak kendilerine taban oluşturma faaliyetleri şeklinde değerlendirmeler de olmakta ve bu şekliyle Ülkemizin üniter yapısına karşı bir tehdit unsuru olarak görülebilmektedir. Zaman zaman medyada haber konusu da olan, özellikle büyük kentlerdeki apartman altı kilisevari oluşumlar, dernekler faaliyetleriyle ister istemez duyarlı bazı vatandaşları tedirgin edebilmektedir.

Bu bağlamda; anket uygulamasında öğrencilere “Misyonerlik faaliyetleri” konusundaki düşüncelerini sorduk. Şüphesiz, toplumumuzun en üst eğitim alan bireyleri olarak üniversite öğrencilerinin bu konudaki görüşleri önemlidir. Tablo 42’de çalışmamıza katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına göre misyonerlik konusundaki düşünceleri görülmektedir. “Kesinlikle karşı çıkıyorum, böyle şeylere izin verilmemeli” diyenler; kızların %28.8’i olurken erkeklerin %38’i olmaktadır.

Buradan, erkek öğrencilerin daha yüksek bir oranla karşı tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Misyonerlik faaliyetlerine; “Bunlar toplumumuzu sömürmek için tuzaktır” diyenler; kızların %20.5’i olurken erkeklerin %14.7’si olmaktadır.

Diğer taraftan; “herkes kendi inancını istediği her yerde anlatabilmeli” diyenler; kızların %45.6’sı olurken erkeklerin %45.7’si olmaktadır. Görüldüğü gibi ankete katılan deneklerin yarıya yakını misyonerlik faaliyetlerini “inanç hürriyeti” açısından değerlendirmektedir. Ancak, toplam frekans dağılımına baktığımızda da yarıdan fazla bir oranla karşı bir duruşun olduğunu görmekteyiz.

Çalışma esnasında konu ile yapmış olduğumuz görüşmelerde de misyonerlikle ilgili karşı düşünce belirten öğrenciler; bu konunun “inanç hürriyeti şeklinde algılanabilmesinin mümkün olmadığını söylemişlerdir. Çünkü; bu insanlar bir takım siyasi gayelerle hareket edip insanımızın ekonomik ve işsizlik gibi bir takım yoksunluklarından yararlanarak kendilerine bir “arka bahçe” oluşturma çabası içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Diğer taraftan, üniversite gençliğinin din açısından toplumu değerlendirmeleri de önemlidir. Bu konu ile ilgili değerlendirmeler tablo 41’de görülmektedir. Buna göre; top-

lum - din ilişkileri açısından “toplumun her geçen gün dinden uzaklaştığı şeklinde” olumsuz, kötümser görüşlerin yanında, “toplumun daha da bilinçlendiği” şeklinde iyimser görüşlerin de olduğu görülmektedir. Toplumun kurtuluşunu dinden kopmasında gören, dini bir sömürü aracı olarak değerlendiren anlayışların da varlığı anlaşılmaktadır.

Gözlem ve mülakatlarımızda geleneksel din anlayışına ve şekilciliğe aşırı vurgu yapan öğrencilerin toplumun din anlayışı konusunda daha olumsuz bir görüşe sahip oldukları görülmüştür. Özellikle; giyim-kuşam, kız-erkek birlikteliği, kuşaklar arası saygı ve sevgi tutumları açısından bu tür olumsuz değerlendirmeler olmaktadır. Bunun yanında; dini okuyarak, araştırarak öğrenmeye çalışan, dinin ahlaki boyutuna daha fazla vurgu yapan bir anlayışın yükselmekte olduğundan hareketle iyimser bir anlayış da ortaya çıkmaktadır.

Son tahlilde; toplumumuzun modernleşme ekseninde yaşamakta olduğu toplumsal değişmelerin din-toplum ilişkileri bağlamında, gündelik yaşamda önemli farklılıklar meydana getirdiği üniversite öğrencileri penceresinden görülmektedir. Din, toplum bütünleşmesinde önemli bir etkidir. Toplumlara değiştirme ve dönüştürme gücüne sahiptir. Bizim toplum tarihimiz bunun örnekleriyle doludur.

Dinsiz bir topluma tarihin hiçbir döneminde rastlanılmamıştır. Türk kültür yapısının şekillenmesinde dinin büyük rolü vardır. Bu çerçevede; toplumumuz değişirken dinin toplumsal konumu iyi düşünülmelidir. Kültürümüzden dini çıkardığımızda geriye pek bir şey kalmadığını görürüz. Toplumumuz dini ile bir bütündür. Dini dışlayıcı bakış açısıyla geliştirilen toplumsal değişme projeleri bu yüzden hep geri tepmiştir. Ancak, gelişen bilgi ve teknolojik yenilikler karşısında din de kendisini yeniden gözden geçirmeli ve toplumun gerisinde kalmamalıdır.

Bu çerçevede, gençliğe aklın ve bilimin ışığında sağlam bir dini eğitim verilmeli, hurafelerden arındırılmalıdır. Toplum boşluk kabul etmemektedir. Dini eğitim alanı boş bırakıldığında; insanların en hassas oldukları bu alan art niyetli ve bir takım siyasi çıkar peşinde olan gruplar tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır. Sonuçta, bunun da bedeli ağır olmaktadır. Toplumda bir taraftan din düşmanlığından beslenen, diğer taraftan, insanların saf dini duygularını ekonomik ve siyasi kazanca dönüştüren bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu da toplumu germektedir.

Son zamanlarda insanlar arası ilişkilerde, aile hayatında, yetişmekte olan genç nesillerde, bütün bir toplumsal yapımızda, ahlaki kırılmaların olduğu ve toplumsal çözümlerin yaşandığı görülmektedir. Yaşadığımız bu türden problemlerin çözümü için yeniden toplum olarak din-toplum ilişkilerimizin gözden geçirilmesi bir zorunluluk halini almıştır.

Türk toplumunun özellikle batı toplumlarından farklı olarak, kendisine has bakış açıları, hayatı ve dünyayı algılama biçimleri vardır. Dolayısıyla, modernleşmemiz de, toplumsal değişmemiz de, dini yaşayışımız da bize özgü olmaktadır. Bu durum, tek ve mutlak (S) ile başlayan sosyolojinin olamayacağını gösterdiği gibi toplumlara da tarihi/toplumsal koşullarına bağlı olarak kendi sosyolojilerini yapma imkanı sağlamaktadır.

Ancak ne var ki, bu tür çalışmalar da “yerel” kalma eleştirisi ile karşılaşmaktadır. Ama, bir toplumu anlamanın yolu da; onun bütün tarihi ve kültürel boyutuyla ele alınarak bir bakıma “anlayıcı sosyoloji” geleneği çerçevesinde kendisine ait varsa özel yapısıyla incelemek olacaktır. Bazı durumlarda genel sosyolojinin verileri toplumun bu özel yapısını anlamada yetersiz kalabilir.

Bu bağlamda, Korkut Tuna'nın da işaret ettiği gibi; Türk toplumu olarak tarihin çok önemli anlarında ve yerlerinde yer almanın getirdiği bir birikime sahibiz. Bu da bizi diğer toplumlardan farklı kılmaktadır. Bu gün dünya tarihinin en önemli olaylarının yaşandığı, dönüşümlerin ve kırılmaların topyekûn etkiler sağladığı bir bölgede var olmanın getirdiği tecrübenin, bir Türk sosyolojisini ortaya koyabilecek argümanları taşıdığını düşünmekteyiz.

Sosyoloji, elbette ki topluma bağlı olmalıdır. Bir yerlere yamanmadan, sızmadan kendimizi bulmamız, kendi sorunlarımıza gelişen/değişen dünya koşulları çerçevesinde kendimize ait bir bakış açısıyla, ampirik çalışmalarla “anlayıcı ve açıklayıcı” bakış açısıyla konulara yaklaşmamız gerekir diye düşünüyorum.

Bu yaklaşımlara dayalı olarak; değişen toplumsal yapılar çerçevesinde toplumumuzun dini algı ve yaşayışını anlama adına, üniversite gençliği örneklemiyle incelediğimiz bu çalışmanın daha sonraki çalışmalara bir basamak olabileceğini ve bu alanda bir yer edineceğini umuyorum.

Küreselleşmenin bütün toplumları tek tip, tek kalıba sokma gayretlerine karşı, varlığımızı sürdürebilmek için bize ait olan değerlerin yeni bir sosyoloji bakış açısıyla ele alınması zorunluluk gibi gözükmektedir. Bu görevin, bu ülkede sosyoloji yapmaya çalışan her bireyin omuzlarında olduğu düşüncesiyle, biz de çorbada tuz olmaya çalıştık.

EK

Anket Formu Örneği

Değerli Arkadaşlar,

Elinizdeki bu anket formu; tamamen akademik amaçlı olup, üniversite ortamının, öğrencilerin din algılamaları ve dini yaşantıları üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu anlamaya yönelik bir bilimsel çalışmada kullanılacaktır. Bu bağlamda, vereceğiniz cevaplar, çalışmanın objektifliği açısından son derece önemlidir. Olmasını istediğiniz değil de biz-zat yaşadığınız, sahip olduğunuz düşünce çerçevesinde sorularda verilen şıklardan birini işaretleyiniz. Şimdiden katkılarınız için teşekkür eder saygılar sunarım.

Dr. Celil ABUZER
Har. Üniv. İlahiyat Fakültesi
Din Sosyolojisi Anabilim Dalı

1. cinsiyetiniz

- a) Kız b) Erkek

2- Fakültenizin adı

- a) Fen-edebiyat Fakültesi
b) Mühendislik Fakültesi
c) İktisat Fakültesi
d) Ziraat Fakültesi
e) Tıp Fakültesi
f) Veteriner Fakültesi
g) İlahiyat Fakültesi
i) Meslek Yüksekokulu

3- Kaçınıcı sınıftasınız

- a) Birinci sınıf b) İkinci Sınıf
c) Üçüncü sınıf d) Son sınıf

4- Üniversiteye gelmeden önce hayatınızın çoğunluğu nasıl bir yerde geçti?

- a) Köy ve kasaba gibi yerde
b) İlçede
c) Nüfusu 150 binden daha az olan şehirde
d) Nüfusu 150 binden fazla olan yerde
e) Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük şehirlerde

5- Toplumumuzun ekonomik durumunu göz önüne aldığınızda, size göre ailenizin maddi durumu aşağıdakilerden hangisine uyar?

- a) Çok zayıf
b) Zayıf
c) Orta
d) İyi
e) Çok iyi

6- Babanızın mesleği nedir?

- a) Çiftçi b) İşçi c) Memur d) Öğretmen e) Esnaf
f) Emekli g) İşsiz

7- Size göre ailenizin dindarlık derecesi nedir?

- a) Çok dindar b) Oldukça dindar c) Dindar
d) Dinle az ilgili e) Dinle ilgisi yok

8- Allah inancı bakımından kendinizi nasıl görüyorsunuz?

- a) Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyor ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum.
b) Allah'a inanıyorum ve bu konuda delile gerek duymuyorum.
c) Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bu konuda çözemediğim hususlar var.
d) Ailem ve çevremdekiler Allah'a inandıkları için ben de inanıyorum
e) Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum
f) Allah'ın varlığına inanmıyorum

9- Din ile ilgili düşünceniz aşağıdaki şıklardan hangisine uymaktadır?

- a) Din, Allah tarafından gönderilmiş bir dünya ve ahiret nizamıdır.
b) Din gereklidir, ancak alanı dünya değil ahirettir.
c) Din insan düşüncesinin bir ürünüdür, bilimin gelişmesiyle zamanla dine olan ihtiyaç ortadan kalkacaktır.
d) Din toplumun afyonudur. Bu nedenle gelişmeye ve ilerlemeye engeldir.
e) başka (belirtiniz).....

10- Nerede veya kimin yanında kalarak okuyorsunuz?

- a) Ailemle
- b) Akraba ve tanıdık yanında
- c) Kredi-yurtlar kurumu öğrenci yurdunda
- d) Özel öğrenci yurtlarında
- e) Birkaç arkadaşla birlikte kiralık bir evde
- f) Pansiyon veya otelde
- g) Başka (belirtiniz).....

11- Herhangi bir konuda karar verirken dine uygun olup olmadığına dikkat eder misiniz?

- a) Evet, her işimde dine uygunluk ararım
- b) Evet, ancak bu zamanda her şeyi dine uydurmak çok zor
- c) Hayır, alacağım kararlarda dine uygunluk çok da önemli değildir
- d) Hayır, din benim alacağım kararlarda hiç önemli değildir
- e) Başka (belirtiniz).....

12- Gündelik hayatınızda yaptığınız bir iş din ile çatışırsa ne yaparsınız?

- a) O işi yapmaktan vazgeçerim
- b) Bir orta yol bulmaya çalışırım
- c) O işi yaparım ancak içim rahat etmez
- d) Din dünya işlerine karışmamalı
- e) Din benim işlerimde önemli değildir

13- Dini ibadetlerden namaz konusunda durumunuz aşağıdakilerden hangisine uyar?

- a) Namazımı sürekli beş vakit kılarım
- b) Namazımı sürekli beş vakit kılmaya çalışırım fakat bazen kaçır
- c) Ara sıra namaz kılarım
- d) Cumadan cumaya namaz kılarım

- e) Sadece bayram namazlarını kılarım
- f) Önceden namaz kılardım ama şimdi kılmıyorum
- g) Hiç namaz kılmam
- h) Benim için namazın önemi yoktur
- i) Önemli olan kalp temizliğidir, namaza gerek yoktur

14- Arkadaş seçiminde arkadaşınızın dindar olmasına dikkat eder misiniz?

- a) Her zaman
- b) Çoğu zaman
- c) Ara sıra
- d) Benim için arkadaşlığı önemli dindarlığı değil
- e) Hiçbir zaman

15- Dini eğitiminizi nereden aldınız?

- a) Camiden
- b) Aileden
- c) Okuldan
- d) Resmi Ku'an kursundan
- e) Özel kurslardan
- f) Kendim araştırarak
- g) Din eğitimi almadım

16- "Modernizmin madde merkezli bir yaşam sunması insanı yalnızlık, umutsuzluk ve mutsuzluğa sevkettiği, ruhsal açıdan tatminsizliğe yol açtığı" düşüncesine katılıyor musunuz?

- a) Kesinlikle katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle katılmıyorum

17- Dini inancınız için aşağıdakilerden hangisini yapıyorsunuz?

- a) İnancımı sağlamlaştırmak için gayret sarfediyorum
- b) İnancım doğrultusunda hareket ve icraatta bulunuyorum
- c) Başkalarının da benim gibi inanmaları için çalışıyorum
- d) Başkalarına karşı inancımı savunuyorum
- e) Yukarıdaki bu dört şıkkın hepsini yapıyorum
- f) Bir şey yapamıyorum ve bu durumdan rahatsız oluyorum
- g) Bir şey yapmaya gerek duymuyorum

18- Alış-veriş yaptığınız kişinin dindar olmasına dikkat eder misiniz?

- a) Her zaman
- b) Çoğu zaman
- c) Ara sıra
- d) Hiçbir zaman

19- Evlilik öncesi bireylerin flört hayatı yaşamasını nasıl buluyorsunuz?

- a) Kesinlikle doğru bulmuyorum
- b) Doğru bulmuyorum
- c) Fikrim yok
- d) Kesinlikle doğru bulmuyorum
- e) Bu zamanın bir gereğidir
- f) Adayların birbirlerini tanımaları için gereklidir
- g) Başka (belirtiniz).....

20- (Bu soruyu sadece erkekler cevaplandırarak) Sizin kız kardeşinizin bir erkek arkadaşı olmasını nasıl değerlendirirsiniz?

- a) Kesinlikle karşı çıkarım
- b) Görmemezlikten gelirim
- c) Rahatsız olurum, ama engel de olmam
- d) Gayet normal karşılarım
- e) O istedikten sonra her şey yapabilir

21- Evleneceğiniz adayın hangi özelliği sizin için önceliklidir?

- a) Güzelliği
- b) Zenginliği
- c) Dindarlığı
- d) Zengin ve güzel olması
- e) Dindar, zengin ve güzel olması

22- Evleneceğiniz adayın daha önce bir başkasıyla ilişkisinin olduğunu öğrendiğinizde ne yaparsınız?

- a) Hemen onu terk ederim
- b) Yine de onunla evlenirim, geçmişi önemli değil
- c) Fikrim yok
- d) Başka (belirtiniz).....

23- Dini enir ve yasaklara uyma dereceniz nedir?

- a) Her zaman uymaya çalışırım
- b) Çoğu zaman uymaya çalışırım
- c) Ara sıra uyarım
- d) Çok dikkat etmiyorum ama bu durum beni huzursuz ediyor
- e) Benim için bunların bir önemi yoktur

24- Dinen haram (yasak) kabul edilen içki içme hususunda durumunuz nedir?

- a) Hiç içki içmedim ve haram olduğu için bundan sonra da içmem

- b) Birkaç defa içtim
- c) Sürekli içici değilim ama bazen içerim
- d) Din benim yediğime-içtiğime karışmamalı
- e) Canım istediği her zaman içerim

25- Dinle ilgili sorunlarınızı en çok kiminle konuşur tartışırsınız?

- a) aile içerisinde tartışır ve çözümleriz
- b) Dinle ilgili yetkili kişilere sorarım
- c) Dinle ilgili kitaplardan okur, öğrenirim
- d) Arkadaşlar arasında tartışırız
- e) Benim için dini önemi yoktur

26- Çok zor bir durumla karşılaştığınızda, başınıza bir felaket geldiğinde aşağıdakilerden hangisini yaparsınız?

- a) Doğruyu bulmada bana yardım etmesi için Allah'a dua ederim, yalvarırım
- b) Adak adanım, türbeleri, yatırları ziyaret ederim
- c) Yukarıdaki her iki şıkkı da yaparım
- d) Her şeyin bir çözümü vardır derim ve böyle şeylere itibar etmem
- e) Fikrim yok

27- Size göre din insanın giyim-kuşamına karışmalı mı?

- a) Evet, din insanın dış görünüşünü de düzenler
- b) Din gündelik hayat çok müdahale etmemeli
- c) Din şekle değil kalbe bakar, önemli olan kalp temizliğidir
- d) Din kesinlikle insanın yaşamına müdahale etmemeli
- e) Başka (belirtiniz).....

28- Üniversiteye geldikten sonra öncesine göre dini yaşantınızda nasıl bir değişiklik oldu?

- a) Dini yaşantım daha da güzelleşti, daha bilinçli hale geldim
- b) Bir değişiklik olmadı
- c) Dini yaşantımdan uzaklaşmaya başladım
- d) Her geçen gün dini yaşantıdan daha da uzaklaşıyorum, ama çok üzülüyorum
- e) Din gibi bütün bağlarımdan kurtuldum, artık özgürüm
- f) Önceden dini yaşantım yoktu ama artık dinimi yaşama-ya çalışıyorum
- g) başka (belirtiniz).....

29-Dini inanç ve değerlerle ibadet konusunda hangi tutum içerisinde bulunuyorsunuz?

- a) Arzu ve istekle benimsiyorum
- b) Genellikle benimsiyorum
- c) Şüphe ve tereddüt içerisindeyim
- d) İlgilenmiyorum
- e) Dini değerler ve ibadetler bana saçmalık geliyor
- f) İnanç, değerler ve ibadetler dahil “din”i tamamen çağdışı görüyorum

30- Toplumsal hayatımızda önemli bir yeri olan (mevlit, sünnet, cenaze vb.) gibi dini törenlere ilgi duyar katılırmısınız?

- a) Böyle törenleri sever ve istekle katılırım
- b) Mecbur kalmadıkça gitmem ve gittiğimde de sıkılır ve çabucak bitmesini isterim
- c) Böyle törenleri hiç sevmem
- d) Fikrim yok

31- “Bu dünya önemli değildir, önemli olan öbür dünyadır” düşüncesine katılıyor musunuz?

- a) Katılıyorum ve tamamen doğru buluyorum
- b) Biraz katılıyorum
- c) Yanlıştır, böyle düşünceye katılmıyorum
- d) Her iki dünya da önemlidir
- e) Öbür dünya diye bir şey yoktur, sadece yaşadığımız dünyaya vardır

32- Sizin kader anlayışınıza aşağıdaki ifadelerden hangisi uymaktadır?

- a) İnsan kendi kaderini kendisi çizer
- b) Her şey Allah'tandır, insanın elinde fazla bir şey yoktur
- c) Allah insanın niyetine göre verir
- d) Bir kimsenin başına gelecekler bu dünyaya gelirken alnına yazılır, alın yazısını değiştirmeye imkan yoktur
- e) Allah kişinin işlerine göre kaderini yazar, dolayısıyla kişi yaptığından sorumludur
- d) Kader diye bir şey yoktur

33- Kur'an okuma konusunda durumunuz aşağıdakilerden hangisine uyar?

- a) Her zaman Kur'an'ı hem Arapçasından hem Türkçesinden okumaya çalışırım
- b) Arapçasını okumasını bilmediğim için Türkçesinden her zaman okumaya çalışırım
- c) Sadece arapçasından bazen okurum
- d) Bazen türkçesinden okumaya çalışırım
- e) Eskiden hem arapçasından hem türkçesinden okurdum ama şimdi okumuyorum
- f) Eskiden sadece arapçasından okurdum ama şimdi okumuyorum
- g) Kur'an'ı ne arapçasından ne de türkçesinden hiç okumadım
- h) Kur'an okumaya gerek duymuyorum

34- Size göre toplumumuzun din ile ilişkisi nasıldır?

- a) Toplum dini açıdan daha bilinçli hale geliyor
- b) Her geçen gün toplum dine daha çok yöneliyor
- c) Toplum her geçen gün dinden daha da uzaklaşıyor
- d) Dine olan ihtiyaç azalıyor
- e) Toplum dinden uzaklaştığı için sorunlar her geçen gün daha da artıyor
- f) Toplum dinden uzaklaştıkça daha da gelişiyor, ilerliyor
- g) Din adına toplum sömürülüyor

35- Misyonerlik konusundaki düşünceniz aşağıdakilerden hangisine uyar?

- a) Kesinlikle karşı çıkıyorum, böyle şeylere izin verilmemeli
- b) Bunlar toplumumuzu sömürmek için tuzaktır
- c) Herkes kendi inancını istediği her yerde anlatabilmeli
- d) Fikrim yok
- e) Başka (belirtiniz)

36- Şanlıurfa'da bulunan ve kutsal yerler kabul edilen Balıklı Göl, Dergah gibi yerleri ziyaret durumunuz aşağıdakilerden hangisine uyar?

- a) Buraları kutsal kabul ediyor ve sık sık ziyaret ediyorum, huzur buluyorum
- b) buraları kutsal kabul ediyor ve fırsat buldukça ziyaret ediyorum
- c) Buraları kutsal kabul etmiyorum ama arada ziyaret ediyorum
- d) Buraları kutsal kabul etmiyorum ve ziyaret de etmem
- e) Başka (belirtiniz)

TEŞEKKÜR EDERİM

Not: Anket formunda yer almayan ve sizin için önemli olan bu konularla ilgili görüşlerinizi aşağıya yazabilirsiniz.

Kaynakça

- Abuzar, Celil, Sosyal Değişme ve Din İlişkileri (Şanlıurfa Örneği), OMÜ. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi), samsun, 2003.
- Akdoğan, Ali, "Değişim Sürecinde İslami Algılamalardaki Farklılaşmaların Sosyolojik Etüdü", EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 13, Güz, 2002.
- Akyüz, Niyazi, Ankara'nın Boğaziçi Semtinde Dini Hayat ve Kentleşme Üzerine Bir Araştırma, A.Ü. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1994.
- Arabacı, Fazlı, "Osmanlı Modernleşmesinde "Yeni Osmanlılar"ın Din ve Siyaset Anlayışları", Dini Araştırmalar, Cilt: 2, Sayı: 5, Eylül-Aralık, 1999.
- Armağan, Mustafa, Gelenek ve Modernlik Arasında, İnsan Yay. İstanbul, 1995.
- Armaner, Neda, "Yükseköğrenim Gençliğinin Psiko-Sosyal Sorunları," Milli Kültür, Sayı: 53, Mayıs, Ankara, 1986.
- Aron, Raymond, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, Çev: Korkmaz Alemdar, Bilgi Yay. İstanbul, 1986.
- Arslantürk, Zeki, Amman, M. Tayfun, Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001.
- Arslantürk, Zeki, Araştırma Metot ve Teknikleri, İFAV Yay. İstanbul, 1999.
- Ayvazoglu, Beşir, "Gelenek ve Değişme", Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993.
- Batur, Behcet, "Bilgi Toplumu, Üniversite ve Türkiye", Karizma, Temmuz-Ağustos, Eylül, 2004.

- Bayyığıt, Mehmet, "Dinin Ferdi ve Sosyal Rolü Üzerine Genelleme", Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, sayı: 3, yıl:1994, Konya.
- Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Uludağ Üniv. Sosyal Bil. Enst., s.142, (Bastırılmış Doktora Tezi), Bursa, 1989.
- Berger, Peter L., Dinin Sosyal Gerçekliği, Çev: Ali Coşkun, İnsan Yay. İstanbul, 1993.
- "Dini Kurumlar", Çev: Adil Çiftçi, D.E.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı,IX, İzmir, 1995.
- Bilgin, Beyza, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Eğitimi, Emel Matbaacılık, Ankara, 1980.
- Bilgin, Vejdi, Sosyal Çözüm ve Din, Etüt Yay. Samsun, 1997.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan, Genel Sosyoloji, Filiz Kitabevi, İstanbul,1995.
- Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982.
- Bodur, Hüsnü Ezber, "Modernleşme ve Din", Türk Yurdu, C. 11, S. 42, 1991.
- Bottomore, T.B. Toplumbilim, Çev: Ünsal Oskay, Der Yay. İstanbul, 1998.
- Canatan, Kadir, "Gelenek, Din ve Modernite", Bilgi ve Hikmet, Sayı, 9, Kış, 1995.
- Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Ekin Yay. Ankara, 1997.
- Coşkun, Ali, Sosyal Değişme ve Dini Normlar, Dem Yay. İstanbul, 2005.
- Cüceloğlu, Doğan, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- Çelik, Celaleddin, "Değişim Sürecinde Merkez-Çevre İlişkileri ve Çevresel Dini Yönelimler", İslamiyat, cilt, 5, sayı, 4, 2002.
- Şehirleşme ve Din, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.
- Çelik, Ömer, "İslamcı Gelenek ve Geleneksel İslam", Bilgi ve Hikmet, Sayı, 9, Kış, 1995.
- Demir, Ömer, Acar, Mustafa, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yay. İstanbul, 1993.
- Demirhan, Ahmet, Modernlik, Ağaç Yay. İstanbul, 1992.
- Dessouki, Ali E. Hillal, "Islamic Modernism", The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987. cilt, 10.
- Doğan, İsmail, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Sistem yay. İstanbul, 2000.

- Dönmezer, Sulhi, Toplumbilim, Beta Basım Yay. İstanbul, 1994.
- Dursun, Davut, Değişim ve Süreklilik, İklim Yay. İstanbul, 1995.
- Din Bürokrasisi, İşaret Yay. İstanbul, 1992.
- Er, İzzet, "Din Sosyolojisi Mad.", DİA., C. IX, İstanbul, 1994.
- Erkal, Mustafa E., Sosyoloji, Der Yay. İstanbul, 1996.
- Fırat, Erdoğan, Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1977.
- Fichter, Joseph, Sosyoloji Nedir, Çev: Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi, Ankara, 1996.
- Freyer, Hans Freyer, Din Sosyolojisi, Çev: Turgut Kalpsüz, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1964.
- Giddens, Anthony, Sosyoloji, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yay. Ankara, 2000.
- Göka, Erol, "Geleniğin Yaratıcı Yenilenmesi", Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993.
- Göle, Nilüfer, İslam ve Modernlik Üzerine Melez Desenler, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yay. İstanbul, 1998.
- Habermas,Jürgen, "Postmoderniteye Giriş: Bir Dönüm Noktası Olarak Nietzsche", Modernite Versus Postmodernite, Der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000.
- Hage, Jerald, M. Aiken, Social Change in Complex Organizations, Random House,New York, 1970.
- Harran Üniversitesi Tanıtım Broşürü 2006-2007
- İnam, Ahmet, "Türkiye'de Üniversiteyi Gören Var mı?", Türkiye Günlüğü, sayı: 6, Eylül Ankara, 1989.
- Janniere, Abel, "Modernite Nedir", Çev: Nilgün Tural, Modernite Versus Postmodernite, der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000.
- Kaptan, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara, 1977.
- Karasar, Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Yayınları, 7.Basım, Ankara,1995.
- Keyman, E. Fuat, "Din, Gelenek ve Demokratikleşme: Türkiye Deneyimi," Karizma, yıl: 5, Sayı: 19, Eylül, 2004, İstanbul.
- Kılıçbay, Mehmet Ali, "Gergin Bekleyiş Mutlu Sona Erdi çocuğumuz Üniversiteyi Kazandı...", Türkiye Günlüğü, sayı: 6, Eylül, Ankara, 1989.
- Kongar, Emre, Üniversite Üzerine, Hil yayıncılık, İstanbul, 1984.

- Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koray, Meryem, "21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Eski ve Yeni Sorunlar ve Gelecek Tartışmaları," yıl: 5, Sayı: 19, Eylül, 2004, İstanbul.
- Koştaş, Münir, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 1995.
- Köktaş, Mehmet Emin, Türkiye'de Dini Hayat, İşaret Yay. İstanbul, 1993.
- Kösemihal, Nurettin Şazi, Durkheim Sosyolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971.
- Kumar, Krishan, Sanayi Sonrası Toplumdan Post- Modern Topluma, Çev: Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara, 1999.
- Kur'an'ı Kerim,
- Küçük, Mehmet, "Postmodernin Modern Karakteri ya da Dönemleştirmenin İronisi", Modernite Versus Postmodernite, der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000.
- Kürkçüoğlu, A. Cihat, Şanlıurfa Su Mimarisi, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1993.
- Laroque, Pierre, Sosyal Sınıflar, Çev: Yaşar Gürbüz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969.
- Lash, Scott, "Modernite mi, Modernizm mi? Weber ve Günümüz Toplumsal Teorisi", Çev: Mehmet Küçük, Modernite Versus Postmodernite, der: Mehmet Küçük, Vadi Yay. Ankara, 2000.
- Mardin, Şerif, Din ve ideoloji, İletişim Yay. İstanbul, 1983.
- Meriç, Cemil, Sosyoloji Notları ve Konferansları, İletişim Yay. İstanbul, 1993.
- Northbourne, Lord, Modern Dünyada Din, Çev: Şahabeddin Yalçın, İnsan Yay. İstanbul, 1995.
- Ogburn, William F. Social Change, New York, 1950.
- Özkalp, Enver, Sosyolojiye Giriş, Anadolu Ün. Basımevi, Eskişehir, 1993.
- Öztürk, İbrahim, Sabır Kahramanı Eyyüb Peygamber ve Şanlıurfa, Elif Matbaası, Şanlıurfa, (Tarihsiz).
- Özyurt, Selahattin, Doğan, M. Sait, Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği, Değişim yay. Adapazarı, 2002.
- Perşembe, Erkan, "Modernlik Gerçeğinden Postmodernlik Söylemine Din Sorunu", EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 13, Güz, 2002.
- "Popüler Dindarlık Çağı: Tüketilen İslam," Eskiye, sayı:7, Sonbahar 2007, Ankara.

- Toplumsal Değişme ve Din İlişkileri (Ordu İlinin İki Köyünde Karşılaştırmalı Bir Alan Araştırması, A.Ü. Sos. Bil. Enst. (Basilmamış Doktora Tezi) Ankara, 1991.
- Poole, Ross, Ahlak ve Modernlik, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay. İstanbul, 1993.
- Reardon, Bernard M. G., "Christian Modernism", The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 10.
- Rosovsky, Henry, Üniversite, Bir Dekan Anlatıyor, Çev: Süreyya Ersoy, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 6, Ankara, 1996.
- Said, Cevdet, Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları, Çev: İlhan Kutluer, İnsan Yay. İstanbul, 1998.
- Sarıbay, Ali Yaşar, "Postmodernite ve Kültür Olarak İslam", Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, Din Fenomenolojisi (Dinlerin Mahiyeti ve Tezahür Şekilleri), S.D.Ü. İ.F. Yay. Isparta, 2002.
- Sencer, Muzaffer, GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması 1, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, 1992-1993.
- Toplumbilimlerinde Yöntem, Beta Yayın Basım, 3. Basım, İstanbul, 1989.
- Sezen, Yümnî, Sosyoloji Açısından Din, İFAV. Yay., İstanbul, 1988.
- Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, İFAV Yay. İstanbul, 1990.
- Smith, Anthony D., Toplumsal Değişme Anlayışı, Çev: Ülgen Oskay, Ege Ün. Basımevi, İzmir, 1988.
- Sofuoğlu, M. Cemal, İslam Dini Esasları, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 1997, s.122-145.
- Swanson, Guy, E., Social Change, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois, London, 1971.
- Taplamacıoğlu, Mehmet, Din Sosyolojisi, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1968.
- Tenik, Ali, "Sosyo-Psikolojik Açidan Zikir ve Şanlıurfa Dergah Camii Örneği" Tasavvuf, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl, 3, Sayı, 8, Ocak-Haziran 2002.
- Toku, Neşet, "Üç Tarz-ı Siyasetin Gölgesinde Toplumsal Değişim", Bilgi ve Hikmet, Sayı, 9, Kış, 1995.
- Tolan, Barlas, Toplum Bilimlerine Giriş, Savaş Yay., Ankara, 1983.
- Türk Düşünce Hareketi, Türk Düşüncesi, İrfan Yay. İstanbul, 2007.

Türkdoğan, Orhan, Bilimsel Araştırma Metodolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2000.

-----Çağdaş Türk Sosyolojisi, At. Ü. İ.F. Yay. Erzurum, 1977.

-----Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme, Birleşik Yay. İstanbul, 1996.

Urhan, Veli, "Modernizm, Postmodernizm ve Personalizm", Doğu Batı, Sayı, 8, 1999.

Usta, Niyazi, Menzil Nakşiliği, Töte Yay. Ankara, 1997.

Valliere, Paul, "Tradition", The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 15.

Vehbi, Bayhan, Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1997.

Vergin, Nur, "Değişim ve Süreklilik", Türkiye Günlüğü, Sayı, 25, Kış, 1993.

Wach, Joachim, Din Sosyolojisi, Çev: Ünver Günay, İFAV Yay. İstanbul, 1995.

-----Din Sosyolojisine Giriş, Çev: Battal İnandı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.

Watt, W. Motgomery, İslam Nedir, Çev: Elif Rıza, Birleşik Yay. İstanbul, 1993.

Weber, Max, Sosyoloji Yazıları, Çev: Taha Parla, İletişim Yay. İstanbul, 1993.

Wilson, John F., "Modernity", The Encyclopedia of Religion, ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, cilt, 10.

www.harran.edu.tr,

Yeğin, Hüseyin İbrahim, Kutsal Mekan ve İnsan İlişkisi, OMÜ. Sosyal Bil. Enst. Samsun, 2003, (Basılmamış Doktora Tezi).

Zimmerman, Carle C., Yeni Sosyoloji Dersleri, Çev: Amiran Kurtkan, İstanbul Ün. Yay. İstanbul, (tarihsiz).

Üniversite Gençliğinin Değişen Din Anlayışı

Yrd. Doç. Dr. Celil Abuzer

Her din inananlarına bir dünya görüşü, bir yaşam tarzı sunar. İslam dini de bu anlamda toplumsal yaşamın her alanı ile ilgili öneriler ileri sürer. Ancak, modernizme geçiş sürecini yaşayan Ülkemizde insanlarımız, zaman zaman modernitenin sunduğu yaşam tarzı ile örf, adet ve inançlarından gelen yaşam tarzı arasında bir ikilem yaşamaktadırlar. Bu bağlamda kitap, toplumumuzun en üst düzeyde eğitim alan üniversite öğrencilerinin din ile ilişkilerini, Din Sosyolojisi'nin verileri ışığında incelemeye çalışmaktadır. "Üniversite gençliğinin din ile ilişkileri ne düzeydedir? Dini yönelimleri nasıl gelişmektedir? Dünya algısını ve gündelik yaşamını din ne ölçüde belirlemektedir? Din, toplumsal yaşamdaki varlığını nereye kadar sürdürmektedir? Toplumumuzun geçirmekte olduğu toplumsal değişim süreci, dini nasıl etkilemektedir?" gibi sorular, bu eserin cevabını aradığı temel sorulardır.

ISBN: 978-975-8788-82-8

9 789758 788828

